

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

REVISTA DE LINGÜÍSTICA,
FOLKLORE I LITERATURA

DIRECTOR:
Francesc de B. Moll

TOM XVII
1935

Palma de Mallorca
Impremta «Mn. Alcover»

BOLLETÍ DEL DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA

Tom XVII. —Núm. 1

GENER-ABRIL 1935

[1]

Espigolant dins el "Diccionari" (1-4)

II

ABRAUAR. v. ant. Fer tornar brau, salvatge? *E no res menys los fets manament sots certa pena que pegant lo dit temps no deguen abrauar ni deuastar lo bestiar que es en les dites possessions*, Doc. a. 1362 (Boll. Lull. 1931, p. 507). Manca aquest mot en el DCVB. Està format damunt *brau*, del llat. PRAVU segons Menéndez Pidal, *Gram.* § 724, i *Orig.* § 59.

AFUDILS. m. ant. Surt aquesta paraula en la cita que porta el DCVB. en l'article CAMONS. *Aies del such dels afudils qui son rayls de camons*, MS. Klag. segle XIV, 9. Probablement es tracta d'un derivat del llatí ASPHODELUS. Manca en el Diccionari. Pareix també una variant del mateix mot la forma *fudilis* del text següent: *a la qual naffra posa per iii dies polvora de fudilis*, M. Batllori, *Un llibre de Manescalía en català*, s. XV (Anuari OR, vol. V, pag. 215). L'ortografia de dit llibre és molt descurada.

ALCOSSARA. f. ant. Aquest mot, més bé que «coixí?», significa una classe de matalàs, o vànava, fet de llana o de plomes; cast. *colchón*, *colcha*. *Primo un lit...* [2] *sobre del qual fonch trobat lo següent: Primo la marfega bona, mes un matalas y una alcossara, mes tres llensols*, inv. a. 1575, Rev. Girona, 1892, 331 (ap. Aguiló Dicc.). Cal relacionar dit mot amb *el cocera* que porten els diccionaris i que compareix en el passatge següent: *car molt pintor veem qui pinta son lit de colors e de*

vanoves e de cobertors e de lantsols e de coceres e de matalafs e de coxins e de capsals, Lull Cont., cap. 120, v. 7. Es tracta, doncs, evidentment del mateix mot *cócera* prefixat amb l'article aràbic *al-*. *Cócera* procedeix del llatí CULCITRA que ha donat en cast. *cólcedra*, *cócedra* (Menéndez Pidal, *Orig.* § 58₅).

ALDARULL. m. cast. *alboroto*. Cridadissa, renou, etc. Com etimologia d'aquesta paraula proposam, amb les degudes reserves, la mateixa del mot *alguer* (vejau un poc més avall) amb el sufix *-ull* i amb el canvi de *g* per *d* que es veu, per exemple, en el cat. *belda i belga* (vid. aquests mots en el DCVB) i en el cast. *bielgo* al costat de *bieldo*, *regüeldo* al costat de l'ant. *rehuelgo* (Menéndez Pidal, *Gram.* § 72₁ b). És clar que, posats a suposar, es podria pensar també en *barull*, del castellà *barullo*, prefixat amb l'article aràb. *al-* i amb el canvi de *b* en *d*, produït per equivalència acústica, canvi possible segons Menéndez Pidal, *ibid.*

ALGUER. 1 II 3. met. Aldarull, cridadissa, etc. Crec que tal mot amb dit significat no és un derivat d'*alga* i per tant hauria de formar un article a part. Sembla que es tracta més bé d'una evolució de l'aràb. *al-gara* *algara* (vid. aquesta paraula en el Diccionari). *Algara* masculinitzat, tal volta per etimologia popular, hauria coincidit amb *algar*=*lloc* hon hi ha molta d'alga; i com sia que al costat d'*algar* hi ha *alguer*, amb el mateix significat i amb molta més vitalitat que *algar*, *algar*=aldarull, cridadissa hauria [3] seguit les vicissituds del seu homònim, obrant sempre l'etimologia popular.

ARREDORTAR-SE. v. ant. Entortolligar-se, cast. *enroscarse*. *E quan fo al coll de l'home la serpent s'arredorta e estec arredortada en lo coll del bon home*, Lull, L. de Santa Maria, cap. 30. Aquest mot està format damunt *redorta* o *ridorta* < RETORTA (Cf. Moll, *Supl.* 2848). Falta en el DCVB.

ASTRIC O ASTERIC. m. Rèbol, cast. *chito* (Sa Pobla). És un mot format d'*aster* (vid. Diccionari) més el sufix *iccu*, propi de diminutius. Falta en el DCVB.

ATSIA. f. Panolla de palmera. Per l'etimologia d'aquesta paraula no se podria acudir al llatí THAPSIA=canyaferla? La caiguda de la TH seria deguda, bé a un error acústic, bé a una assimilació al so s, sobrevenint després una falsa separació d'article, bé a qualsevol altra causa. Tal volta es pot veure quelcom semblant en el val. *àtil per dàtil* (Escrig-LI. Dicc.). L'evolució semàntica s'explicaria per la semblança que hi ha entre la panolla de palmera i l'espiga de la canyaferla.

ATUELL. m. Utensili d'ús casolà, especialment el recipient de líquids, etc. Per la discutida etimologia d'aquest mot propòs el llatí TUBELLU, dim. de TUBUS, amb a protètica. L'evolució fonètica no ofereix cap dificultat i per la semàntica cf. l'anglès *tub*=tina de fusta, si aquest mot té res que veure amb el llat. *tubus*.

AUNIR. v. ant. Ultratjar. *Qui en així vos veu colpejar e aunir per tant malvat judeu*, Lull, Plant de Nostra Dona Santa Maria, vers 126; *Ah fals! com l'has aunit per tals vil tocament*, Lull, ibid. v. 48. Com me féu observar el Sr. Moll, es tracta d'un derivat del germ. HAUNIAN 'ultratjar', fr. *honnir*.

BUIRAC i BODRIAC. m. Segons el DCVB, el primer significa «estoig per tenir les sagetes» etc. i el [4] segon «espècie de bossa de pell de conill dins la qual els cassadors afiquen els brins enviscats perquè el visc no s'assequi». El Diccionari no dona l'etimologia d'aquests dos mots, que evidentment són el mateix en diferents graus d'evolució. Meyer-Lübke en el seu REW porta la forma hipotètica BALDRATUS i la dona com etimologia dels cat. *baldrell* i *baldrich*. Segons el Sr. Moll (BDLC, a. 1934, pàg. 51) aquests dos mots son de dubtosa existència. Però, en canvi, no ho són els dos que encapçalen les presents observacions, i crec que l'etimologia *BALDRATUS O *BALDRACCUS serveix molt bé per explicar el nostre *buirac*. Es tractaria, doncs, d'un dels reflexes romànics de l'antic alt germànic BALDERICH = cast. *tahalí*. BALDRACUS seria arribat a *buirac* passant per uns graus semblants a aquests: **baldraccu* > **baldrac* > **boirac* > *buirac*. La forma *bodriac* procedeix d'un creuament de sufixes. Cf. el fr. *baudrier*. L'evolució

semàntica, de 'cinyell de pell' a la bossa que amb ell va unida, sembla que no presenta dificultats.

CAMONS. m. pl. ant. *Aies del such dels afudils qui són rayls de camons*, MS Klag. segle XIV, 9. El Diccionari no dóna cap explicació de tal paraula, que pareix una forma catalana del cast. *gamón*. Tant la forma catalana com la castellana semblen procedir de l'àrab. KAMMUN = comí, mot que per altra part ha donat el cast. *alcamonías* = llavors que s'empren en condiment; com anís, alcaravia, comins, etc. El Diccionari de l'Acadèmia dóna com etimologia de *gamón* el grec γάμος= 'unió íntima', però és poc probable que sia la vertadera. La confusió de significats entre *kammun* i *gamón* provindria de qualche semblança vista entre dites plantes. L'àrab. KAMMUM està pres del llat. CUMINUM o del gr. κύμινον 'comí'.

MIQUEL COLOM

[5]

El "Corbatxo" de Boccaccio traduït per Narcís Franch (5-47)

Ja es sap la gran influència que exerciren a Catalunya els escriptors italians dels segles XIII i XIV. Les seves obres eren traduïdes, comentades, imitades o plagiades per una multitud de literats catalans. De la Divina Comèdia tenim la traducció de N'Andreu Febrer i els Comentaris dels càntics y estàncies de l'Infern, d'autor anònim. Del Petrarca es conserva la versió de la història de Valter i Griselda, feta per Bernat Metge, i comentaris d'altres obres del gran poeta. Però el qui tingué mes acceptació dins la nostra literatura medieval, fou Giovanni Boccaccio. Del seu Decamerone existeix una magnífica versió anònima, publicada fa anys per Massó i Torrents, i que està en curs de nova publicació dins la col·lecció

«Els Nostres Clàssics». Anònima és també, i de més poc valor literari, la traducció de la Fiametta del mateix autor. En canvi, és conegut el nom del traductor català del célebre Corbaccio, sàtira implacable contra les dones, que contribuí poderosament a la literatura ginòfoba de Jaume Roig i fou copiada en sa part més virulenta per Bernat Metge en el seu famós Somni.

En el manuscrit núm. 17.675 de la Biblioteca Nacional de Madrid es conserva la traducció catalana de Il Corbaccio, feta en el segle XIV per Narcís Franch, [6] mercader i ciutadà de Barcelona, segons es diu en el començament de l'obra.

La dita traducció s'estampà a Barcelona l'any 1498, però l'únic exemplar que es coneixia d'aquesta edició s'és perdut, i així la versió de Narcís Franch és romasa com a inèdita.

Durant la meva darrera estada a Madrid, en l'abril de l'any passat, vaig copiar sencer, el còdex del Corbaccio, que avui començam a publicar en aquest BOLLETÍ perquè es tracta d'una obra prou interessant sota el punt de vista lingüístic i literari.

El manuscrit no és tot d'una mateixa mà; millor dit, tot ell devia esser escrit del mateix, però hi ha molts de trossos en què la redacció primitiva fou esborrada, i damunt ella fou corregit el text per mà d'un altre escriptor. En general, en els passatges afectats per aquesta intromissió no es pot llegir la primera redacció; en altres passatges sí que la tinta superposada permet encara llegir la que hi ha davall. Es tracta, doncs, d'un vertader palimpsest, que seria interessant d'estudiar i publicar en una edició crítica en què se distingís, tant com fos possible, el text primitiu de l'interpol·lat. Aquesta edició crítica tal vegada es farà algun dia, puix que tenim entès que un erudit bibliòfil català té en projecte la publicació del Corbatxo, i no cal dubtar que la farà científicament, amb tot l'esment que els tècnics puguin desitjar. Però mentres no es faci tal edició crítica, crec que serà útil publicar en aquest BOLLETÍ el text català del Corbaccio, sense la pretensió de fer obra definitiva, però responent de la fidelitat en la transcripció del text tal com apareix en una lectura normal.

Això vol dir que en aquesta transcripció no em vaig proposar interpretar la doble escriptura dels passatges palimpsèstics, sinó únicament la que resultava exteriorment, fos simple o fos sobreposada. Però [7] en aquells passatges de doble escriptura en què la segona intervenció permet encara llegir l'escriptura primitiva, he adoptat una o altra de les escriptures i he fet constar en nota la lliçó oposada.

La traducció feta per Narcís Franch, tal com es troba en el manuscrit de què parlem, no és cap model de bon estil. Hi abunden els italianismes no sols en el lèxic sinó també en la sintaxi; i el qui intervingué després en la redacció corregint el text primitiu, no demostrà tampoc esser un bon escriptor. Les seves correccions a vegades són per acostar més la versió a l'original italià, i altres vegades per apartar-la'n i fer-la més lliure; no es veu un criteri fixo que presidesqui la tasca del corrector.

En l'aspecte ortogràfic presenta el manuscrit grans irregularitats. És freqüent la ll en lloc de l final (quall per qual, quallseuoll per qualsevol, cruell per cruel, humanall per humanal, nuuoll per núvol, talls per tals, etc.); la ff en lloc de f (enffallonir, etc.); la u per v i viceversa (uiu per viu, vsitar per usitar, vltratge per ultratge, etc.); l'ús de i en lloc de j (anuïar per enuïar, veniansa per venjança, etc.); la gu per g davant vocal no palatal (amarguor, apleguant, faxugua, guola, veguada, etc.); la ch per c en mig de paraula (cercha per cerca, puscha per pusca, secha per seca, etc.); la g usada en lloc de j (desigar per desijar, pigor per pijor, etc.); l'abús de la h inicial (hafflicció, hamar, halegre, hamenar, haquella, hasò per açò, he conjunció copulativa, hen preposició, ho conjunció disjuntiva, hoy per oi = odi, hulls, etc.). Abunden els casos de confusió entre a i e àtones cosa que no és estranya en un escriptor barceloní (dialecte oriental). Finalment, l'ús de les majúscules és completament irregular i arbitrari.

En la publicació d'aquest text he adoptat el criteri ortogràfic que segueixen actualment els editors de [8] textos literaris antics en la col·lecció «Els Nostres Clàssics»: he introduït l'accentuació dels mots i la puntuació de les frases segons l'ús modern; he regularisat l'ús de les majúscules, he separat amb un punt volat les paraules que en el manuscrit

apareixen aglutinades, he normalisat l'ús de i i j, de u i v, de c i ç; he suprimides totes les h inicials no etimològiques, he convertit en l les ll finals duplicades abusivament; he reduït a f les ff inicials. En totes les altres coses he respectat les grafies de l'original.

També he introduït la separació de paràgrafs, fent punt i apart en molts de llocs que s'hi prestaven, facilitant així la lectura d'aquest text.

F. DE B. MOLL

AQUEST libra se apella Coruatxo, lo qual fonch fet e ordenat per Johan Bocaci, sobiran poeta laureat de la Ciutat de Florensa, en lengua thoscana. E apres és estat tornat per Narcís Franch, mercader e ciutadà de Barchinona. E tracta de molts malinosos enguans que las dones molt sovint fan als hòmens, segons que en lo dit libra se conté.

SI qual sevol persona, callant, los beneficis reebuts se amagua sens haver de asò covinent ocasió, segons lo meu juy assats manifestament demostra si matex (f. 1 v°) esser desagradat e mal conexent de aquells. O cosa ynigua e a Déu desplasent e molt faxugua als savis hòmens, als quals malvat foch secha la font de la pietat, dels quals, per sò que algú no·m puscha degudament rependre, entén a demostrar en lo present tractat, seguint una especial gràcia, no per mos mèrits, mes per sola benignitat de aquella, qui impetrant-la de aquell qui vol aquella matexa novament me fou consentit. La qual cosa faent, no solament [9] part del meu daver pagaré, mas sens algun dupte poré a molts legidors de aquella fer profit. E per sò que asò se·n saguescha, devotament prech Aquell del qual sò que yo dech dir e tot altre bé és proceyt e proceex, e de tots axí com per effecte se veu és molt larch donador, que a la present obra de la sua lum en semblant manera enlumín lo meu enteniment, e la mia mà escriva dret, en tant que sò que per mi [f. 2 r°] se escriurà sia honor e glòria del seu sant nom e a profit e consolació de las ànimes de aquells qui asò legiran, e d'altres no.

Ací se complany lo amador ab làgrimes e sospirs, considerant la sua bestialitat, segons dejús veureu.

No ha encara molt temps pasat, que, trobant-me yo sol en la mia cambra, la qual és verament sola testimoni de les mies làgrimes, de sospirs, de gemechs,¹ axí com moltes voltes d'abans havia fet. Mas esdauench que yo fortment sobre los accidents de la carnal amor comensé a pensar. E moltes cosas ya pasadas vogint e cascun acta e cascuna paraula pensant, en mi matex judiquí que sens al[f. 2 vº]guna mia culpa io fos ferament tractat mal de aquella la qual yo follament per singular dona mia havia elegida, la qual yo assats més que la mia propia vida, e més avant que alguna altra honrava ab deguda reverència. E asò parentme ultratge e injuria, sens haverla merescuda, desdenyosament resebuda; e après de molts sospirs e gemechs amarguosament comensé, no a plorar solament, ans a plànyer e sospirar, he en tanta aflicció descoreguí, ara dolentme de la mia bestialitat, ara de la crueltat de aquella, que una dolor sobre aplequant, estimí que molt menys fexugua davie esser la mort que semblant vida.

[10]

E aquella ab sobiran desig comensé a demanar; e après que molt l'aguí demanada, conaxent yo que ella, més que altra cruel cosa, més fuig a qui més la demana, en mi matex comensé contreyerla tant fins que·m tragués del món. E ya de la manera havent deslberat, me [f. 3 rº] sobravench una suor molt freda e una conpació de mi matex, ab una paor mesclada de no pasar de malvada vida a pijor si yo asò fayie, que fon de tanta forsa que quasi rompé aquell prepòsit que jo dabans reputava molt fort; per que, retornantme a les làgremes e al primer dol, tant en aquell muntipliquí, que·n lo desig de la mort e de la paor de aquella gitat retorné una altra volta. Mas, tolentme de aquella com de la primera, e de las làgrimes retornat a mi, en semblant bataylla romenguí vencedor; e creent

¹ Nota (1) de l'original: Aquesta era la frase en la primitiva redacció. Està corregida en el mateix text en aquesta forma: «de las mies lagrimes y dels sospirs e gemechs».

que de la celestial lum del cel m·era tremès tal socós, me sobravench un pensament, d'on piedosament reonant diguí:

—O foll, e què és asò que lo poch coneximent de la rahó te aporta que al desorda de aquella tant te conduex? Ara est tu axí esvayt que tu no·t coneis gens, que mentre que tu estimes que altre en tu cruelment obra, tu sol est aquell que envers tu te encrueleis, e aquesta dona que, tu sense [f. 3 v°] guardar, ha encadenat² la tua libertat y en les sues mans mesa, t·és axí com tu dius de greus pensaments ocasió, mostres en asò tu e no ella est del teu anuig ocasió. E mostre·m d'on ella és venguda a forsarte que tu la amases. Mostre·m ab quals armes, ab qual jurediccio, ab qual forsa te ha aquí a plànyer e dolerte amanat ho tingue. Tu no·u poràs mostrar, per sò com no està en fet. Volràs per ventura dir que ella, conexent que yo l·am, dauria amarme, e no faent-ho m·és de aquest anuig ocasió e ab aquest me mena e ab aquest me té? Al que dius no és rahó que aja alguna valor, car per ventura no has plagut axí com volries tu. Car algú és amat [11] de aquell que no li plau, ne ya no és, si mal se·n segueix, la culpa de la persona amada, sinó del qui sabé mal elegir.³ Tu donchs est dels teus mals occasio [f. 4 r°] ¿per què aposes tu a algú sò que tu matex fes? Merexeries tu ab just jutge tota greu penitència. Mas per sò com ella no és aquella que lo teu confort ha manester, ans ha justement de pene sobre altre, no és hora de anar sercant aquesta justícia. Ara veiam si té rahó sò que tu has fet o no; que lo qui ama, o per complaure a si o altri ho fa; asò no té contrari, és declarat que la tua bestialitat aporta ton desplaer; e manifestament apar per sò que, si·t plagués, tu no te·n enfalloniries ne ploraries axí com fas. Resta adonchs a veure si aquest desplaer és plaer o desplaer a altri, ne si ella en asò te conduex. La qual, sens duple, o ella·t ama, o ella·t ha en oy, o no és ne la hu ne l·altre. E si ella·t ama, sense negun dubte la tua afflicció li és anujosa e desplasent. ¿Ara no sabs tu que [f. 4 v°] per fer desplaer a altri no·s conquista ne·s mentén amor, ans oy e

² Nota (1) de l'original: Corregit en *encadenada*.

³ Nota (1) de l'original: Aquesta frase és tal com està corregida en el manuscrit. La primera redacció, que es deixa llegir encara, diu: «sino tu qui sabes mal elegir».

desemistat? No par donques que tu ages tan car l'amor d'aquesta dona com tu vols mostrar, si tu ab tanta animositat fas sò que li desplau e desiges de fer pijor. Si ella·t ha en oy, si tu no est fora de tu matex assau apertament pots conèxer que alguna cosa no pots fer que més li plàcia que penjarte per la guola al pus tost que tu poràs. E no veus tu tot jorn que les persones qui han algú en oy, que per arencarlo e levarlo de terra meten las lurs coses e lur pròpia vida en aventura contra las leys humanals e divines, obrant ab tanta de alegria e de plaer quant de tristícia e de misèrie senten affligit aquell qui han en oy? Tu donques, planyent, entristant e sospirant, plaer fas en aquesta tua enamorada. ¿E qui són aquells sinó los [12] bestials qui a lurs enamichs de [f. 5 r°] haver plaer se adeliten? Si ella no·t ama ne·t ha en oy, de tu poch ne molt no cura; ¿a què són profitoses aquestes tues làgremes, aquests sospirs, aquestes dolors axí coents? Tant són per ella presades com si una de les tues claus de la cambra t·eren preses te dolries, perque lo que desiges, ella, tua enemigua segons que tu estimes, no cercha de darte. E no mostres que tu ages encara sentit quanta dolor ha en la mort, com axí laugerament aquella has demanada. ¿Has ben considerat quanta més amarguor ha en los eternal plants que en aquells de la tua folla amor? Los quals tants e tals te vénen quant sens rahó tu matex te percases, e és a tu posible, volent esser home, foragitarlos, la qual cosa no·t esdeuendrà. Elleva donchs e lansa fora aquest teu apetit, e no vulles en una hora privar tu matex [f. 5 v°] de sò que no has conquistat e condempnarte a eternal suplici e a qui·d vol mal sobirament complaure. E sie·t cara la vida e tant com pusques t·estudie de perlonguar. E qui sab, que vivint tu, encara per ventura cosa de aquesta de la qual tu tant te tens per agreujat, subirament te farà alegre; no an ventura, mas molt cert pot esser a tots que tota esperansa de venjansa o d'altra alegria fuig per la mort a cascú. Viu, donques; e axí com aquesta contra tu malvadament obrant se estudie de darte dolenta vida e ocasió de desijar la mort, axí tu vivent la faràs trista de la vida tua.

Maravellosa cosa és aquesta de la divina consolació que·n la pensa dels mortals abita; aquest pensament axí com yo albir del piedors pare m·és

tremès, quasi dels ulls de la pensa levantme [f. 6 r°] tota escuredat, en tant que la vista de aquells fou axí clara, que a mi matex manifestament descobrí e de la mia error ten solament recordant me vestí enverguonyit, e mogut de compació deguda més que yo no·m albirave esser me viu. Mas exuguantme de la cara les [13] miserables e piedoses làgremes e confortantme, yo deslliberí tota trigua lexar, la qual per cert offén a cascú axí en l'onra com en l'utilitat, y de la mia cambra assau fosc segons la malvada dispocissió preposada clarament isquí, e cerquant trobí companyia assau útil a las mies pacions. Ab la qual trobantme e en delitosa part amaguantme, segons la nostra entigua usansa, e primerament comensam a reonar ab orda assau discret de la malvada operació [f. 6 v°] de la fortuna e de la follia d'aquells los quals ab tot lur desig abrassan, e de la follia de si matexs los quals axí com a cosa establa la lur esperansa en ella fermen; e de qui a las perpetuals coses de la natura venguem, e al marvellós orde e loable de aquella la qual ab major admiració reguardan quant més entre nós bé considerant la veem usitar. E d'aquestes passam a las divines, de las quals la petita part estimar no·s pot ne per solempnes enginys compendre que de excellència traspasan las intelligèncias dels mortals; e ab contentació gran, tan excellents e nobles rahonaments acabam, que la sobravinent nit nos constrangué a dar fy aquella volta. E quasi de divinal vianda pascut me llevé, e tot lo meu anuig passat lansant fora, e quasi exoblidat, aconsolat la mia usitada vianda gustí saborosament; e no podent la dolsessa dels passats [f. 7 r°] rahonaments exoblidar, part de aquella nit no sensa incomparable plaer tots en mi matex repetintlos traspassi, e de lonch pensar vensut, per la natural oportunitat ab tal plaer, suaument me adormí. E ab tanta més forsa se mès ab los meus sentiments la son, quant més li havia tolt lo dols sentiment del temps passat; per que, estant yo en mon dols e alt sompni apleguat, no parent a la mia inimigua fortuna que li bastassan las injuries que m·avia fetes en lo meu vetlar, encara dormint se enginyà de anujarme.

Donat a la virtut fantàstigua, la qual la son no [14] lexa en diversas formas, me esdevench que soptossament me parech entrar en un delitable

e plasent camí, tant als meus ulls e a cascú dels altres sentiments plasents [sic], com fos alguna altre cosa estada vista devant mi; al loch on aquella era no·m paria conèixer; del nom no·m volia [f. 7 v°] curar, pus delitable lo sentia. E és veritat que com pus anant⁴ per ell anava, tant més me paria que de plaer me consolàs, per que de aquell se formà en mi una esperansa, la qual me paria que, abans que a la fi del camí pervengués, una alegria inextimable e may de mi no sentida me aparellava haver. E paria que en mi se encenés un desig axí fervent de pervenir en aquell, que no solament los meus peus se movien a córrer per pervenirhi, ans me paria que fossen de no usada natura prestades molt valeroses ales, ab las quals me paria cuytadament volar, e per semblant me paria al camí de calitat cambiar. E axí com erbas variables e flors en l'antrada m·eren aparegudes veure, après assau ortigues e colarts e cardons e semblants cosas me paria trobar. E per semblant enrere voltant, me viu seguir un núvol axí fosch e es[f. 8 r°]cur com algun altre se·n veyés may. Lo qual soptosament torneyantme, no solament la mia valor empexà, mas quasi de tota esperansa del bé promès en l'antrade del camí me fou contra. E axí aquí trobantme inmovible e sospech, me aparech per lonch espay aturar ans que yo guardantme en torn pogués conèixer on fos. Mas puys après de lonch espay la sobrevinent nit fo fora, me parech esser estat lexat en una sollicitut de certa aspra closa, plena de salvatges plantes de pruyons e de bronchs sensa cami o via alguna, accumulada de moltes aspres muntanyes e axí altas que ab las suas sumitats paria que tocassan al cel, no [15] per guardar ab los ulls corporals ne per extimació del enteniment en guisa alguna, no·m paria de haver compendre ne conèixer de qual part yo fos en aquella [f. 8 v°] entrat. E encara lo que més me espavantava que no podia decernir per on d'aquí pogués exir ne on trobàs algú per que·m demostràs loch on pogués tornar. E ultra asò me paria per tot on se vulla que yo fos, sentís udolaments de diversos animals furiosos, dels quals la calitat del loch me donà assats certa testimoniansa que tot ne degués esser ple. Lavòs dolor e paor egualment me vench en lo coratge qui aportaren als ulls meus

⁴ Nota (1) de l'original: *Anant o auant?*

contínuas làgrimes, sospirs e gemechs a la bocha. E la paor me enpaxava de pendre partit en vers qual muntanya d'aquelles jo degués pendre lo camí per partirme de aquella vayll, cascuna part mostrant se a mi plena dels pous forts enemichs de la mia vida. Ladons trobantme en la guisa que mostrat vos he, e de tot con[f. 9 r°]sell abandonat, no estimí que alguna altra cosa sinó mort per fam o per cruels bèsties esperar degués. E entra los sospirs plants e plors no·m paria romandre neguna altre cosa far sino amaguadament dolre·m de esser entrat dins sens saber on arribar, o demanar lo socors de Déu. E mentre que yo en tal guisa era quasi de tota esparansa abandonat e tot de las mies làgremes estava torbat, viu d'aquella part en la qual en la miserable vayll lo sol se lavava, venir en vers mi ab pasos suaus un home sensa alguna companyia, al qual, per sò com yo puy après lo discerní, era d'estetura gran e de pèl bru, bé que en part fos tornat blanch, forsa per los anys, dels quals sexanta o més demostrava per ventura haver, e molt encorbit, e [f. 9 v°] no de molt plasent presència. E lo seu vestiment era molt larch e ampla, de color vermella, no obstant que pus tenebrós fos lo loch on yo era que aquell que a si pinten los nostres mestres; lo qual, axí com dit he, ab passos suaus acostantse a mi, en part me posà paor e en part me aportà esperansa. E paor me aportà per [16] sò com yo comensé a tembre que en aquell loch qui a ell per ventura per pròpria poseció fo assignat tengués a injúria de veure·y algun altri. E la faresa del loch a ell familiar a venjar la sua inuria [sic] sobre mi incitantse me fahés esquivar. E esperansa de alguna salut me feu aportar, que tant com més se feu a mi vey me aparech veure·l ple de mansuetut, e més e més guardantlo e estimantlo no·l conaguí, mas en altra part me aparech averlo vist, e deya en mi matex: Aquest per ventura, axí com a hom usat en aquesta encontrada, me mostrarà on és de [f. 10 r°] aquest loch la exida. E encara, si en ell ha alguna espina de pietat, fins aquell me manarà. E mentre que yo en semblant pensament estava, ell sens dir alguna cosa se fou tant a mi acostat que yo molt bé en la sua fesomia reguoneguí qui ell era ne on vist lo havia me recordí. E d'altra part ab la mia memòria no disputava sinó de son nom ymaginant sino per allò misericòrdia e ajuda

demanàs. E de si paria molt estreta familiaritat pendre·y per què per aquella ab major e pus prompta affecció a mes necessitats lo degués moure. Mas mentre que yo alló que sercant anava trobar no podia, ab veu molt suau per lo meu propri nom cridant me dix: —E qual malvada fortuna e qual malvat destorb te [h]a en lo present desert conduyt? E on és lo teu avisament, on és la tua discreta recordansa? E si has sentiment quant solies, ¿no deurias discernir que aquest és lo loch dels corsors morts, e perdiment de les ànimes [f. 10 v°] qui és molt pijor que tu no penses? ¿E com est tu axí vengut? qual seguretat t·a axí guiat? E yo asò oynt e parentme en lo semblant asau de mi piedors, ans que yo posqués a la resposta traura la veu dretament, havent pietat de mi matex comensí a plorar.

Mas après que un poch desfoguada fou la nova paciò per las làgremes e recobrada un poch la forsa del ànimo, tot en un ab veu trencada e no sens verguonya responguí axí: [17]

—L'estima del fals plaer de las coses caducas e aleneguables, lo qual pus savis que yo no so ha desviats moltes voltes e per ventura a no menor perill conduits, ans que yo apersebés hon anava, m·ach amenat en amargor incomportable e sens esperança neguna, com veus. E despuys que·n tal esser me so vist, tostemps per estrem me so entristit e alterat. Mas pus que la divina gràcia, axí com yo crech e no per mos mèrits, t·a fet davant mi aparèxer, [f. 11] yo·t prech, si aquell est lo qual moltes veguadas en altra part me semble haver vist, que per aquell amor que a la comuna pàtria deus, e primer per aquella de Déu per la qual tota cosa se deu fer, si en tu ha alguna umanitat, que de mi·t calegua, e que si sabs, me aconsella com yo del loch de tanta paor ple partirme puscha; de la qual yo axí vensut me sent, que apenes conech si viu o mort me trob.

E parech me ladonchs, guardantlo en la cara, que ell ab la sua vista e paraules me feu⁵ assats mansuet, lo qual me dix:

⁵ Nota (1) de l'original: Corregit *fonc* damunt el mateix mot, amb tinta més fluixa.

—Qui no dirà que tu del ver sentiment est exit en no conèixer si viu te sembles o mort? lo qual si de tu no agueses gitat, no·t fores partit del vertader camí; emperò comenses lo cobrar segons lo perlar teu, que tu no agueres sens ell agut ardiment de pregar per la tua salut, [f. 11 v°] ans veyentme te fores esforsat de fugir per temensa de no perdre tot quant encara t·a romàs. E si yo fos aquell que ya fuy, per cert no·t prestara ajuda, mas confusió e dan, axí com aquell qui bé bo as merescut. Mas per sò com jo despuys de la mortal vida fuy bandejat e la mia yra en caritat mudada, no serà a la tua demanda neguada la mia ajuda.

A las quals paraules estiguí ferm tant com poguí, mas oynt que de la nostra mortal vida fou bandeyat, reguonexent no aquest esser aquell lo qual yo estimava, mas [18] la sua ombra, axí tost un estremordiment fret me correch per los ossos e tots los pèls me comensaren arruffar. E perduda la veu, me aparech, si hagués pogut volar, a ell fugir. Mas axí com sovint esdevé que par que [f. 12 r°] en las majors necessitats per alguna ocasió hom no·s pot moure somiant, me parech que m·avengués, e parech me que las cames me fossan del tot toltes e que tornàs inmobile. E de tant gran poder fou aquesta nova paor, que yo no sé pensar quina cosa fon aquella que axí fort féu la mia son que lavors no·s rompés. Emperò ab aquesta paor, sens alguna cosa respondre o dir, estar me covench; la qual cosa veent l·esperit, somrient me dix:

—No dubtes, e parla segurament ab mi e de la mia companyia pren fiança, car per cert yo no son vengut per noure·t, mas per traure·t de aquest loch, si entreguament prestaràs fe a las mies paraulas.

La qual cosa oynt e tornantme a la memòria que en los hòmens parlen los esperits, me reté la seguretat, y prest envers ell alsant los ulls lo preguí humilment que de traure·m se avansàs [f. 12 v.º] ans que altre dan me sobrevingués. E ell lavors me dix:

—No és per a deure fer asò que tu damanes sinó ab temps, per sò com tu deus saber que la entrada d·aquest loch és molt oberta a qui y vol entrar, e sinó ab saviesa e ab fortaleza no és axí laugere cosa lo exirne, ans

és molt affanyós e cové a fer·o ab seny e ab fortelesa, la qual haver no·s pot sens la ajuda d'aquell qui a plagut vingués a tu.

E ladonchs me parech que yo digués:

—Pus que temps nos és prestat de raonar, ne axí soptosa no pot esser la nostra partida, si greu no·t fos, volanters de algunes coses te demanaré.

Al qual ell benignament respòs:

—Segurament tot quant te plàsia demana, fins a tant que yo vege temps que a tu dege damanar d'algunas cosas e algunas dirte, e altres no.

[19]

E yo lavors ab veu assau empatxada diguí:

—Dues coses ab equal desig me mouen cascuna que yo primer te daman, e per sò en suma demanaré d'abdues. [f. 13 r°] E prech te que·t plàsia dirme quin loch és aquest, ne si a tu per abitació és estat donat, ne si per si·matex algú hic entrava hic pot may exir. E après me fases clar qui és aquell, al plaer del qual est vengut ensenyarme.

A las quals paraules respòs:

—Aquest loch és per variables noms apellat, e cascuns l·apellen bé. E alguns l·apellen lo laborinto d'amor, e altres la vayll encantada, e molts la abitació de Venus, e molts lo loch de sospirs e de misèria. E ultra aquests, qui en una manera qui en altra la apellen, axí com millor a cascú li plau. Ne a mi per abitació no és dat, per só com de poder·y pus de qui avant entrar la mort me a tolt, a la qual tu corres. És ver que és anch pus dura habitació que aquesta y de menys perill, e deus saber que qui per son poch saber hi cau, may sens lum celestial exir no·n pot, axí com [f. 13 v°] ya t·e dit, sens saviesa e fortaleza.

Al qual yo ladonchs diguí:

—Prech te per aquell qui pot los teus pus calts desigs merir en vera pau, que ans que altre de tu preceescha me satisfés en una cosa: Tu dius que has per abitació loch pus dur que no és aquest, mas ab menys perill; e jo ja per les tues paraules matexes e per la mia membransa conech que, tu al nostre món no vius; ¿e qual loch donchs poceeix? Que si en aquella presó eternal est on sens esperansa de remissió s·i entra e s·i està, sens

dupte pus dura estada e major és que asò no és; donchs ¿com pot ella esser ab menys perill? e si est en part que vera esperansa te permeta repòs, ¿com pot ell esser pus dur que aquest no és on jo son? [20]

Respòs l'esperit: —Só en part qui·m permet sensa falla salut, e aytant és de menys perill que [f. 14 r°] aquella en què tu estàs, car así no·s pot peccar perque a pijor s·i puegue pervenir; mas aquell qui continuament e fort pecca y molt en asò persevere, fa que ell cau en aquell càrser cech en lo qual la divina lum ab gràcia ne misericòrdia jamés se veu, mas com a inrevocable e ferma justícia continua ab gran dan d'aquell lo qual se veu continuament ab turment e punició. Mes sens dupte la mia punició axí com t·e dit aurà massa més durada que aquesta, en tant que si alegre esperansa, qui és cert dels atribulats confort, no ajudàs a mi e als altres qui y som per sostenir penas, per la fexuguaria de aquellas quasi se poria dir que·ls esperits, los quals són immortals, morrian. E per que·m plau que més avant entenes, dich que aquest meu vestiment, lo qual tu despuys que·l veus te fa meravellar [f. 14 v°] per sò com may per ventura semblant com era entre vosaltres no·l me vist, e solament vos par que aquells qui d'alguna honor son alevats més que·ls altres se convengua de usar, no és drap manualment textit, ans és un foc de la divina art compost, axí ferament coent, que·l vostre és com glas, en esguart d'aquest, molt fret; e·rompme ab tanta forsa tota humor de dintre, que algun carbó o alguna pedre tornada calc may en la vostra fornal no fou axí del vostre foch mundada, perque a la mia set tots los vostres flums ensemps ajustats gitant los dits per la mia guola seria una petita guota. E de asò dues coses ne són ocasió. La una la inseciable ardor la qual jo e aguda dedins mi mentre visquí. E l'altre és descovinent paciència ab la qual jo comportí les celerades e desonestes maneres de aquella que volies de [f. 15r^o] tu fer senyora per a sempre. Basta al present haver rahonat de la duresa del loch del meu estatge, que [21] verament aquella pena que s·i sosté, sinó per que aquesta és dampnosa e aquella és fructuosa, no és de acomparar; mas vull satisfer a la tua seguona demanda per que als teus pauruchs esperits entegrament restituesques la forsa llur. E per sò sàpies que aquell a la

lecència del qual yo son aquí vengut, és aquell qui és infinit bé e per qui totes coses són creades e fetas, lo qual del nostre bé, del nostre repòs, de la nostra salut e consolació és causa.

E com yo del esperit aquestes paraules oy, conexent lo meu perill e la benignitat del donador, yo·m sentí del ànimo venir una molt gran humilitat, la qual la bellesa, la altessa, la potència del meu senyor, la sua eternal estabilitat e los seus [f. 15 v°] contínuus beneficis me feu conèixer. E après la mia viltat, la mia fragilitat, la mia ingratitut e las mies infinides offenses ja fetes contra aquell qui en mas grans necessitats ajudador tostemps m·era estat sens haver esguart al meu malvat obrar, mostrantse piedors e liberal; de la qual conexensa una tant gran contricció e penediment me vench de las coses no ben fetes, que no solament me parech que los ulls de veres làgremes assau se banyassen, mas que lo cor, no altrament que fa, la neu al sol, en aygue se retornàs. Per què, trobantme encara molt pobre de gràcia, casi inmobile me senti per algun espay, y crech de cert que bé l·esperit la ocasió conegué. Mas pus que un poch aquí estat, comensí a parlar:

[f. 16 r°] —O beneventurat esperit: assau bé dicernesch la mia consiència, e recerquant conech esser ver sò que tu raonas y que Déu no·t a per pus car que nos mateixs no·ns havem, qui ab las nostres malvades obres continuament nos anam offeguant, e ell ab la sua caritativa pietat sempre nos va relavant e las sues eternal bellesa mostrant, e axí com a molt benigne pare nos va cridant. Mas tota via [22] loant e glorificant la bondat sua, en quina guisa les eternal operacions se fan, vaig mesurant. Maravella·m par, sentintme yo haverlo offès molt, com ell ara en ajudarme se mou.

Al qual l'esperit dix:

—Verament tu parles axí com a hom qui no demostra saber quant és gran lo costum de la divina bondat, qui és molt perfeta, y estimes axí en las sues obres exercitarse com nosaltres qui mortals e movibles emperfets som fets, [f. 16 v°] en l·enteniment dels quals algun repòs no es trobat fins a tant que gran venjansa, posat no justa, avem de tota petita offensa rebuda.

Mas per asò que la contricció de la culpa comesa me par conèxer en tu sia venguda, que demostra esser ensenyat eternament en los futurs ensenyaments, me plau una sola de les occasions dirte per la qual la divina bondat se mou a deureli aver tremès per ajudarte de tos affanys. E és la veritat que en la hora que aquesta comisió me fou feta, no de humana veu mas de angèlica, lo que tu deus creure fermament, me fou dit que tu sempre, qual se vulla que estada sia la tua vida, la has en especial reverència e devoció aguda, aquella en lo ventre de la qual se recollí la nostra salut, e la qual és una font de misericòrdia e mara de gràcia e de pietat, e en ella axí com e[f. 17 r°]terna ferm aguist tostemps entegre esperansa, la qual cosa és als seus ulls divinals manifesta. E veente en aquesta vayll ultra la manera acostumada esmarrit e empatxat, en tant que tu eres a tu·matex exit d'esment; e axí com ella molt benignament sotvé a las necessitats dels seus devots, qui sense prechs esperar de si·matexos mou per sotvenir a la cuytada ajuda, veyent la gran necessitat e perill en lo qual tu eras, sens la tua demanda esperar, al seu car fill demanà gràcia, que ha empetrada per la tua salut, lo qual per lo seu mitjà me [23] fou comendat que vingués, e yo·u fiu, e ja més de tu no·m partiré fins que·n loch segur e deliure t·aja mès, pus que·t plàcia seguirme.

Al qual yo, après del seu callar, diguí:

—Assau bé m·as satisfet a las mies demandes, e tenint voluntat de [f. 17 v°] complaure a la tua benignitat, me ve de tu compassió, e desig sobiranament de alegrarte; e si may ab alguna mia obra ho podia fer, o faria. E d'altra part en mi·matex me alegre sentint que tu no alenegues als inferns, mas pujar as al gloriós regne après que serà la tua panitència cumplida per la benignitat y clemència de aquella, la qual per la mia salut te a en aquest loch amenat, e no m·és ara nou, car ella en molts altres perills ya m·o a fet conèxer. E com yo de tants beneficis sia estat desconexent, obrant poch en las sues laors, devotament a ella prech que vulla que axí com ya de la perpetual mort moltes veguades m·a tolt, axí los meus pasos dres a la vida perdurable, tant que pervengue molt fael servidor seu. Mas per ella·t prech que en[f. 18 r°]cara a una cosa

resposte·m fases. En aquesta vall, la qual tu variablament anomenes sens apropiarli algun nom, ¿ha[y] alguna persona si donchs no és alguna que per ventura, amor de la sua cort haventla bandeyada, l'aya tremese en axil, axí com a mi par esser tremès d'ella, o posseexenla solament las bèsties las quals yo e oydes entorn mi tota la nit udolar?

Al qual ell sonrient respòs:

—Assau bé conech que encara la claredat de la vere lum no és pervenguda al teu enteniment, e tu aquella cosa la qual és infinida misèria, axí com molts folls fan, estimes sobirana sollicitut, creent que en la nostre concupiscència e carnal amor sia alguna part de bé. E per sò obri las orelles. Ací parla l'asparit fortificant só que figurativament atràs li a comtat; [24]

[f. 18 v'] —Aquesta miserable vayll és lo que tu apelles amor, e aquelles bèsties que oydes as són los miserables, dels quals. tu est un, de la anguanable amor encabestrats, los quals, com de semblant amor parlen, algun altre so⁶ en les orelles dels discrets e disposats hòmens sinó aquell que·s mostra a las tuas. E per sò davant la apellam laborinto, per so com entrant en ella los hòmens en saberne may exir se obliguen. E donchs meravell me yo del que demanes, com si asò era cosa que no sàpias, que tu no una veguada, mas moltes estat hi est.

E yo, quasi de la mia culpa havent contricció e reguonexent la veritat, quasi en mi ya tornant, responguí:

—Verament así son yo altra volta assau estat, mas ab pus alegre fortuna, segons lo parer del enteniment corporal, y més per la [f. 19 r°] gràcia d'altri que per lo meu seny en diverses maneres me recorda esser hic estat. Mas axí m'an la dolor tengut e la por y tristesa, que axí com si may estat no·y fos, de esserhi estat no·m recordava. E assau bé conech, sensa tu amostrar, que fa los hòmens esdevenir forts e què vol dir la salvatgessa del loch, e los altres noms que per tu són estats mostrats de la vayll e de no veure via ne sandera.

⁶ Nota (1) de l'original: Aquí falta *no han*, perquè la frase faci sentit. El text italià diu «niuno altro suono *hanno* nell'orecchie...».

Ara parla l'esperit:⁷

Ladonchs dix l'esperit: — Pus que les tenebres se comensen a partir del teu enteniment, jatsesia la paor en la qual yo·t trob més que la lum aparegua, pus que la via de exir hic [f. 19 v°] t·és manifestada, alguna cosa ab tu [25] me volria raonar; y perque la natura del loch ho consent, te dich per servey teu, per sò com ujat te veig, que nosaltres aseguts nos posem, e per sò com fer no·s pot res de peus. Si d·altre part no·u sabés, si m·o feren prou clar les tues paraules de trobar via manifesta que tu est ferament en las branca de amor enbolcat, e no m·és salat qui és aquesta qui de sò t·és ocasió, e tu ho deus en lo meu rehonar haver comprès si·t recorda que yo d·abans e dit, de aquella la qual tu no volgueres haver vista. Mas abans que pus avant vaja, te dich que yo no vull que tu de mi prengues verguonya, si bé ella més que tu rahanablament me deu esser cara. Mas axí ubertament e ab aperta cara de asò ab mi raona, com si tostemps fos estat d·ella [f. 20 r°] estranger. E per mèrit de la compassió la qual yo aport a tos mals, te prech que com tu en sos lasos cayguist a mi manifestes.

Al qual yo, foragitada tota paor e verguoya, responguí:

«Asi respon l'amant»:

—Los prechs teus me estreyen de dirte lo que yo may sinó a un fael amich e companyó meu no diguí, e a ella sola per una petita letra manifestí. E a on que la tua liberalitat no·m aseguràs, de tu·m deuria més que d·un altre enverguonyr ne tu torbar no te·n deurias, per sò com après que de la nostra vida te partist, segons que les ecclesiàsticas leys nos mostren, aquella qui·t era estada dona no fon pus tua, mas fon liberalment sua, per què en algun acta poràs [f. 20 v°] ab raó dir que yo·m fos estudiat de volerme alguna tua cosa ocupar. Mas levant ara aquesta disputa qui loch no a, e vinent a obeir sò que tu demanas, dich que per la mia desventura no a molts mesos passats me esdevench que yo, ab un del

⁷ Nota (2) de l'original: Aquest apartat és de lletra més moderna que la del text primitiu. D'aquí endavant posarem entre cometes («») els principals trossos de lletra més moderna.

qual tu fuist ya vey e parent, del qual explicar lo nom no és necessari, en raonar de variables coses entram. E mentre que nos axí raonant anàvam, segons que moltes vegades se esdevé, de un raonament [26] saltam en altre, lexant lo primer, e venguem en lo raonament de las belles dones. E primerament, havent moltes coses dites de les antigues, axí en grandessa com en castedat, com en fortalessa corporal, loantles condecement,⁸ «venguem a parlar de las modernas, entre las quals trobantne en nombre molt poques per lloar, pus ell que [f. 21 r°] en aquesta part lo rahonament prè, algunas ne anomenà de la nostra ciutat, y entre las quals aquella que fou tua, la qual de veritat yo no conexia, si ja més no l'agués conaguda; e d'ella, no sé de quina afecció mogut, comensà dir coses de maravella, afermant que en magnifisència no'n fou jamés tal, e pasant la natura de les dones, era un altre Alexandre, algunas de sas lliberalitats contant que per no despendre lo temps en istòries no cure dir, y de tant bon seny e natural dotada com ne fos estada [f. 21 v°] ninguna jamés; y per estrem me plagué, com aquell qui en quant rahonave donave complida creensa, dient que era solta y no poch graciosa, poseint quantes perfeccions qualsevol podie tenir per esser complidament perfeta. Les quals coses oydas, en mi mateix calladament diguí: o benaventurat aquell seria qui de tal dona la voluntat tengués gonyada! E tenint deslliberat temtant la fortuna si'm fóra tant favorable que fos merexedor de poseir aquella, de son nom li demani y del lloch on ella de casa estave, qui no és aquella on tu la leixist; y ell totas aquestas [f. 22 r°] cosas me feu palesas. E perque yo continuament e tengut opinió que l'amor descuberta és plena tostemps d'infinits treballs y congoxes, e no's posible venir a ningun bon afecte, fiu deslliber de no comonicar ho a persona ninguna, ni a ell, lo qual des que fuy amich [27] li foren tots mos secrets palesos; e partintme d'ell me disponguí en veurela, posant complidament mon pensament en ella volentla per a sempre servir, y per estrem desijant que de sa persona y voluntat fos senyor, e no trigadament arribí en aquella part on aquella hora la [f. 22 v°] creguí

⁸ Nota (1) de l'original: Aquí comença a esser de lletra diferent, més moderna, i en tinta més fluixa de color.

trobar; e fou me tant en asò la fortuna favorable, qui jamés sinó en coses qui·m fosen damnoses no·m fou lliberal, que satisfeu a ma voluntat sens difarir. E dirt·e cosa de maravellar: que no avent yo d·ella ningun altre indici, sinó la color del vestiment negre, contentantme per extrem entre moltes altres que stava la mirí, e viu que los seus ulls corregueren en ves la mia vista, d·on compreguí, segons la fermetat d·aquells, que [f. 23 r°] no de mi tenia manor grat que yo ganes de servirla, e dins lo meu cor penetrà tal mirar que sforsà la·sperança y cresqué la voluntat y féu major ma pasió. E la desvariada, cruel enganado*ra⁹ fortuna qui en esperança m·avie més que d·aquest meu desig restara satisfet, axí com en la primera cosa m·era stada favorable, axí·u fou en aquesta segona; que detràs mi sentí una dona qui ab la sua companyia d·ella parlava dient: E guarda com a tal dona estan molt bé los vels molt blanchs e los draps negres, y com par sens comparació millor de totes les altres. «Las quals oydas, sobitament compreguí ella esser aquella que yo anava cercant.»¹⁰ E ab molt gran plaer que prenia tenint a las llurs paraules las orelles li demané: —E quala és aquella de les moltes qui alà són? —A la qual deman[f. 23 v°]da la dona respòs: —La terça qui seu prop d·aquell banch és aquella de qui yo parla. — A la qual resposta yo compreguí obtimament [28] haver bé devisat, e d·aquella hora en avant l·e coneguda, e no us mentiré que com yo viu la sua estatura, e poch après lo seu anar reguardí, e com les exteriors aguí considerades, yo presumí més fàcilment que no solament aquell qui d·ella havia oyt parlar avia rahonat lo ver, mas molt més que dit no havia y davia haver de bé. E axí, de falsa openió vensut, soptosament me sentí tant per las oydes coses com per la vista d·ella e presumció (?) córrer al cor un foch no altrament corrent que fa sobre les coses untades la flama, e axí ferament mesclada que qui lavors m·agués guardat en la cara n·aguere vist manifest senyal. E com [f. 24 r°] lo senyal me fos vengut en la cara per lo meu primer foch que com primerament les parts superficials me anà lexant

⁹ Nota (1) de l'original: En l'asterisc * acaba el tros seguit, de lletra més moderna.

¹⁰ Nota (2) de l'original: Les paraules posades aquí entre cometes són un afegitó posat en el marge del manuscrit.

e axí après en las intrínseques trespasant pus viu esdavench que si partir no se·n dagués may, que tostemps dintre créxer lo sentí. En aquesta guisa, donques, que comtat he, d'aquesta qui mal per mi fon vista fuy pres, donantme la sua vista plena de malvestat, no sensa artificial maestria, esperansa de esdevenidora mercè.

E l'esperit, lo qual segons lo meu parer aquelles coses no sensa dalit havia escoltades, havia yo sentit calar, e axí après comensà a parlar:

—Assau bé m·as satisfet e manifestat com ella és ocasió del teu esser e del primer enlassament, e com tu·matex te vestist la cadena per la gola, la qual encara t'estreny. Mas no·t sia greu de manifestarme si may aquesta tua [f. 24 v°] amor li publiquist.

E a mi parech li digés hoc. E dixme: —Aprés d'ela aguist alguna esperansa qui més te encenés que lo teu matex voler primerament havia fet?

Al qual yo responguí:

—Per sò com manifestament conech que si celar t·o volgués no poria, per so com me par que tu sentes [29] la veritat dels fets meus, d'on que tu ho ajas agut, neguna cosa te·n amaguaré. La veritat és que, havent dada yo plena fe a las paraules oydes de aquella que ella tan valarosa me havia mostrada, yo prenguí ardiment de escriureli, mogut de tal intenció: Si aquesta cosa és de asò que aquest me raonà, manifestantli per una mia letre la [f. 25 r°] mia intenció, de dues coses raonablement me·n deuen seguir: O ella l·aurà per cara e usarn·à tant discretament com porà y secretament me respondrà; o ella l·aurà per inigua, mas no volentne usar, discretament a mi de la mia esperansa remourà. Per què, la hu de dos fins esperant, posat que la hu més que l·altre desijàs, per una letre plena de aquelles paraules que pus honestament en semblant matèria dir se poden, lo meu ardent desig li fiu sentir. En aquesta letre se seguí per resposta una sua petita letre, la qual, posat que ella ab abtes paraules a la mia amor no respongués neguna cosa, pur ab paraules soffesticadament compostes, les quals rimades parian e no·u eran, axí com aquelles qui l·un peu havian molt larch e l·altre curt, mostrà desijar [f. 25 v°] saber qui fos. E dirt·é més que

ella se enginyà de haver algun sentiment d'una opinió filosofal, posat que falsa sia, sò és que l'ànima d'un home en altre se pot trespostar, las quals cosas sens dupte en libre ni en escola so cert no ha apreses, mas en la cambra ab valents doctors e batxellers, e mostrava de volerme leguotejar e mettra afermant sobiranament plaureli. Quin seny, quina proesa e cortesia ella agués, ab aquesta devota lletra o coneguí no pasaren molts dies y compreguí molt lleugerament aquell qui d'ella assau coses me havia ditas esser granment del natural seny d'ella e de la eloquència enganat, per què disminuís un poch lo foch consebut dins mi, e compreguí que lo que escrit me havia, neguna altre cosa [f. 26 r°] volia dir [30] sinó dar-me gosar a pus avant escriure per aver més particular resposta de la que m'avia feta, qui·m donàs causa de més escriureli, perquè son delit y mes faltas cresquesen; e tot asò no conaxent, tenint cregut que seny, prudència e gentilesa hy havia e cortesia, posat que fos lo contrari, rebuda la lletra, encontinent, segons ma possibilitat, en fer totes coses per las quals la sua gràcia meresqués me disponguí del tot, e del plaer. pres per mi per la letre rebuda, per una altre letra com millor sebí ne pusquí la fiu certa. E pus no sentí ne per letre ne per embaxada sò que li paria d'asò que escrit li havia.

Ladonchs l'esperit, dix:

[f. 26 v°] —Y sy més avant en aquesta amor no est estat, ¿quina ocasió te induy en lo passat que ab tantes làgremes e ab tanta dolor axí ferventment desijasses morir? «Así li respon l'atribulat per amor, no podent neguar res».

Al qual yo responguí: —Per ventura lo callar seria pus honest a mi; però no podentho negar, pus m'o demanes, t'o diré. Dues coses eren aquelles qui quasi a extrema desesperació me havian conduyt. E la una fon quant yo pensava que la un yo algun sentiment creya haver, ladonchs quasi una bèstia sens enteniment me reputava esser. E cert asò no és de turbarse·n poch, havent esguart¹¹ «que la major part de la mia vida e despesa en poder saber qualque cosa, e après venint la necessitat trobar-me

¹¹ Nota (1) de l'original: Aquí comença un altre tros llarg escrit de mà del segon redactor, que arriba fins a la fi del fol 27 v° i que indicam amb cometes (« »).

sens res saber. E l·altre fou la manera tenguda per ella en fer [f. 27 r°] públich a cascú que yo era d'ella enamorat.¹² [31]

E donant fy al que m'avie demanat, l'esperit dix:

—Les tan estimades siènsias se devien complidament mostrar quina cosa és amor e qual cosa són las fembres, e tu mateix qui est se pertany veure. És donchs amor una passió dissipadora de la ànima, egrotitut del enginy, privació de la memòria, destroydora de la voluntat, guastadora de la forsa, enganadora de joventut, mort de vellesa, engendredora de visis, enemiga d'onor, destruydora dels béns, cometadora d'omicidis, e cruel, desrehonable, sens ninguna fermetat, e de la llibertat privadora, causadora d'incests, [f. 27 v°] consertadora de dulters, abraçadora de fornicacions e contraria de la bondat inclusivament. Las quals cosas, no tan solament als sients e savis, mes als folls espantan; e pasant per tu mateix, recorda las antigas istòrias e mira las modernas e guarda finalment quantas roynas, quantas destruccions de regnes e quantes morts a causades aquesta desonesta e mortal amor, de la creació del món fins vuy; e no·t ablits, que d'oblidar no és, que de tota natura de mals a[f. 28 r°]questa dura paciò és estada ocasió, és y serà. Van la conexensa lensant oblidant lo preguar a Déu e com a sobiran ajudador casy en les necessitats sacrifici li fan del lur enteniment, e moltes veguades ocasions li presenten, las quals cosas tantas veguades com tu has fetes o fas o faràs, tantes te recort que est exit fora del dret sentiment. ¿E no veus tu que a Déu e als teus estudis e a tu matex fas injurias? E si las dites cosas esser veres no·t mostra la tua philosophia ne a memòria te retorna ne la esperiència la qual de gran part de aquella en tu·matex has, las pinturas dels antics t·o mostraran, les quals ells per las parets pintaven un infant nuu¹³ ab ales e ab los ulls enbanats,

¹² Nota (2) de l'original: Aquí el traductor cometé un *lapsus* considerable. Després de posar la frase que segueix («E donant fy al que m'avie demanat, l'esperit dix»), i que no figura en l'original italià, tradueix d'aquest un tros llarg que no pertany a aquest lloc i que arriba fins molt avall del fol 28 v° (fins allà on diu *molt més que·ls hòmens fan*); després torna arrera i tradueix tot el tros que havia deixat, i a l'arribar al punt on havia començat a traduir fora de lloc, salta tot el tros ja traduït d'abans i segueix traduint tranquil·lament, sense veure que les frases que en l'original s'apliquen a les dones, en la traducció resulten aplicades a les ciències.

¹³ Nota (1) de l'original: *Un infant nuu* és un afegitó posat al marge.

ab l·arch tirant sagetas, no sens molt gran oppinió e significació de sos fets qui tots jorns se mostran. E més avant, ultra aquest, lo teu estudi t·a mostrat e·t mostrara si tu agueses volgut veura [f. 28 v°] quina cosa són las fembras, de las quals molt gran part se claman e fan se anomenar donas, e de tals molt poques se troban. Fembra és animal inperfet, apacionat de mil pacions desplasents e abominables a recordarse·n, quant més a raonarna, La qual cosa los hòmens, recordantse·n axí com deurian, no en altra manera yrian darera ellas ne ab altre dalit o apatit que van naturalment les cosas al contrari llur, las quals violentment ajustades ab cuitós pas fugen. E axí ellas fugirian havent fet allò per què la difficient e umana generació se repara, axí com encara tots los altres animals que asò molt més que·ls hòmens fan, e per asò moltes veguadas cruels e malvadas fembras las he anomenadas.

—En la primera cosa, respongui, e moltes veguades folament obrat, e majorment en creura massa laugerament axí altes cosas d·una fembra com aquell recomptava sens altre veure, [f. 29 r.º] d·on no sé com en los lasos d·amor esser me encabestrat e en las mans d·una fembra enemigua de virtut, liguant la mia libertat, sotsmatent la mia raó e l·ànima qui ab aquesta acompanyada solia esser dona, sens esser trobada may serventa. De la qual cosa ne tu ni altri no dirà que de doler no sia fins a la mort. En la segona, segons que a mi apar, en assau cosas e falit, e clarament mostra aquell mentir per la guola que axí amplament de las suas extremes virtuts en mi parlant discorrech, per què, segons que a mi apar haver comprès, hu lo qual no perquè ell ho sia, [33] mas perquè li·n par esser, los seus veyns apellan lo segon Absalon, és d·ella molt amat, al qual ella per fersa pus cara a ell, las mies letres publica, e públicament ensemps a mi en guisa d·un modoro escarnexen y no cessant ne fan una faula ab alguns en la manera que més los plau. E aquell, axí sert com yo son aquí, per pus larch espay haver [f. 29 v°] de parlar, féu la tacanya resposta de la mia letra, la qual ella me féu fer. E ultra asò, segons que·ls meus ulls m·an fet veure,

ella somrient a molts amostrantme ab lo dit, dient: ve¹⁴ aquell és lo meu Juliu, vejau si me·n pux tenir per benaventurada. «y ab senyals y altres paraules desonestas li plau que·s manifest públicament per ella sens vergonya neguna». E axí com lo seu amant entre los hòmens va parlant, axí ella entra las fembras da mi laguoteja. Ay desonesta cosa e descovinent, que mi gentil home, posat que yo no'm tingua per aquell tots temps n·e husat e en las cosas del món no plenament mas covinentment son informat, sia d·una fembra a guisa d·un foyll, adés ab lo dit adés ab los morros, a las altres fembres mostrat! Yo·t diré la veritat que aquesta m·induy a tanta indignació de ànimo que yo son estat algunes veguadas de usar de [f. 30 r°] paraulas que poch honor seria d·ela. Mas pur alguna sentilla de raó me demostra que molt major verguoya a mi fayent asò aquistaria, que no a ella, «que la gentilesa o viltat n·està en aquel qui la obra». L·esperit ladonchs en la vista mostrant haver bé las mies paraulas «hoydas y» entesa la intenció de aquelles, en si·matex no·m sé què dient, un poch pensós, puix girantse a mi ab veu assau mansueta comensà parlar dient:

«Ara parla l'esperit»:

—Com tu te anamorest e de qui ne per quala occació, [34] bé crech per las tues paraulas haver comprès. Ara vull yo que greu no·t sia si en servey de la tua salut e forsa d'altres, yo ab tu me estén a rahonar. E primerament de tu comensant, perquè de la tua error fuist tu·matex principi; e de sò [f. 30 v.º] vendrem a dir de aquella de la qual tu mal conaxent te enamorest follement; e si temps nos basta, alguna cosa direm de la tua occació qui a tu a tant treball ha portat que quasi a tu·matex has fet exir d·esment. Comensant d'asò que permès havem, dich que aquesta occació justament a mi e a tot altre pot moure justament a rependrà·t. Mas perquè temps no perdam y per fer lo raonament menor, dues solament me·n agradan de tocarla. La una és la tua edat, la seguona és lo teu estudi, las quals cascuna per si e endues ensemps te daurian retre cautelós

¹⁴ Nota (1) de l'original: Corregit va per mà del segon escriva.

e guardar dels amorosos lasos. E primerament la tua edat, la qual, si los cabells blanchs e la canuda barba no'm enguana, tu deurias haver los costums del món ya fora lo teu recort, car ya són en tu dels anys pasats coranta, e en asò quinza pasats que has comensat aver plena conexensa [f. 31 r.º] e lingua espariència de las fatigues d'amor, que en la tua joventut te havia calsiguat, e ara en la valesa te ha trebucat, e asò almenys te dauria obrir los ulls a ferte conèxer y aquesta fort paciò encalsant te no't deuria fer caure. E ultra asò mostrart-é quantas e quals fosan las tues forsas per alavarte, las quals cosas si ab extimació rahonable agueses reguardades, conegut agueras que en l'amorosa bataylla de les dones, los homes jóvens, e no aquells qui envers la vellesa corren, deuen anar. Semblantment agueres vistas las noves làgremes e fictes de las fembras désijant en los jóvens e no en altres parts estar,¹⁵ avorrint la cosa que stimen virtuosa, y de veritat [35] lo sonar, cantar, dançar e'l júnyer e'l tornejat e cosas delectables sobiranament afectadament volen. Tu matex, no solament diràs que a tu sia descovinent, mas ab rahó inexpugnabla [f. 31 v.º] blasmeràs tots aquells qui asò fan.

¿E com és a la tua edat condecant lavar de nits e de fer cercha e de amaguar-te a cascuna hora que a una fembra serà plasent e no a ta voluntat, e no solament en aquella part que per ventura per menys desdenyosa per tu seria elegida, mas en aquella que ella volrà, per ventura per glorieyarse per fer de un hom sa voluntat com de un sinpla jova desonest burlant se'n alagrarà? ¿E com satisfà a la tua edat ni quin eximpli se pot pendre de tu, que per tal ocasió sovint ajas de pendra armes per la tua salut o per ventura de la tua dona a deffendra? Certes yo crech sens pus dir lo que dich atorgaràs y que per res no diràs que mal asò a tu no paregua, e a mi e a cascun altra lo qual ab pus discret ull guarda que tu, empatxat, per ventura fer no pots. Apar donchs en veritat per la tua [f. 32 r.º] edat los enamoraments descovinent o no condecant cosa són, e seguint

¹⁵ Nota (1) de l'original: L'original italià diu *ne'tuoi pari star male*; calia traduir, doncs, «en els teus pars». El traductor posa «en altres parts»: és una de tantes errors que cometé en la traducció.

los pasos d'onestat y fent obras virtuosas la tua fama ampliarà e de nostre senyor aconseguiràs complit perdó.

Mas a la segona part venint, la qual és que als jóvens hi encara a vells fa amor visiosament obrar, e si no m'enguan asò no era lo teu estudi mentre que en lo teu món vivia, e ara apertament ho conec, y que may algun manual art has après y que tostemps lo esser mercader aguist en oy, y que moltes vegades tu ab altres e ab tu matex t'est gloriajat dient tenies l'enginy poch abta en aquelles cosas las quals als hòmens envelexen d'anys, e de seny fan cascun jorn tornar jóvens; «no basta sapiència ne siència en defendre's complidament dels engans de les dones, y l'apartarse d'ellas és medicina singular. Asò maldien [f. 32 v°] alguns» del tot ignorants, que alguna cosa pus avant saben sinó quants passos ha [36] del¹⁶ taverna o de la plaça a lur casa, e par a ells que tot hom qui d'asò los volgués enguanar aguesan vensut e confús, y tenen per aprovada sentència, ignorant lo ver, que en alguna altra cosa estigua lo saber sinó en abundosament enganar.¹⁷ Tu dels estudis de la santa philosophia te partist en la tua puerisa més que l teu pare no aguera volgut, e tu discretament abasist aquella part que paciò procura y més que altra per ventura après has ab pus fervent guosar que abtesa d'enginy amada aquesta no menys vil que las altres, que tot animal és més net que ellas, y encara lo porch no's tant sutze, qui ab quant fa no pot aconseguir a la brutesa lur. E si per ventura alguna cosa neguar volien, reguarda [f. 33 r°] las lurs parts e cercha los lochs sacrets de ellas, on avent verguonya se van amaguant ab los lurs orribles vestiments, los quals porten per amagar las lurs supèrfluas umors. Y callant lo qui en aquesta part se pertany, sol dich que elles que clarament saben los lurs secrets, han per bèstia cascun home qui las ama e qui las desija ne las saguex. E en semblant manera ellas saben llurs defectes amaguar, que molts son qui solament las parts foranes reguarden,

¹⁶ Nota (1) de l'original: Aquí hi ha en el manuscrit un mot que no he arribat a poder llegir. En l'original italià li correspon el mot *fondaco*; la traducció d'aquest en català hauria d'esser *alfóndec*, però no sembla que sigui aquest vocable el que apareix en el manuscrit.

¹⁷ Nota (2) de l'original: *Enganar* deia la primera redacció; però apareix esborrat i substituït per un mot intel·ligible.

y no és tal malícia coneguda ne creguda. Y d'aquelles són qui sabent que sò bé se lexen dir dir, que més que nosaltres perfetes se troben e que asò e allò farien e fan, las quals per cert no són de esser enomenades entre·ls hòmens.

E venguan a las altres cosas lurs, e en alguna de aquellas que volent les complidament dir no·ns [37] bastaria l'any lo qual és prop de [f. 33 v°] entrar nou. E si de malícia o de bondat la qual may soplex, ans sempre crex lo seu defaliment, considerada la lur baxa e molt minua condició, tota sollicitut posan a ferse majors. E primerament de la libertat dels hòmens actenen e enlassen, e ultra allò que natura e lur bellesa o parensa ha prestat, ab mil enginys e colors se pinten, e ara ab sofrà, adés ab agyues, treballen que los cabells negres de la conna partits¹⁸ semblants a fil d'or fasan tornar; adés espergits sobre los musclos, adés sobre lo cap e a voltes segons que mils los par que·l·ls estigua componen, e adés ab baylls, e adés ab cants, no tos temps, mas algunes veguades moçantse als dolentons que entorn los van, e havent de lur escha testat, los prent sens lexar los; e d'aquestes dinfinites de aquests són mullers, e de [f. 34 r°] molt major quantitat amigues. E parent esser elles muntadas de un altra grau, posat que coneguen que sian nades per esser serventes, encontinent prenen esperança e ajusten lur desig per esser senyores, e fenyentse humils e obedients y blanes, la corona, la correja, los draps d'or, los vays e molts vestiments e los altres ornaments variables, dels quals tot dia se van clusint, del miserable de marit empetren, los quals no·s pensen que tot allò sien armes per combatre la sua senyoria e aquella vencra. Las quals, après que la lur persona e lur cambra no en altra manera que las reginas han aparellades e los miserables de marits enlassats, soptosament se estudien de ocupar «gosadament y manifesta los béns de la casa y» en fer mal ardidament se metan, argumentant que si as res a elles soffert que no seria soffert a las serventas he [38] clarament poden conèixer ellas esser [f. 34 v°] donas e senyores.¹⁹

¹⁸ Nota (1) de l'original: Mot cobert per una taca de tinta moderna.

¹⁹ Nota (1) de l'original: El text més antic deia: «ella esser dona he senyore».

E primerament en las leguases noves e en los ornamentals vans e no acostumats e en las inflades pompes se adonen; e negunes par esser belles ne prou mirades tant com ellas²⁰ y en maneres, costumes e en lurs aresaments paren esser desonestes e publiques fombres, las quals tants nous àbits e desonests no·s poden en la ciutat portar si que elles toltes sian de aquells, e los folls marits creen esser quitis, los quals, havent mal los lurs dinés despesos, per sò que lansats no apareguen, aquestes coses y semblants los lexen usar sens guardar en quina manera deu ferir aquella destrai. E com elles, de aquest colp en la casa feren, los miserables de marits ho saben, qui continuament ho proven. E ellas, axí com arrempants e famejants lops vinents per ocupar lo patrimoni e los béns e las riqueses dels marits, adés sà [f. 35 r°] adés là descorren, e en contínues rumors ab servidors, ab fadrins, ab factors, fills e ab lo marit matex estan, y mostrantse lexar d·asò majors engans cometan, y quant més grans són ne restan pus contentas. E may en lurs lits no dormen tota la nit, mes em plets e en questions trespasen aquella, dient cascuna al seu: Bé veig yo com vós me amau; bé seria orba si jo no·m apersebia que vós ne teniu altra en l'anteniment més que a mi. E creeu vos que yo sia axí enbasinada que no sàpia a qui vós amau, ne anau darrera, ne a qui vós més de mi voleu bé, e ab qui vós tots jorns parlau? Bé·u sé, bé, e jo he milors espies que vós no creeu. Ay, mesquina de mi, qui ha tant de temps que yo us servesch, e pur una veguada encara no m·aveu dit l'ora que vench al lit: Amor, bé sies tu venguda. Mes per la creu de Déu, [f. 35 v°] yo faré de aquelles cosas a vós que vós feu a mi, car tal me fas e tal te [39] faré, que degun peccat no·n auré. E yo son axí maluyrada que no sia tant bella com n·aytal? Cert sí so. Mas ¿saps què·t dich, marit? Qui dues bocas bessas, cové que la una li puda. Ara feu vos en là, en vil bacallar, que si Déu me ajud no us acostareu a mi. Enlà, enlà, en vil bacalar, en aquelles de qui sou digne. Car certes vós no sou digna de aver a mi e feu bé atret aquell qui sou; pensau que no m·aveu treta del ffanch. E Déu sap quins ne quals son

²⁰ Nota (1) de l'original: Text primer: *ella*.

aquells qui sò agueren tengut a gràcia de averme presa sens adot, e fóra estada dona e madona, hoc e senyora de tots lurs béns; e a vós e donats tants centenars de florins d'or e may som estada dona d'un pitxer d'aygua, ans mil retrets aguts he de vostres frares e de vostres amichs, e [f. 36 r.º] assau bastara que fos lur serventa. Ay lassa de me, bé fon mala la mia desventura com may vos viu, si mal se trench la cuxa qui mal ne parlà. E aquestes e semblants paraules cascun jorn e nit, e assau pus altes e pus coents, sens alguna ligítima e justa ocasió han, tota la nit turmentant e conguoxant de paciò immortal los mesquins, los quals són inffinits que meten en divís ab los pares, ab los frares e ab los fills, e tal que lo pare ne la mare a cassa sua no vol veure, e lexa lo camp sol a la victoriossa dona, la quai és espayossa²¹ en la sua casa. Vénen a la sollicitut sua los cristians e al amar segur e cert no és que axí no sia.

E sie·t notori e manifest que aquella la qual en aquesta maleyta multitut pus casta e pus honesta te par, volria més un sol ull aver que esser contenta d'un sol home, y encara si dos o tres [f. 36 v.º] los bastassen seria qualche cosa e per ventura tolerable; o si forsa aquests dos o tres avanssassen los marits o fossen lurs pars, ab lur luxúria cremant, més gran multitut ne demanen. E per sò no demanen nombre ne elegeixen lo milor, ans [40] lo servidor, lo leurador, lo modonari, lo moliner, e encara lo negre e lo burguar e lo tartre; cascun d'aquests és bo, sol que pugua. E son cert que són prou d'aquests qui s'ardirian de negar asò si hom no·u sabés. E ya moltes qui, no obstant lo marit present o aquell lexant en lo lit dorment,²² són anadas als bordells públicament anant ab vestiments mundans, e de aquells esser partidas cansadas, mas no sadoylles.²³ E quinas cosas són aquestes considera, y no tenen poder lo bestial apetit lur sadollar.

Elles se mostren paurugues e temorosas; e manant los ho los marits, posat que la ocasió fos honesta, [f. 37 r.º] no són en algun loch alt que lo cap los va entorn, e lo serveyll los roda; e entrant en loch fosch, que dien·y

²¹ Nota (1) de l'original: El corrector va posar «la qual esta es espayossa».

²² Nota (1) de l'original: Corregit «dormint».

²³ Nota (2) de l'original: Corregit «sadolles».

que temen los esperits e las ànimes e las fantasmes; e si senten una patita rata anar per casa o que lo vent mogua una finestra e que una petita pedra caygua de alt, totes se amaguan, e fugint los fuig la sanch e la forsa, axí com si un mortal perill los sobravenia. Mas elles presten molt fort guossar en aquelles cosas las quals elles volen desonestament obrar. E quantes ya sobre les summitats de las casses e dels palaus e de les torres sens lum són anades a lurs anomorats cridant e esperant en cassa e fora cassa! E quantes són qui presumexen o²⁴ an presomit davant los ulls de lurs marits sota una polera o una caxa amaguar lur enamorat! E quantes són que en lo lit matex de llurs marits [f. 37 v.º] los han fet amaguadament entrar! E quantes qui solas, de nits, per mig dels hòmens armats, encara per mar e per los sementiris de les esgleyes, se troban contínuament anant darrera a·qui millor lavora! E per major vituperi, sabentho lo marit, ne són inffinides qui presumexen [41] fer a llur plaer. O en quantes parts, aquelles que més temen los lurs deffalliments, se affollen e anans de temps parexen! E per sò la miserabla de savina més que las altres cosas se troba tots temps pelada, y posat que asò pratiquen, iquants parts, mal lur grat, són vengudes a bé, que han en los brasos de la fortunes llançats o als hespitals! Més encara, primer que ysquen del lit de la mara n·i·à que són lançats a las bèsties feres e als aucells salvatges ne són atorguats tants; e en semblant [f. 38 r.º] manera ne parexen, que, bé considerades totes cosas, lo menor peccat lur los par aver seguit l'apetit de la luxúria. E d'aquest inestimable seny femení ultra tota comperació poseeix la que fou mia. E cosa neguna²⁵ no·s porà ab vey ne ab amich res tractar que elles encontinent no·s sospiten e soptosament no·u publiquen e instantment no s'estudien de obrar contra ells, tractant de lur destrucció. Bé que de·sò los hòmens no·s deven maravallar per sò com natural cosa és que las cosas que altra obra en altra de aquella del altra sempre·s tem. E per sò acostumen los ladres saber e compendre tots los pensaments de las fembres, tot lur estudi y totas lurs

²⁴ Nota (3) de l'original: Corregit «he».

²⁵ Nota (1) de l'original: Blanc: *no mirant* (?).

obres, que de neguna altra cosa curen sinó en²⁶ robar e en²⁷ seyoreyar e en enguanar los hòmens, qui larguament creuen d·ellas totas las cosas [f. 38 v.º] que no saben, e no volen o poden abstenirse de asò. Tots los estròlechs, tots los nigromàntichs e las fembras maliciosas e los devinadors són de lur usansa demanats e tenguts en car. E en totas lurs oportunitats servintlas sinó de paraules e de·sò²⁸ dels mesquins dels marits son abondosament sovenguts e sostenguts e encara enrequits. E si de·sò plenament saber no poden lur intenció, furiosament e ab paraules verinoses [42] se enginyen de sertifficarse de lurs marits, los quals, posat que diguen ver, molt tart ho creuen aquells. Mas axí com animals a asò inclinats soptosament discorren, en tant que las vibres, los leons e les serpents són en més umanitat inclinades que no elles. Las quals, qualsevulla que la ocasió sia per la qual se sian enceses a yra, soptosament a verí, a foch e a ferro corrent, e aquí ne amich ne parent [f. 39 r.º] ne frare ne para ne marit ne ciutadà ne algú de sos enamorats ne estalviarien. E pus tost se acabaria lo stelat²⁹ cel e sò qui és desota ell universalment en una hora o punt confondra e tornar a no res, que ab coratge reposat aver cent hòmens al lur delit per obrar.

E si lo temps me consentis recitar llurs mals e com són celerades las lurs yres e lo que an ya fet, no dubta que tu no digueses que és lo major miraclo que may fos oyt que elles sian sostengudes per Déu. E per sò no lexen estar de robar a lurs marits e fills lurs. E las exturcions que fan a lurs enamorats qui massa no·ls satisfan, són molt evidents, e consuetes coses.

E guarda a quanta viltat se sotsmeten per ampliar un poch los lurs [f. 39 v.º] adots, que negun vil³⁰ bavós ab làgremes als ulls e ab las mans tremolosas no serà sort³¹ que elles per marit no prenguen, solament que rich lo centen, faentse molt certes que dins poch temps romendran vidues e que aquest en lo lit no deu a elles satisfer. E no han vergonya que lurs

²⁶ Nota (2) de l'original: Corregit *de*.

²⁷ Nota (2) de l'original: Corregit *de*.

²⁸ Nota (3) de l'original: Després de *deso* hi ha un afegitó marginal que diu *dels bens*.

²⁹ Nota (1) de l'original: Corregit *lestelat*.

³⁰ Nota (2) de l'original: Corregit *vell*.

³¹ Nota (3) de l'original: Corregit *sert*.

membres e·ls cabells que ab tant estudi han fet bells ab las corones e guarlandes enamorades e valuts e draps d·or e tants ornaments e tantes falaguerias e tantes gibories los sotmeten, lexantse tocar e maneyar e palpar a las mans paralíticas e a la boca besar molt bavossa, pudent e vil, pus que aquelles³² elles [43] creen que poden robar; las quals, si la natura atorgua ffills, bé va; e sino, no poden morir per sò sensa hereus. Car altres són qui fan lo ventre infflar; e si vidues romanen, [f. 40 r°] encontinent, fengint esser prenyadas, areus presentan per sò que vidues a despessas dels pubills puxen pus laugerament e pus delitossament luxúria manar. E solament donchs adobadors e metges e ruffians e furguadors qui·ls plàcian, cascun jorn aquests tals las fan no solament costosas, mas deguastadores. E en assò algun esguart ni estalvi ni avarícia alguna en elles se troba may.

Movibles totes e sens alguna establitat són, y en una hora volen e no volen y en un moment una cosa matexa bé mil veguades, acceptant asò que a luxúria se partany, per sò com aquella tostemps volan. Són generalment totes presumptuosas e a si matexes fan creure que totes cosas estiguen bé a elles, e de totes honors e de totes dignitats sian dignes, e que sensa elles los hòmens no pusquen viure. E son reguanyades [f. 40 v°] e inobedients.

Alguna cosa no és pus fexugua a comportar que és una fembra richa, ne alguna pus desplasent a veure enrabiar e maleyr que una pobra. E las cosas que a elles són enomenades, tant ne fan com elles creen per aquelles ornaments e arrassaments guanyar. D·aquí avant sempre una reuacia desagradant de esser pus obedients perseveran. E per sò, sinó que a elles ve voluntat, neguna cosa comendada faran may. E ultra asò, qui ab elles habita és semblant d·una tacha en armini. No són parleres, mas exordedores. E los miserables d·estudiants qui sofferan treballs de dies y fent vigílies, y après molt temps se troben poques cosas aver apreses; e aquestes, pur en un matí, soltant com una missa·s diu estant en la esgleya, saben com se rageix lo firmament, e quantes estelas ha en lo cel, e de las

³² Nota (4) de l'original: Corregit *aquells*.

planetas, e d'on lo tro [fol 41 r°] e lo lamp e l'arch de Sant Martí e la pedra e las altres cosas en l'ayre se crien, e com la mar creix o [44] minva, e com la terra produex lo fruyt; e saben ço que·s fa en las Indies e en Espanya, e com són fetes les abitacions dels etíops, e on neix lo Nillo, e si lo crestayll se engendra sobra la tremuntana del glas; e d'altra part, quina dona la veyna sia, e da qui aquesta altra és prenyada e en quin mes deu parir, e quants enamorats ha aquella altra, e qui ha tramès aquell anell, e qui la correya, e quants ous fa la gualina de sa veyna, e quants fussions umplem per a filar una dotzena de ceros de li, e en breu tot sò que feran may los troyans e los grechs e los Romans, e de tot plenament tornen infformades; e aquella ab la dona, ab la serventa, ab la texidora e ab la lavenera [f. 41 v°] guarulegen sens may cessar. E si altri no troban e si no les escolten o no·ls responen, torbanse molt fortment, e totes ellas son de asò que dich bé usadas.

D'aquesta lur soptossa saviessa e davinament, neix una molt bona doctrina a las files, car a totes ensenyan de robar lurs marits, e com se deuen rebra las letres dels enamorats e com se deu respondra, e en quina guissa los deuen metra en cassa e quina guissa e manera deuen tenir e fenyerse malaltes per sò que solas romanguan al lit del marit ab las finestres tancades per no averhi claror, e molts d'altres mals saguents. E foyll és qui creu que alguna mara se adelit de haver millor fila que si·matexa, ne pus casta ni honesta, y per una falsia,³³ per un falç sacrament, per una malvestat, per mil sospirs e cent mília falcias, falses làgremes³⁴ lansen [f. 42 r°] y com elles no fan a lur voluntat com mester los³⁵ han los presten. E plagués a Déu que agués sabut conèixer e pensar tant que yo sabés decernir on elles las tenen, que axí prontes a llur voler las han. Bé és ver [45] que elles són umils, e lexensa un deffaliment provar, especialment aquells que altri ab los seus ulls mateixs vists aurà. E forsa que no, han prest lo car: «No fon axí»; «Tu ments per la barba»; «Tu

³³ Nota (1) de l'original: Corregit *ffollia*.

³⁴ Nota (2) de l'original: Corregit *lagrimes*.

³⁵ Nota (3) de l'original: Corregit *les*.

est enbiacinat»; «Tu has lo serveyll dat adobar»; «Aguesses menys bagut»; «Tu no sabs on est»; «E est tu en thon bon seny?»; «Tu desmemorieges»; «Tu est frenètich», e semblants paraules apuntades. E si elles diran que han vist un assa volar après de molts arguments en contrari, cové que·ls ho atorguen tot; si no, la enamistat mortal senten, e los oys seran de present en camp. E són de tanta audàcia, que qui un poch lo lur seny en vil té, en continent elles dien: «les sibelles, no foren fembres?» [f. 42 v°] axí com si cascuna d·ellas deguésser esser la onzena. O miraculosa cosa, que entra tants milanars d'anys com són passats despuys que·l món fo fet, e entra tanta multitut com és estada de fembres, no·n sian estades sinó X de sàvias tan solament, e cascuna par esser digna de esser una de aquelles enomenades.

Entra las altres lurs vanitats, sí que moltes sobre los hòmens se volan comparar, e dien que totes bonas cosas són fembres, e las estelas, las planetes, e las scièncias, las virtuts, las riquesas, las quals, sinó que desonest seria, neguna altra cosa si volria respondra sinó que totes són fembres. Mas ultra assò, molt sovent totas follement se glorieyen dient que aquella en lo ventra del qual se enclogué la universal e general salut e de tot lo món universal, verge poseint totes virtuts, [f. 43 r.º] de las quals virtuts espacial solemnitat fa Santa Mara Esgleya, fou axí fembra com elles, e per sò signantment de deura esser reguardadas argumentan y que neguna cosa puscha esser dita contra elles ne de las lurs viltats que alcú contra d'aquella verge molt sancta cosa no és digna ne per a dir que l'ascut de lur deffensa en los brassos de aquella romangua qui en neguna cosa los sembla sinó en una. Mas aquesta no és de deurala [46] consentir, per sò com aquela és verge esposa del Esperit Sanct, e fon una cosa tant pura e tant virtuosa e tant munda e plena de tota gràcia e remoguda de tota corporal brutessa, que és estada digna, entre·ls altres mortals, d'esser abitació e hostal del fil de Déu, lo qual, volentsa per la nostra salut encarnar, per no deura abitar en lo cor de las fembres mo[f. 43 v.º]dernes eternalment la preparà axí com a digna cambra e tant alta cosa. E si altra cosa de aquesta vil turba esser estada separada no la mostràs, los seus costums dels lurs tots separas la mostravan, e semblantment la sua

bellesa, la qual no artifficiada ne colorada fon engendrada, que és en lo beneventurat regna, alegranssan los àngels e servexenla tots los beneventurats, y contenta e ab son fill, ab tota gloria e marvellós delit reposa. La qual, mentra que dins fou en lo regna dels mortals, may de algú fon guardada que lo contrari no obràs de so que las vanas fombres disponent se enginyen de fferesa majors, per sò com la ombra de aquelles en lo concupicible e desonest appetit comouen e encenen la natura. Axí aquella Regina del cel, tot vil pensament e tota desonesta voluntat de aquells qui la miravan [f. 44 r.º] gitava súbitament, e a virtuosament obrar axí maravellosament los encenia, que loant devotament aquell qui creada l·avia, a metre en obra lo bé encès de bon grat se disponien. E de assò no avia vana glòria ne supèrbia, e tant la sua humilitat crexia, que obrà de tant gran forza que la inmutable disposició induy trametra lo seu fil en terra, del qual ella fon mara. Las altres poques qui aquesta molt ravarent e vera dona s·estudiaren ab tota lur forza de semblar, no solament las mundanes pompas no seguiren, ans las fugien ab sobiran estudi; no·s pintaren per pus belles al esguart dels hòmens estranys aparèxer, mas la bellesa de la natura a elles prestada menyspresaren, la celestial esperant, y en loch d·ira e de [f. 44 v.º] supèrbia agueran mansuetut e umilitat, e la rabiosa fam de la carnal [47] concupicència maravellosament mataren, prestant maravellosa paciència a la corporal adversitat e martiri; de las quals cosas reservada l·ànima lur inmaculada maresqueran de venir en companyia de aquella en la eternal glòria, en la qual són graduadas ab complida benaventurança. E si honestament se pogués acusar la natura d·ellas, yo diria que ella ferament en axí acabadas donas porta sos pasas amaguant axí gran ànimo e viril costant e fort sots axí vils membres e sota axí vil seny com és lo femenil. E perquè bé reguardant qui aquelles foren e qui aquelles³⁶ són qui en lo nombra de aquelles se volan mesclar e per asò esser honradas e reverenciades, assau bé·s veu mal convenir la una ab l·altra, ans esser del tot la una de [f. 45 r.º] l·altra contrària.

³⁶ Nota (1) de l'original: Corregit *aquestes*.

(Seguirà).

Oficina Romànica

Secció de llengua literària (48-57)

[48]

CONSULTES

Cons. 99. —He sentit qui diu: *beneïda sou Vós per beneita sou Vós*, en l'Ave Maria. ¿Què cal pensar d'aquesta innovació? A. C.

Resp. —1. Donar a la Verge Maria el qualificatiu de *beneita* ja ve del català antic. Els Evangelis del Palau (primeries del segle XV) el porten, traduint les paraules de l'arcàngel Sant Gabriel i de Santa Elisabet a la Mare de Déu:

«Deus te sal plena de gràcia, lo senyor és ab tu. *Beneyta* és tu entre totes les dones» (f. 59 v);

«*beneyt[a]* est tu entre totes les fembres e *beneyt* és lo fruyt del teu ventre» (f. 60).

L'Ave Maria, formada de la fusió d'aquestes dues salutacions, ha conservat les paraules *beneita* i *beneit* en tots els rituals i catecismes catalans dels temps [49] clàssics ençà;³⁷ i les diu encara el poble fidel arreu

³⁷ Nota (1) de l'original: Si alguna vegada s'ha intentat una reforma del redactat tradicional de les primeres oracions a l'objecte de suprimir les paraules precises que no figuren en el text llatí, sempre s'ha respectat el *beneita* i *beneit* de l'Ave Maria. És el cas del *Catecisme menor* publicat en 1790 pel bisbe de Solsona Dr. Rafael Lasado i Locela, agustinià. Vetaquí el *Pare nostre* i l'Ave Maria d'aquest Catecisme:

«Pare nostre que estáu en los cels:

1. Sia santificat lo vostre nom:
2. Vinga en nosaltres lo vostre regne:
3. Fassas la vostra voluntat, així en la terra, com en lo cel.
4. Lo nostre pa de cada dia doneunos en lo dia de vuy:

de Catalunya, sempre que resa l'Ave Maria. Un canvi en una tradició tan antiga i general, no pot ésser intentat sense raons greus, majorment tractant-se dels textos de les primeres oracions, en què les altres llengües respecten fins els arcaismes. Examinem, doncs, quines raons hi ha per fer l'esmena.

2. Primera raó. *Beneit i beneita* han pres el sentit pitjoratiu de «persona curta d'enteniment», i així sembla una irreverència anomenar *beneita* la Mare de Déu i *beneit* el fruit del seu sant ventre.

Ben mirades les coses, tal irreverència no hi és. És cert que *beneit i beneita* signifiquen sovint una persona que no hi és tota, però també ho és que conserven encara el sentit honorable tradicional, tan referits a coses: *aigua beneita, pa beneit, beneites* [50] *llàgrimes, beneita tranquil·litat* etc.,³⁸ com aplicats a persones, quan la dignitat d'aquestes o la manera d'anomenar-les no deixa lloc a entendre el sentit pitjoratiu;³⁹ i això passa en la salutació angèlica de l'Ave Maria.

També en castellà *bendito i bendita* han pres un sentit pitjoratiu semblant al *beneit* català; però no ha passat mai pel cap als castellans d'esmenar l'Ave Maria, *fent* «*bendecida* tu eres entre todas las mujeres y *bendecido* es el fruto de tu vientre».

2. Segona raó. Tenint *beneit i beneïda*, ja són sobrrers *beneit i beneita*, i així caldrà mirar-los com antiquats.

5. Y perdoneunos las nostras culpas, així com nosaltres perdonám á nostres deutors:

6. Y no permetáu, que nosaltres caigám en la tentació:

7. Ans deslliureunos de mal. Amen. Jesus.»

«Deu vos salve, Maria, plena de gracia; lo Senyor es ab vos: *Beneyta* sou vos entre totas las donas, y *beneyt* es lo fruyt del vostre ventre, Jesus. Santa María, Mare de Deu, preguéu per nosaltres pecadors, ara y en la hora de la nostra mort. Amen. Jesus.»

³⁸ Nota (2) de l'original: Exemples de *beneit* referit a coses: «Quand fui prop de la *beneita via* (Febrer, *Purg.* XXXI).

«*Beneyta*, sia la *hora* que tu vinguist a socórrer los famejants e'ls aconsolist» (*Tirant*, I 333).

«iOh *beneytes costums, beneyta tranquilidad* y més que *beneyta ignorancia!*» (Benejam, *Ciudadella veyá*, III).

³⁹ Nota (3) de l'original: És manifest el sentit de dignitat de *beneit* en aquests exemples:

«E *beneyt* sia aquell qui'm fa conèixer ma viltat» (Llull, *Blanq.*, 1)

«Com la *beneyta ànima* vos remembra» (Llull, *Cont.* 315).

En canvi tot seguit veiem el sentit pitjoratiu en aquests altres:

«Lo tenien per *beneit*» (*Verdaguer, Plori*, 78).

«*Beneit* del cabàs, ¿per què no ho treies del fre més aviat?»

No és cert que *beneit i beneita* siguin sobrrers al costat de *beneït i beneïda*. Cal saber que aquells són adjectius sempre, i mai participis que amb el verb facin la veu passiva o els temps composts. En canvi *beneït i beneïda* són participis, i per això, usats i tot com adjectius, conserven encara la idea de l'acció del verb. Es pot dir: *demà beneirem aigua beneita*, i no: *demà beneirem aigua beneïda*, perquè si l'aigua és beneïda, ja no es [51] pot beneir; al revés, no es pot dir: *aquesta aigua fou beneita ahir*, perquè *beneit* no és participi del verb *beneir*; per això cal dir: *aquesta aigua fou beneïda ahir*.

Però posat i tot que *beneït i beneit* fossin dues formes de participi del verb *beneir*, si la llengua les mantenia vives, no hi hauria raó de suprimir-ne una arbitràriament, i menys encara d'esmenar per això l'Ave Maria. El francès té les dues formes *béni i bénit*,⁴⁰ i el castellà pot dir en passiva: *que tu nombre sea BENDECIDO o BENDITO por todas las gentes*, si bé no diu en temps compost: *he BENDITO el agua*, sinó: *he BENDECIDO el agua*.

Finalment, donar com antiquat *beneit i beneita*, referits a persones és una calca del francès, que ha limitat a les coses la forma *bénit*, d'ús general antigament, i ha reservat *béni* per les persones.⁴¹

Antiquada es pot dir la forma *maleit, maleita*, que surt en els escrits antics⁴² paral·lelament a *beneit i beneita*, i això perquè de fet la llengua viva la desconeix fa temps.

Valent tan poc les raons presentades, i no havent-n'hi d'altres més importants, no hi ha prou motiu per esmenar el text tradicional de l'Ave Maria, i fer, com hi ha qui ho diu: *beneïda sou Vós entre totes les dones i beneït és el fruit del vostre sant ventre*.

[52]

«Y vos, eu beneyt, ¿per què voleu altra muller? (*Tirant*, 205).

⁴⁰ Nota (4) de l'original: «Les époux furent bénis: Les drapeaux furent bénits par le prêtre».

⁴¹ Nota (5) de l'original: «Ce bénit enfant» ho deia encara Bossuet (*Hist. univ. II*, 2) Ara *bénit* només s'usa en *chapelet bénit*, *paint bénit*, *eau bénite* i coses semblants.

⁴² Nota (6) de l'original: Exemples del *Somni* de Bernat Metge: «quant temps ha que jo són en aquesta *maleyta* casa» (2534); «*maleyt* sia lo jorn que jo primerament me acosté a vos» (2562).

Cons. 100. — ¿Quina regla hi ha per l'ús de *com a* i *com*? J. R.

Resp. —1. El dubte de si cal posar *com* o *com a*, ve quan aquestes conjuncions s'escauen davant d'un nom o d'un adjectiu. De fet, de vegades només és propi posar-hi *com*, de vegades només és possible *com a*, i de vegades és indiferent usar *com* i *com a*.

I. *Com* sol.

2. Només es pot usar *com*:

a) Quan es tracta d'una oració comparativa, plena o abreujada:

1. Jesús *consola*, *com consola* un amic a un altre.

2. Jesús *consola*, *com* un amic *consola* a un altre.

3. Jesús *consola*, *com* un amic a un altre,

En 1 *com consola un amic a un altre* es veu tot seguit que és una oració comparativa, subordinada a la oració principal *Jesús consola*. La conjunció comparativa *com* va davant del verb immediatament, *com consola*, i és clar que aquí no pot ésser *com a*. En 2, entre *com* i *consola* s'hi ha posat el subjecte *un amic*; però això no canvia l'oració comparativa, i és clar que tampoc aquí es pot dir *com a*. En 3, ha desaparegut el verb *consola*, però s'hi suposa, i per això tenim encara una oració comparativa abreujada; tampoc, doncs, s'escau ,ara *com a*.⁴³ [53]

3. Convé molt tenir present que quan ve darrera de *com* un nom amb preposició, pot resultar *com a*, *com de*, *com per*, etc.

1. *Els* passaria *com* passa a un cos malalt.

Els passaria *com a* un cos malalt.

⁴³ Nota (1) de l'original: Vetaquí altres exemples de *com* en oració comparativa plena i abreujada:

1. En un moment *quedaren les ànimes* totes penetrades de la llum de la divinitat, *com ferro* dins la fornal *queda* roent de foc.

2. La unió divinitzadora va a pensar *com Déu*, estimar *com Déu*, sentir *com Déu*, gojar *com Déu*.

«Amaràs Déu sobre totes coses e ton proysme axí *com tu* mateix» (Eiximenis, *Doctrina compendiosa*, 316).

«En sen Tomeu el vetlava *com un gat* sa rata» (*Rond. mall.* III, p. 103).

2. Fuig *de* baralles *com* fugiries *de la* mort.

Fuig de baralles *com de* la mort.

3. Passen *per* sobre la barana *com passarien pel* carrer.

Passen *per* sobre la barana, *com pel* carrer.

En tots aquests exemples les preposicions *a*, *de*, *per* no pertanyen a la conjunció comparativa *com*.⁴⁴

4.b) Quan es tracta d'una oració coordinativa d'igualtat, abreujada:

Sí, *com* ton pare, que mai està content.

S'ha parlat d'un tema i s'hi vol afegir un cas més:

Sí, *això es igual com* ton pare, que mai està content.

També aquí el nom que ve després de *com*, pot portar preposició pel seu cantó:

Com a Barcelona, que no tenen bona aigua de beure.⁴⁵

5. S'usa només *com*, quan posat davant del subjecte, predicat, règim o complement indica que aquests no es prenen en tota la propietat de les paraules:

1. Caigué sobre ells *una rosada* de llum.

2. Caigué sobre ells *com una rosada* de llum.

En 1 i en 2 el subjecte de *caigué* és igualment *una rosada de llum*, però aquesta en 1, sense *com*, s'ha [54] d'entendre d'una rosada veritat, i en 2, per raó de l'atenuant *com*, no significa sinó una cosa que s'hi assembla.

Igual passa amb el predicat en aquest altre exemple:

1. Els ulls se mig clouen *saciats* de plaer.

2. Els ulls se mig clouen *com saciats* de plaer.

Aquella llum no era *com la* d'aquest món.

⁴⁴ Nota (2) de l'original: Vetaquí altres exemples de *com a* amb a preposició del nom següent:

«*Fuyg a* bregues axí *com a* la mort» (Eiximenis, *Regiment de la cosa pública*, 1373).

A mi no em prova tant el fred, *com a* la meva germana.

S'hi trobava *com a* casa seva.

⁴⁵ Nota (3) de l'original: Més exemples d'aquesta construcció i variants que pren:

Com o igual com el meu cosí, que és a Madrid també.

Igual que el meu germà, que arriba tard.

El mateix que Sarrià, que no paguen contribució.

Igual com (passa) amb la teva germana, que no la volen per minyona.

En 1 *saciats* s'ha d'entendre en sentit real, en 2 *com saciats* significa una disposició semblant.

Com usat en aquest sentit no suposa cap verb, ni forma oració comparativa.

II. —*Com a sol*.

6. Davant de nom o adjectiu s'ha d'usar necessàriament *com a*:

a) Quan, aplicat al predicat, serveix per precisar l'abast de l'afirmació.

Com a equival aleshores a *tant com*:

Sent fill de sastre anirà mal vestit. —*Com a mal vestit*, no.

Vetaquí les maneres equivalents d'expressar aquest matís:

Tant com mal vestit, no.

El que es diu mal vestit, no.

Allò de dir mal vestit, no.

Mal vestit, mal vestit, no.

7. b) Quan es vol afinar sota quin concepte es pren el subjecte o règim. *Com a* equival aleshores a *en quant* (en francès, *en tant que*):

El matrimoni, *com a unió* conjugal de tal home amb tal dona, no neix sinó del lliure consentiment dels dos esposos.

Són notadores les diferències que hi ha entre la llengua, *com a* llenguatge parlat o llengua viva, i el llenguatge que s'escriu o llengua literària.

La variant catalana és *en quant*:

«Si vos representats la image de Déu *en quant* Rey, vos devets ahirar tot ço que Deus ahira» (Llull, *Fèlix I*, p. 215).

[55]

III. —*Com i com a* indiferentment.

8. Davant de nom o adjectiu és indiferent posar *com* o *com a*:

a) Quan expressen el motiu de l'afirmació del verb. *Com i com a* equivalen a *per ésser*.

Ell, *com* persona o *com a* persona més entesa, va encertar tot seguit el nus de la qüestió.

Ell callava i dissimulava, *com* compromès o *com a* compromès en aquell embolic.

Cal advertir que *com a* no s'escau davant dels articles *el, un*:

Com l'home, o *com a* home de la confiança del rei, sabia totes les anances i vinences de la cort.

Ella, *com una* filla o *com a* filla tan estimada de sos pares, no volia donar aquest pas sense consultar-los.

De vegades és reforçada aquesta doble construcció afegint *que és*, darrera del nom o adjectiu: *com persona QUE ERA* o *com a persona QUE ERA*; *com compromès QUE ERA*, o *com a compromès QUE ERA*; però no *com a L'home QUE ERA*, *com a UNA filla QUE ERA*.⁴⁶

9. b) Quan el nom o adjectiu són un atribut normal del subjecte o règim directe. *Com* i *com a* equivalen aleshores a *per, en*, i donen a l'atribut sentit real:

1. La unió divina s'ens proposa *com* o *com a* ideal (= *per* ideal) de la nostra unió.

Es molt difícil exercir sempre *com* o *com a* esquerrà (= *en* esquerrà).

2. Jesucrist mira aquella alegria *com* i una extensió o *com a* extensió de la pròpia vida (= la té *per* una extensió).

[56]

Jesucrist mira *com* o *com a* seva aquella alegria (= la té *per* seva).⁴⁷

⁴⁶ Nota (4) de l'original: Exemples de bons escriptors:

«axí *coma* homens orats e desesperats *deurien* abans tostemps plorar» (Eiximenis, *Regiment*, 1114).

«Los dos cavallers qui s'eren retuts exien los primers, *com a* vençuts» (*Curial* 3598).

«Quan Jesucrist anava pel món se captava la vida *com a* pobre *que era*» (*Verdaguer, Rond.* Bona sega).

⁴⁷ Nota (5) de l'original: Exemples clàssics:

«sien als altres proposats axí *com* specials spills e noresmenys axí *com a* senyals, als quals tiren tots los populars ballestes sagetes» (Eiximenis, *Regiment*, 40).

«Nos allegaran *com* exemple de perpetual glòria» (Segle XV).

«Se demostrà *com a* pelegrí ab aquell capell de sol e bordó» (*Quaresma de Sant Vicent Ferrer*, p. 326).

«Portaven Boca de Far molt honorablement no *com a* vençut, més *com* sobrat d'armes» (*Curial* 3600).

Cal advertir que també davant dels articles el *i un* s'escau millor *com* que *com a*:

Quatre notes podem distingir en el segle XVIII prou universals, perquè sigui lícit donar-les *com les* seves característiques (també *com, com a* característiques seves, però no: *com a les* seves característiques).

Desitjo ésser inscrit *com soci, com a soci, com un* soci actiu (però no *cons a un* soci actiu).⁴⁸

10. c) Quart el nom o adjectiu són una locució modal. *Com i com a* aleshores signifiquen *a manera de*, i donen a la locució un sentit figuratiu. També aquí, davant dels articles el *i un* s'escau millor *com*:

El xàfec ens arreplegà a la carretera i ens mullàrem *com peixos, com a peixos, com uns* peixos.

Les fulles blanquejaven *com neu, com a neu, com la* neu. Anaven amunt i avall del carrer *com bojós, com a bojós, com uns* bojós.⁴⁹

[57]

⁴⁸ Nota (6) de l'original: Exemples dels equivalents catalans d'aquesta construcció: «los *presentes Romans* qui aço dien no deuen ésser allegats *per testimonis* en res de bé» (Eiximenis, *Regiment* 1084).

«no són dignes d'ésser presos *en testimonis* en lo nostre propòsit» (Eiximenis, *Regiment* 1260).

«lo qual diets que havets assignat *en curador* a ella e a sos bens» (*Johan I d'Aragó* p. 438).

⁴⁹ Nota (7) de l'original: Exemples de bons autors:

«crident *com adips*» (*Procès de les olives* 3700).

«La llum de l'alba al peu de l'ara'l troba, | *com un* colom vestit ab blanca roba | regalant-se ab l'aroma de cristians consells» (Verd. *Canigó*, p. 10).

«Brilla de tant en tant i a cada xupada lo caliu dels cigarros, *com estrelletes* en la penumbra» (Vilanova, *Quadr. pop*, p. 111).

«Un baül forrat de pell, guarnit *ab* tatxes de ferro a doble rengle, *com la* sola d'un borceguí de xicot» (Pons, *L'auca de la Pepa*, p. 31).

«elles (les glevs) cremarien *com a* bona llenya, (Eiximenis, *Regiment* 375).

«Quals coses *com a* veri a a foch deuen ésser esquivades en la ciutat» (Eiximenis, *Doctrina comp.* 2934).

«Estava los la mar a destra e a sinestra axí *com a* mar» (Serra, *Gènesi*, p. 70).

«Los irosos corren amunt e avall *com a* rabiosos» (*Somni* 168).

IV. —Regles.

11. Contestant ara directament a la pregunta, podran servir aquestes regles pràctiques:

Regla 1a. Examinar si es tracta d'un cas de *com a* obligatori, és a dir, si l'equivalent de la conjunció és *tant com o en quant* (nn. 6, 7).

Regla 2a. Si no ho és, examinar si cal posar *com* sol, per tractar-se d'una oració comparativa (n. 2), o d'igualtat (n. 4), o d'un atenuant només del subjecte, predicat o règim (n. 5). Vigilar si el nom ja porta preposició d'ell mateix.

Regla 3a. En tots els altres casos és indiferent posar *com*, o si no segueix article *com a* (nn. 8, 9, 10).

J. CALVERAS

Secretari de Redacció

Acabament del tom II del Diccionari.

Hem acabat la publicació del tom II del *Diccionari Català-Valencià-Balear*, que forma un bell volum de prop de mil pàgines i que hem posat a la venda, elegantment enquadernat amb tapes especials en tela i pell, al preu de 40 pessetes.

Al mateix temps hem iniciat ja l'estampació del volum III que comença en el vocable *cas* i que arribarà fins a la lletra D. Després que hàgim passades les quatre primeres lletres (entre les quals hi ha la A i la C que són les més llargues de tot el Diccionari), els toms successius seran més retents, agafaran més lletres, i tenim la seguretat que en el tom X es podrà acabar la lletra Z i donar per llesta aquesta obra magna que tants de treballs i sacrificis haurà costat.

Tot això ho deim comptant amb el favor del públic, que estam segurs que qualque dia es despertarà de la seva indiferència i es donarà compte de la importància d'aquesta publicació i de la necessitat de sostenir-la, costi el que costi.

Nomenament d'Acadèmic.

L'Acadèmia Espanyola de la Llengua ha honrat el nostre Director nomenant-lo Acadèmic Corresponent. *El Boletín de la Academia Española* en dóna compte dient:

«En junta ordinaria de 24 de enero, y previa propuesta suscrita por los señores Casares, García de Diego [59] y Cabanillas, fué elegido Correspondiente de la Academia en las Islas Baleares el señor D. Francisco de B. Moll, escritor de mérito reconocido y actual continuador del

diccionario catalán-valenciano-balear, comenzado por el difunto don Antonio María Alcover-.

Setmana Cultural Valenciana.

Hem estat invitats pel *Centre d'Actuació Valencianista* per a representar les terres mallorquines en l'assemblea de filòlegs que aquella entitat té el projecte de celebrar a València en el mes de juliol d'enguany, i que formarà part dels actes de la IV Setmana Cultural Valenciana. Agraïm la distinció i oferim la nostra cooperació.

Estadística de la llengua catalana.

En el darrer nombre del *Butlletí de Dialectologia Catalana* ha aparegut una estadística detallada de la gent que parla català en les diferents contrades de la nostra llengua. El resum d'aquesta estadística és el següent:

Província de Barcelona	1.800,638
Província de Girona	325,551
Província de Tarragona	350,668
Província de Lleida (fora la Vall d'Aran)	308,253
Illes Balears	365,512
Part catalana de la prov. de Castelló	257,602
Part catalana de la prov. de València	893,940
Part catalana de la prov. d'Alacant	391,560
Pobles catalans d'Aragó	83,861
Departament dels Pirineus Orientals	220,130
Alguer	12,671
Andorra	5,271

Població total del domini català 5.015,657

Segons aquesta estadística, que correspon a les notícies oficials de 1930, resulta que la població de llengua catalana dins Espanya és de 4.777,585 persones. [60] Si volem comparar aquest nombre amb el que correspon a les altres llengües parlades a Espanya, trobarem que dels 24.000,000 de ciutadans espanyols que registra el darrer cens, corresponen en nombres redons, 16.000,000 al castellà, 5.000,000 al català, 2.500,000 al gallec i 500,000 al basc; és a dir, un poc més del 67, del 20, del 10 i del 2 per cent, respectivament.

Ponència sobre qüestions gramaticals.

L'Associació per la Cultura de Mallorca, per acord de la Junta General, ha nomenat una comissió de filòlegs i literats perquè estudiï la manera d'arribar a una entesa entre tots els escriptors mallorquins respecte a l'ús literari del llenguatge mallorquí i sobre tot a la possibilitat de conservar formes sintàctiques, de conjugació i de lèxic peculiars de la varietat dialectal baleàrica dins la unitat de la llengua catalana. La comissió que ha de preparar la ponència a discutir i aprovar en tot cas en una reunió pública de tècnics i escriptors, està formada pels senyors Francesc de S. Aguiló, Jaume Busquets, Andreu Ferrer, Francesc de B. Moll, Estanislau Pellicer i Joan Pons i Marqués, i ha començat ja els treballs per enllestir la tasca que li ha estat comanada.

El Diccionari Etimològic de W. Meyer-Lübke.

El gran mestre de romanistes Dr. W. Meyer-Lübke ha acabat de publicar la tercera edició del seu *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, instrument preciós de treball per a tots els filòlegs. La gran obra apareix

reelaborada i posada al corrent de les investigacions etimològiques que s'han fetes d'ençà que sortí la primera edició. Entre les fonts més importants d'aquesta refusió, que cita en el pròleg, anomena el nostre *Suplement català al Diccionari Romànic Etimològic* i les *Notes marginals a la 3a edició del REW*, publicades en aquest BOLLETÍ. Agraïm cordialment al mestre Meyer-Lübke l'interés amb què ha mirat la nostra modesta aportació de materials catalans, i el felicitem de tot cor per la conclusió d'aquesta obra clàssica de la filologia.

[61]

† Amics morts

Dr. Àngel Sallent i Gotés.

Dia 6 d'octubre de 1934 morí a Terrassa aquest il·lustre botànic, que és estat un dels millors col·laboradors que hem tinguts per a l'obra del Diccionari.

El Dr. Sallent nasqué a Sant Esteve de Castellar (prop de Sabadell) l'any 1857. Estudià el batxillerat amb els Escolapis de Sabadell i la carrera de Farmàcia a la Universitat de Barcelona; acabada la carrera, establí una apotecaria a Sallent i l'any 1891 s'establí a Terrassa, on donà conferències sobre diferents llengües i fou nomenat professor de ciències, geografia, llatí, francès i anglès. En 1902 el Col·legi Farmacèutic de Barcelona li premià el seu treball *Flora mèdica farmacèutica del Pla de Bages*. En 1907 fou nomenat membre Corresponent de l'Acadèmia Espanyola de la Llengua. Treballà amb el naturalista Joan Cadevall en l'obra *Flora de Catalunya*, que ha estat editada per la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans. Col·laborà en el present BOLLETÍ amb diferents notes etimològiques i ens envià una multitud de cèdules amb noms vulgars i científics de plantes catalanes, il·lustrats amb gran riquesa d'observacions tècniques.

Sr. Jeroni i Massanet Beltran.

A 29 de desembre de 1934 morí a Palma de Mallorca un home d'un valor excepcional i un dels nostres millors amics: el Sr. Jeroni Massanet i Beltran. Advocat prestigiós i funcionari d'Hisenda, de carrera brillant, renuncià a totes les comoditats per dedicar-se a l'alta empresa de depurar la política i l'administració pública per medi de continues campanyes periodístiques i d'una actuació intensíssima dins les entitats on tenia intervenció. Les seves grans obres són la societat *Foment del Civisme*, que fundà en 1914, i el periòdic *La Vanguardia Balear*, òrgan de la dita societat, en el qual escrigué milenars de articles plens d'enèrgica sinceritat, comentant la vida política i la conducta pública dels funcionaris, dedicant amb preferència els seus atacs als personatges elevats [62] que claudicaven en l'exercici de llurs càrrecs. Era un polemista formidable, que es distingia per una crua agressivitat. Les seves campanyes en la premsa i en la societat Foment del Civisme tingueren sovint gran ressonància i eficàcia, però també li causaren grans perjudicis materials i li congriaren molts d'inimics acèrrims. El seu idealisme no mancà, i fins a la mort exercí el seu magisteri amb alt exemple d'integritat moral contra totes les injustícies de l'ambient. Era gran protector de totes les obres desinteressades, principalment de les culturals, i distingí amb especial predilecció la nostra obra del Diccionari, escrivint moltes vegades en defensa d'ella i de Mn. Alcover. El seu caràcter, de ruda honradesa a prova de temptacions, tenia grans analogies amb el de Mn. Alcover; seria curiós establir un paral·lel entre aquestes dues fortes personalitats. Personalment hem d'agrair al Sr. Massanet una cordialíssima amistat i una sòlida formació del nostre criteri cívic, puix que en la nostra adolescència ja entràrem a formar part del Foment del Civisme i hem col·laborat en aquesta obra social seguint sempre les bones orientacions del Mestre. Amb la seva mort perdem el polític més rectilini i més idealista que ha tingut Espanya i que,

naturalment, per massa idealista i rectilini, no arribà a esser diputat ni tan sols regidor.

Notes bibliogràfiques (62-64)

Novel·letes exemplars a cura de R. ARAMON I SERRA. Editorial Barcino. Barcelona, 1934. 188 pàgs.

Aquest aplec de narracions medievals forma el volum núm. 48 de la col·lecció «Els Nostres Clàssics» que tan encertadament dirigeix En Josep Ma. de Casacuberta. Comprèn cinc novel·letes d'autor anònim: «La filla del rei d'Hongria», «La filla de l'emperador Costantí», «La comtessa fidel», «Amic e Melis», i «Lo fill del senescal d'Egipte». Totes cinc són versions més o menys modificades de [63] llegendes franceses; n'hi ha quatre que ja havien estat publicades anteriorment, i la de *Amic e Melis* es publica aquí per primera vegada. El Sr. Aramon compleix brillantment la tasca de reproduir els textos d'una manera escurpulsosa i d'il·lustrar-los amb una erudita *Notícia preliminar*, abundoses *Notes* i un *Glossari* dels vocables més poc coneguts. En la *Notícia preliminar* estudia concisament l'origen de cada llegenda i les seves relacions amb les literatures d'altres països i amb la rondallística popular. Pel que fa al llenguatge, ja adverteix Aramon que la norma per a la transcripció d'aquestes *Novel·letes* ha estat una fidelitat absoluta a l'ortografia de l'original; únicament s'hi regularitza l'ús de les majúscules, i el de *i* i *j*, *u* i *y*, *c* i *ç*, s'hi simplifica la doble consonant inicial, s'adopten els signes de puntuació i accentuació i s'indiquen amb el punt volat els casos d'elisió que avui no tenen representació gràfica. Sobre aquest darrer punt advertirem que no acaba de semblar-nos encertada la grafia *qu·e·l* («la pus bela creatura qu·e·l món fos»), perquè apar que es fundi en l'existència de tres paraules (*que en el*), allà on sembla evident

que la grafia *quel* de l'original havia de representar un *que al* («que al món fos»); ¿no hauria estat millor transcriure *que·l*?

Algunes observacions al Glossari:

Anach és un postverbal de l'antic *anagar* (escrit més sovint *enagar*) 'incitar', 'induir'. *Desanar* no vol dir 'dessagnar' ni 'emmalaltir', sinó 'defallir'; és un verb molt usat encara avui en mallorquí, com a reflexiu: *desanar-se o estar desanat* 'estar defallit, sense forces, per falta d'aliment'. *Estirassar* i *tirassar* no s'han de traduir per 'turmentar', sinó per 'arrossegar'. Trobam a faltar en el Glossari el mot *rèbeu* (37, 11) 'ràpid', que no és gaire freqüent en la literatura antiga i segurament és desconegut per molta gent.

Dins la bella sèrie d'*Els Nostres Clàssics*, el llibret elaborat per Aramon és un dels més ben reeixits. Fins i tot el títol de *novel·letes exemplars* és una còpia feta amb un encert singular.

F. DE B. MOLL

[64]

Les cobles de Jacme, Pere i Arnau March. Introducció i anotació d'AMADEU PAGÉS. Castelló de la Plana. 1934. —120 pàgs.

Volum V de la col·lecció de *Llibres cars i curiosos* de la benemèrita Societat Castellonenca de Cultura. L'eminent investigador de la nostra literatura antiga, Amadeu Pagès, autoritat màxima en qüestions referents a Ausiàs March, fa en aquest llibre una bona edició crítica de les cobles dels altres tres poetes valencians de llinatge March, probablement parents del gran poeta del «lir entre cards». Pren per base els manuscrits més antics i dóna en nota totes les variants dels altres, fins les purament ortogràfiques, que tenen interès per mostrar els esforços fets pels copistes catalans per a desprovençalisar el llenguatge d'aquells poetes.

Moltes d'aquestes obres eren ja conegudes, però segons copia d'un sol manuscrit; altres ho eren parcialment, i algunes eren inèdites de tot. El Sr.

Pagès presta un excel·lent servei a les nostres lletres posant a l'abast de tothom la totalitat de les «cobles» dels March, publicant-les senceres i segons tots els manuscrits coneguts. Presenten aquestes poesies gran varietat de temes: religiosos, morals, amatoris, satírics. Amadeu Pagès els comenta eruditament en la Introducció, i com a epíleg posa una «Nota sobre la biografia dels March», en la qual propugna la valencianitat d'aquests poetes i especialment d'Ausiàs March, contra la tesi sostinguda pel Sr. Carreras Valls, defensor de la naturalesa barcelonina del gran poeta medieval.

F. de B. MOLL

Bolletí del Diccionari
de la Llengua Catalana

REVISTA DE LINGUISTICA,
FOLKLORE I LITERATURA

Tom XVII. —Núm. 2

MAIG-JUNY 1935

SUMARI

F. de B. Moll. <i>El «Corbaccio» de Boccacio, traduït per Narcís Franch</i> (Continuació)	65
J. Calveras (Oficina Romànica), <i>Consulta 101: ¿Es pot usar en quant en bon català?</i>	81
<i>Crònica</i>	85
F. de B. Moll i M. Sanchis Guarner, <i>Notes Bibliogràfiques</i>	87

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Mirador, 3, entr. esq.^a

Palma de Mallorca

Espigoladures Filològiques. Palma, 1926. 24 pàg. 1'00 pta.

Comentarios a la reforma de la Academia Española. Palma, 1927. 36 pàg. 1'00 pta.

Introducción al Latín Vulgar. (Traducción del anglès, aumentada con notas y antología). Madrid, Centro de Estudios Históricos, 1928. 384 pàg. 12 ptas.

El traductor, aparte del delicado tacto demostrado en la versión, facilitando muchas veces, con expresión menos sintética, la comprensión del texto a los lectores poco familiarizados con la lingüística, y de haberlo enriquecido con ejemplos, tomados especialmente del español y catalán, ha publicado como apéndice una «Antología del Latín Vulgar», en la que figuran fragmentos de la Cena Trimalchionis, de Peregrinatio Silviae, Mulomedicina Chironis, Regula Monachorum de S. Benito, varias Inscripciones Hispano-Latinas y el texto íntegro del Appendix Probi, todos ellos con constantes notas aclaratorias y referencias de los vulgarismos a los párrafos donde son estudiados por el prof. Grandgent.

(*La Rassegna*, de Génova).

Suplement Català al "Romanisches Etymologisches Wörterbuch".

Barcelona, Oficina Romànica. 1928-1931. 260 pàg. 16 ptes.

Como indica su título, se trata en este trabajo de completar y corregir la parte catalana del REWb de Meyer-Lübke. El Sr. Moll ha emprendido esta difícil labor con extraordinaria competencia y buen acierto. Es de desear que no se interrumpa esta publicación tan necesaria para la lexicografía catalana, muy pobre hasta hoy de estudios etimológicos de conjunto practicados con todo el rigor científico que reclaman estos trabajos.

(S. Gili en *Revista de Filología Española*).

Der vorliegende Aufsatz ist ebenso wie ähnliche Arbeiten García de Diegos, M. L. Wagners, Salvionis ein wertvoller Beitrag eines Einzelsprachiers zu dem REW. Meyer-Lübkes: er diskutiert, verbessert, fügt hinzu.

(L. Spitzer en *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie*).

El Nou de Juliol. Discurs. Palma, 1930. 28 pàg. 1'00 pta.

La flexió verbal en els dialectes catalans. Ordenació sistemàtica dels materials recollits per Mn. Antoni Ma. Alcover a 150 localitats. Barcelona, Oficina Romànica, 1929-1935. 400 pàg. En curs de publicació.

Ortografia mallorquina segons les normes de l'Institut. Palma, 1931. Segona edició augmentada. 1'50 ptes.

Estudi fonètic y lexical del dialecte de Ciutadella, Palma, 1932. 72 pàg. 2'00 ptes.

Vida Coetània del Reverend Mestre Ramon Llull segons el manuscrit 16432 del Brit. Museum, amb introducció, notes i glossari. Palma, 1933. 2 ptes.

L'opuscle de Ramon Llull sobre el Pecat d'Adam. Assaig d'edició crítica. Barcelona, 1933. 16 pàg. 1'00 pta.

Vocabulari tècnic dels molins de vent de les Balears. Barcelona, 1934. 36 pàg. 2'00 ptes.

Cançons populars mallorquines. I. Palma, Biblioteca «Les Illes d'Or», 1934. 144 pàg. 4'00 ptes.

Contribució al lèxic lul·lià: Ets llatinismes de la Lògica Nova.

Barcelona. 1935. 10 pàg. 1'00 pta.

Diccionari Català-Valencià-Balear iniciat per Mn. Alcover. Toms I i II (A - CAR); 80 ptes. Continua la publicació en fascicles de 64 pàg.

Nessun altro vocabolario, di nessuna lingua, raccoglie in sé i pregi di questo, che s'intitola "Diccionari català-valencià-balear". Esso rappresenta infatti un inventario completo di tutto il patrimonio linguistico catalano, scritto e parlato, arcaico e moderno senza esclusione di sorta, e devono essere veramente in quantità trascurabile le omissioni involontarie, dato il metodo seguito nella raccolta del materiale. L'opera completa conterà di molti volume a richiederà parecchi anni di lavoro, ma riuscirà, alla fine, di tale importanza da costituire un monumento perenne di gloria per chi l'ha concepita e attuata e per la stessa lingua a cui è dedicata.

(V. Todesco in *Vita e Pensiero*, de Milan)

"almacenes matheu,,

brossa, 11

palma de mallorca

sempre novelats per senyora
assortit complet en llenceria

CASA MALONDRA

MAQUINES,
MOBLES I
MATERIAL
per Oficines

Jaume II, 78-Tel. 1732-Palma

Menjau galletes
però...

Galletes C E T R E

Fàbrica i despatx: BOLSERIA, 7
Palma de Mallorca

FÀBRICA DE
Ratjoles Hidràuliques
de

Antoni Bauzà Ribas

Carrer de Zornoza, 10
SINEU (Mallorca)

GRAN ASSORTIT EN IMITACIONS
DE PEDRA

FERRETERIA
DE

J. ALBERTÍ SALAS

Sindicato, 62
Hostales, 37 y 41

Tel. 1323 = Palma de Mallorca

¿Què és la Biblioteca

Les Illes d'Or?

UNA COL·LECCIÓ DE LLIBRES DE LITERATURA, HISTÒRIA I CIÈNCIES DE MALLORCA I LES ILLES GERMANES

En la Biblioteca **Les Illes d'Or** es publiquen les obres dels nostres grans poetes i prosistes: Costa i Llobera, Alcover, Pere d'A. Penya, Miquel S. Oliver, Maria Antònia Salvà, Ferrà, 'Orlandis, Tous i Maroto, Caimari, Colom, Ribet, etc.

En la Biblioteca **Les Illes d'Or** figuren volums de Gramàtica mallorquina, d'Història de les Balears, de Folklore mallorquí, seleccions de rondalles, cançons populars, manuals de Geologia i Geografia de Mallorca, descripcions de la Flora i Fauna d'aquestes Illes, tractats d'agricultura i indústries típiques, etc. etc.

Són col·laboradors de la Biblioteca **Les Illes d'Or** els millors literats i els més prestigiosos tècnics de les tres Illes.

CONDICIONS DE SUBSCRIPCIÓ I DE VENDA

Es publiquen almenys sis volums anuals de devés 128 pàg.

Preu del volum, per subscripció: 2 pessetes.

Preu del volum solt: 4 pessetes.

Els preus que hem indicats són els de l'edició corrent. A més d'aquesta, es fa una edició de bibliòfil, de curta tirada en paper de fil, a 4 pessetes el volum pels subscriptors, i a 6 pessetes pels no subscriptors.

Dirigiu les inscripcions al Director de **Les Illes d'Or**: Mirador, 3, entr. Palma de Mallorca.

BOLLETÍ DEL DICCIONARI
DE LA LLENGUA CATALANA

TOM XVII, NÚM. 2

MAIG-JUNY 1935

[65]

El "Corbatxo" de Boccaccio
traduït per Narcís Franch (65-80)

(Continuació)

E cayll donques aquesta generació prava y adúltera, e no vulla los lurs peccats ab les virtuts e gràcia de les altràs acomparar, que certes las semblants de aquelles que ditas havem som pus claras que·ls fènichs, de las quals, verament, si alguna és de aquesta companyia, tant és de major honor pus digna que algun homa, tant quant més la sua victòria e lo miraclo és major. Mas yo no crech que en paradís ne entràs alguna per sos mèrits en temps de nostres besavis, ne encara en lo nostro n·i pusque alguna entrar. Car primerament corbs blanchs nexeran que a nostres succeçors de honrarne alguna sia necessari de entrar en fantesia. E per ço las petyadas de aquelles qui han saguida la Reyna del àngels són cobertas, e las nostres fembres de gratar lo camí no curan e volrian ya que fos a elles ensenyat. [f. 45 vº] E si per ventura alguns a preycarles treballen, axí elles a las lurs paraulas las orelles clouen com fa l·escursó al so del encantador.

[66]

Ara yo no t·é dit quant aquesta malvada multitut és perversa, gelossa, reversa, imbiciosa, enuyossa, incidiossa e yrossa. E quant aquella en fersa servir és fastiyossa, desplasent, enuyossa, estomocossa e oportuna, e altràs cosas assau, las quals molt pus desplasents que las recitades se·n porian dir, no entench al present recitar, que massa largua ystòria seria.

Mas persò qu'è dit deus entendrà quinas ellas vniversalment [f. 46 r°] són e quant en obra, per que en dolorossa vida cau qui sota l'imperi lur és subjuguat, e qual se vulla sia la ocasió. E parme esser molt cert que si may a las orelles d'algu pervendrà la veritat de las lurs malícies e dels lurs deffaliments per mi demostrats, que elles encontinent se reguardaran de esser d'altri conegudas, e tota lur forsa e enginy faran de tornar millors segons deurian, has fogirian e axí com han usat ab pijor yran corrent e diran més que aquesta cossa és⁵⁰ vera. Mas per sò com altra espècia·m plau, elles me desplauen. Mas volgués Déu que en altra manera que aquella abominable me plagué elles no·m ffossan plagudes jamay, per ço com yo aguera conquistat assau temps d'aquell que darrera elles e perdut; e en lo món là on yo son, assau menors turments sofferria que no aquells que sostench. Mas [f. 46 v°] venguan a l'altra demanda. Encara que los estudis mostrat no t·o agesen de recordarte o declararte que tu est home fet a la ymatge e semblansa de Déu, animal perffet e nat per morir e per senyoreyar e no esser senyoreyat, la qual cosa en lo nostro primer para molt bé demostrà aquell lo qual poc abans avia creyat matentli tots los altrs animals davant, faentlos li nomenar, sotsmatentlos a la sua senyoria liberalment. Aprés feu d·ell aquella dona e sola fembra, la qual lo feu pecar per gola e gran presumció, que foran de totas las nostras misèries [67] comensament e ocasió; la⁵¹ qual orda la antiquitat a molt bé servada e encara serva lo món present en lo papat,⁵² en los imperis, en los reyalmes, en los principats, en las províncias dels pobles [f. 47 r°] e generalment en las senyories axí divinas com umanas, solament als òmens e no las fembras preposant e a ells comatent lo guovern dels altres e d'aquells.⁵³ La qual cosa com valerós e com potent argument sia a demostrar quant la noblesa del home és sobra excellent a la de la fembra e de tot altra animal, assau laugerament a qui a sentiment pot parex. E no solament de si·s pot e·s deu

⁵⁰ Nota (1) de l'original: Corregit *nos*.

⁵¹ Nota (1) de l'original: Corregit *lo*.

⁵² Nota (2) de l'original: Ben corregit *papat*. La primera redacció deia *peccat*, equivocadament.

⁵³ Nota (3) de l'original: Corregit *adaquells*.

pendra que solament algun excelent homa aquest ampla privilegi de noblessa sia contentit, ans s'entendrà esser encara del menor per esguart de las fembras e als altrs animals. Per que molt bé, se comprèn lo pus vil e lo pus minua homa del món, del qual del bé del enteniment privat no sia, prevaler a aquella fembra en quant fembra qui temporalment és tenguda més que alguna altra per excellent.

Molt noble cosa és donques [f. 47 v°] l'oma, y per nostre senyor Déu fon creat lo primer hom dotantlo de racional espirit, la virtut del qual a fet que ell dels animals altres ha més excellència. E donchs amo de tot deuria esser aquell lo qual los sagrats estudis e la philosophia an de la metónicha⁵⁴ turba separat, del nombra dels quals tu per thon enginy e per thon estudi, ajudante la gràcia de Déu, la qual a negun que se'n fassa digna demanantla és neguada, entra los majors est vengut digna de mesclarta entra ells. ¿E com no coneixs que est vil sens compació perque tens no poch en car una fembra inigua, folament d'ela creyent sò que [68] may no li plach, ta llibertat sotmatent? Yo no sé si en thon servey poré bé aconsellar, que com més y pense més me vaig torbant. A tu pertany per-sò que't conegues de usar més en los solitaris lochs que'n los poblats, e [f. 48 r°] allí estudiant, obrant e matrificant exercitaràs l'enginy e affanyart-às de esser milor, e ampliaràs milor a ton plaer més ab cosas fetes que ab paraules la fama tua, perquè aconseguessas l'eternal repòs, lo qual cascú qui dretament desige deu voler. E a la fi per la tua lingua sollicitut, mentra que tu seràs en los boschs e en los lochs estranys, la ninpha crestallina, sò és la deessa a la qual aquestas malvadas fembras adoran, no't anujarà e no t'abandonaran jamay las bellessas, las quals, segons que yo he entès, són celestials; de las quals cosas belles no est esquivat ne escarnit, ans a lur grat fan lur poder de estar, de anar e de usar ab tu. E axí com tu sabs, que molt milor las conexs que yo no fas, elles no's mostren en disputar e disolra quanta cendra se [f. 48 v°] deu metra en un ram de fil per ferlo blanch, o si lo li de Alexandria és pus prim que aquell de la terra, e que

⁵⁴ Nota (4) de l'original: L'original italià diu *meccanica*.

massa ha escalfat lo forn la fornera, e que la serventa ha massa lexat lavar lo pa, e que proveys d'aver escombras de là un venen en guissa que la casa se agran. Mes no·t diran sò que havian fet la nit passada ab madona d'en aytal ne ab la filla d'en aytal, ne quants paternostres ella a dits al preycar, ne si és milor a la tal roba mudar la folredura que lexarla estar; no demanaran dinés per pots ne per affaytaments ne per enguents. E elles ab engelical veu te recitaran las cosas que del principi del món son estadas fins en aquell jorn, e sobra las erbas, e sobra las flors en las delicades ombras sient tu a lurs lats, [f. 49 r°] de la font on las derrerres ondes no·s veen jamay te mostraran la ocasió, y de las variacions del temps e del trebayll del cel e de aquell de la luna, e qual magna de virtut las planetes [69] nodrexen y en temps fan los animals amiguables, e d'un ploen las ànimas dels hòmens, e a la setla de la divina bondat eternal e inffinida per quina escala s·i puja, e per quals balsos se enderroquen de la part contrària. E pus que as los versos de Homero e de Virgili e dels altras entichs e valerosos comptats, si diligentment tu volias contar llur bellessa no·t encendrias al desonest foch, ans lo lançarias fora, e los lurs costums te serian reperable doctrina a fer virtuosos obres.

¿E què donques te mou semblant companyia desijar, y què vas sercant sota los mantells de las vidues [fol. 49 v°] o diables, on laugerament poràs trobar cosa qui·d pudirà? Ay com justament serian aquestes molt eletes donas si de lur molt vel cor a tu com a no digna gitassan! quantas veguadas tu darrera las fombres ton apatit dressaves! quantas veguadas, cantant e maculant partinta d'elles, entra aquelles qui molt pures són te anavas mesclar, no avent vergonya de la tua bastialitat! E cert si tu no te·n estàs, a mi par reonable que·t esdavengua que envés tu elles usen lo llur desdeny, axí com aquestas altras qui, no esentho, donas se anomenen. E quina e qual vergonya te serà si asò te esdevé, en tu matex pensar e conèxer o pots.

Mas perquè assau me par aver dit en tot asò que a tu·s pertanyia, deus considerar com follament sota lo insoportable jou de aquella, la qual un gran salmista par, te somatist. E per sò que tu creguas de las altres [f.

50 r.º] ella no desviar, ultra asò que yo·t prometí, sò que tu no podias per tu matex veura, te entén a demostrar, particularment qui és aquella e quals són los seus costums, de qui tu follament est servidor. Ara mirant veuràs on ne en quals mans lo teu peccat e la tua massa creensa t·an amanat. La primera notícia que d'aquesta fembra aguí de qui nos parlam, la qual més pus directament podem anomenar que dona, fon la vista sua. E per ço, essent yo per mort abandonat de la qui primer a mi [70] era venguda e de qui yo molt més solia contentar, no se si per lo meu peccat o per celestial forsa, me esdevench que fonch voler meu e plaer de mos amichs e parents que ab ella, qui mala per mi fonch coneguda, fuy conjunyit, la qual ya d'altra fou muller, e assau ya bé l·art [f. 50 v°] de l·enguan havia après, no partintse de lur universa costuma, en guissa d·una simpla coloma entrà en la cassa mia. E per sò que yo tant les perticulars cosas recomptant no vage que d·ella viu, tan solament diré la major part de sos malvats costums que amaguadament per ventura longuement havia guardats, los quals n·s poch tenir de descobrir. Ella de colome soptossament se tornà una serpent, de què yo·m avisí en la mia mansuetut, que acostumadament és de tot lo mal ma ocasió. Yo·t diré la veritat: yo tempté un temps de voler posar fre en aquell indomptat animal; mas perdut era tot trebayll, tant era ya lo mal redicat que pus tost sostenir que medicar se podia. Per què, avisantme que tot sò que yo entorn de·sò faés no altra sinó affagir lenya al foch e gitar oli era, plaguí la·s[f. 51 r°]quena a la fortuna e aníme·n, jaquintli totes las mias cosas. Aquesta lavors ab remor e ab manasas y batre algunas veguades la mia companyia correch la casa mia per sua hi en aquesta forma son apetit seguia; y possat que assau lauger adot me agués aportat e yo de tot plenament a sa guissa fet agués, sobra abundà en parlar mostrantse magnífficha axí com si yo fos estat de linatge vituperós e ella fos exida de cassa reyal, e axí de noblessa e magnificència dels seus predessesors me comensà a recomptar, axí com si a mi no fos notori qui eren ells ni qui són estats. Bé que yo sia molt sert que ella alguna cosa no sab sinó com anava sovent ella veyent los escuts qui per las esgleyes son penyats contant, e de la vellesa [fol 51 v°] e de la cantitat de aquells

argumentà ella esser molt nobla, pus tants cavallers són exits entra los seus passats. E encara més si per X dolentons de son linatge pus [71] aventurats en créxer en nombra d'òmens que en valer. E si per honor dignament guanyada per alguns d'ells hi fos estat un sol penyat, bé anara; mes penyats hi foren aquells los quals hi estan axí covinentment com fa al porch la cella, no dubtant punt que allà on los seus dolentons a centenars penyen, algú no se n'i veu de cavaller. E estimen los bèstias, entra los quals ella és major bèstia que l'oriffany, que los vestiments folren de vays e en l'espassa e los esperons daurats. La qual cosa tot patit manestral e tot pobra lauredor laugerament pot aver una espasa [f. 52 r°] e aquella penyar a la esgleya, però lo considerar no's partany sinó aquells qui cavallers se apellen e no a altri. Mas com elles sian luny de la veritat, les cosas que a elles són inimigues més que'l diable de la creu, no conexen.

Adonchs aquesta follia argulosa y pèssima perseverant e yo callant, posat que u agués per lo menor mal, esperant que alguna veguada regonèxer se dagués, se feya major de cada dia en gran estrem, e là un yo pau e tranquilitat me creya haver en casa aportada, pensé ladonchs que foch e mala ventura aportada hi avia, e comensí a desiyar que ella cremàs, e cascun loch de la nostra ciutat, qual se vulla que fos, ple de plets e de questions, me aparech pus quet e pus reposat que la mia cassa. E axí, vaent venir la nit qui a tornar me constrenyia, me trobave en tal [f. 52 v°] esser com una valerosa persona e poxant que en una presó enuyossa e escura se hagués a constrènyer.

Aquesta, donchs, se féu dona del tot de mi e de las mias cosas, no segons la rahó aguera volgut ni segons lo meu estat e condició requeria. E primerament, la manera del viura e la quantitat del seu orda volch que's saguís, e semblant se féu en los seus vestiments, no en aquells que yo li feya, mas aquells que ella pleya ferse. E de qual se vulla de las mias pociacions havia lo guovern, e a mi covenia mostrarli los comptes e que los fruyts [72] prengués e destribuys segons lo seu plaer, carreguat de sobirana injúria a tot mon desplaer, que yo, axí tost com ella agué volgut, de qualsevulla quantitat de diners que yo agués ma tresorera e guardiana

la fiu, e mil veguades home seu me [f. 53 r°] feya e apellava, e fent yo tal me deya que envés ella molt desconaxent era y que no dave lloch en lo que ella volia ni manave. E d'altra part de leyaltat, de la que portave ella lo ceptre, y qual se vulla sinó yo per leyal homa molt lloava; y volent cascuna cosa destinctament recitar, en cosas inffinides me posava contrari, e may de tal bataylla sinó vencedora, posadas las armas, volch veura la fi. E yo, miserable e mal en asò avisat, creyentse disminuir l'anguoxa e l'affany, pus forsats que acostumat seguia lo seu voler molt simplement per que ab umilitat estimave vençre tan crescuda y nova malícia, y despanent lo temps en và continuament crexia. En tal manera, donques, ella dona e yo servidor tornat, ab pus ardida cara no vaentse alguna resistència, mostrà clarament que defallia dels béns [f. 53 v°] de gràcia y de natura.

Mas no conaxent tu a ella axí com yo fas, me plau ab major orda comptarte sens mentir algunes de sas maldats. E per lo repòs que yo esper, si tost ell me sia atorguat, yo crech que a son juy en nostra ciutat no fou ne és ne serà dona o fembra que puscha dir que més ne tanta d'auctoritat aya com ella. E per semblant, per esser grassa incomparables despessas de continu me dave, per que aquesta estimave que haver belles gualtes e infflades e vermeles e grosas e sots peses avent perventura les anques en fora, oynt que sobiranament parlen en Alexandria esser molt gran part de bellessa en una dona, en alguna cosa tant no's estudiava com en fer que aquestes dues cosas conservàs, y totes a despeses mies [f. 54 r.º] qui tal veguada dejunaya per avansar, e ella al contrari per despendra. E primerament, si gros capó se trobava, ella ab molt gran diligència [73] feya nodrir, e covenia que davant li vengués cuyt e ben aparellat. E la sopa grassa ab formatge fonedor, las quals cosas no ab escudela, mas en gran guavadal, en guissa d'un porch axí bromossament menjava, com si lavors d'un loch de fam fos estada destreta. E la vadella de let, e los perdigons, e los faysans, e los torts grasos e las tortes, e las sopes lombardes, los macarons e los buyols ab mel, los flahons ab sucra e la salsa blanca, de la qual ella feya no altra menyar e fartar que fan de figues o de siurons o de malons los pagessos quant novellament los [f. 54 v.º] encontran. No li

satisfeyan cosas saladas, coents ne acetoses, dient eren agudes, malencòlicas y de mal digirir, abans las avia per enemics mortals. E so cert que si yo·t digués com ella era solempna bavadora e ensercadora de bons vins de cuyt, e de vernatxe e de cornelia e del grech e de qualsevulla altra bon vi preciós e de gran cost, tu no me·n creuries, perque parria imposible a creura; e si tu aguesas vistas las suas gualtes com yo vivia, e si rellar e guarguanteyar la aguesas oyda, perventura tu·m daries laugerament fe sens las mias paraulas, car per aquelles d·ella ne pories compendre·n prou e plenament esser infformat; e ab grosas anques e tals que reputen [f. 55 r.º] mils infflades que no grosses pervench.

No sé jo si ella, per los molts dejunis que ha fets per la salut de la mia ànima, las ha minvades après la mia mort. Ara las te tengués sobra la cara e que yo·t digués: què·t par de l·ascampador foradat?, crech yo yo que diries: sie donat a foch y a sanch tal empremta.

Que ab tota la dolor y pena que sostenia de la mia culpa davant los meus ulls posada, de les paraules del esperit yo no·m poguí tenir de riura. Mas ell sens mudar de cara dix:

—Jamés no fos estada mia, mas tua o del diable! E no contenta de aver bella cara assau, ans encara la volia luent e clara axí com si una joveneta fos, la qual esser [74] per maridar li covengués de necessitat suplir al que natura avie a son parer fallit; e après [f. 55 v.º] de la cura del ben menyar e del ben beura e del vestir, sobiranament a destillades aygues, a untures, a grexos e servells de diversos animals, e multitut de erbas, a olis, e en semblants cosas sentia la cassa mia, y era plena de fornells, de alembís e de barals, e de veritat no havia en Florensa amichs ni parents, y especialment los veyns, ni en lo comptat algun ortollà ni erbolari que en faenes no·ls faés estar, los uns fer argent soblimat e ensercar verdes rames de diversos arbres per fer molts lavaments, e los uns cavant raylls salvatges e erbas que may pus no foren oydes anomenar sinó d·ella. E a la fi ab fornells de reyola feya coura closques d·ous e ros de bota e altres mils cosas e va[f. 56 r.º]nes y fastigosos, de las quals conffeccions ella untantse e pintantse axí com si vendra·s degué anar, moltes veguades

se esdevench que, no guardantme yo e bassantla, tots los moros m'envischava, y més ab lo nas que ab la bocha ne ab los ulls sentint pudor cruel, no solament sò que en lo ventrell era lançava, mas ab dificultat los esperits conservar podia.

Ara si no deya de quantas maneres de lexius lo seu cap và se lavava, fets de quantes cendras, tu te·n maravalaries, y los uns pus forts que·ls altrás; e si·t designava quantes e quals solemnitats servava per anar a las estubas e com sovent; per las quals yo creya fos lavada, e al tornar venia pus pintada y pudent que no y era anada. Eran sobiranament los seus desigs de recreyacions molt grans, e d'altra part [f. .56 v°] certes fembras las quals per la nostra ciutat van assau fayent paladors e escortant las fembras pelantlos las celes e lo front ab prim vidra raentsa las gualtes e lo coll e primantse la pell lavantne certs pels; e d'aquestes tals no era may que dues o tres a ella no fossan en estret concell trobades, tractant segons que ab las altrás [75] tracten. E moltes veguadas axí com aquelles qui ultra aquella lur art sots títol de la qual alegrament van per las altres casas visitant las donas són molt abtes e mestres de fer que lo misser puscha entrar en la vayll escura, d'on après de moltes làgremes és gitat deffora. Vo no vendria a cap de vuyt dies volent comptar totas las cosas que ella follement obrava ni la glòria que de sa alquennada y des[f. 57 r°]plasent bellessa prenia, a conservació de la qual molta industrutia aparellava; e lo sol, l'ayra, lo dia, la nit, la serena e al núvol, si molt no venian en son plaer y voluntat, ferament offenia; e la pols e lo fum avia ella en oy; e com los lavaments eren finits, si per ventura se posava una moscha en la cara, asò era un tant escàndol e axí gran turbament e major que no fon als xristians lo perdra de Acra.

E dirt·é una altra follia que per·ventura may no fon oyda. Sò és que una veguada entra las altres se esdevench que una moscha se possà sobra la sua cara ben envidriada, e avent ella una nova manera de affaytament atrobada, d'asò ferament torbada, moltes veguadas se enginyà de ferirla ab la mà. Mas aquella prestament [f. 57 v°] se lavava axí com saben tots que fan, e axí tost retornava; per què, no podentla pendra ni matar, tota

ençessa pres una granera, e per tota la cassa, adés sà ades là descorrent, per auciurala anava encalsant. E yo é ferma opinió que si a la fi morta no l·agués, o aquella o altra la qual agués cregut fos aquela, que ella·s fóra desesperada o de verí esclatada. Mas pensa què aguera fet si a las mans li fos vengut d'aquels seus antichs cavallers una d'aquelles espasas daurades, per cert ella agera donats en l·ayre ravesos y mandrets. E si per fort desventura algun mosqueló o mosquit, qui volan de·nit per las cambras, fos per la cassa sentit, quina que hora de nit, covenia que lo servent o la serventa e tota l'altra companya se lavassan e ab lums en[f. 58 r°]cessas en las mans se matessan en l'anquesta [76] del malvat del mosquit torbador del repòs e del bo e passíffich estat de la tant affaytada dona; e abans que a·dormir se tornassan convenia que mort o pres lo tornassan davant aquella, qui deya que en son despit se·n anava passant estudiantse de sullar la sua bella e graciosa cara.

E lo qui era sobra totas altres cosas a qui res no calgués de riura, era averla vista com se colgave, adobar la testa e ab quanta cautela asò se feya. E en allò per cert penyavan las leys e las proffecias. Ella primerament, lavòs en los anys pus jóvens, posat que fos pus veyna de quoranta e sis anys, fon axí bona cantadora que tots temps vint e vuyt anys complits no a[f. 58 v°]torguava. Ara lexem estar l·abril e lo maig; mas en lo desembra e en lo janer, de sis maneres d·arbetes verdas e d'altras tantes de flors, d'un se vulla que ella las agués, d'aquestas certas garlandes componia e feya. E lavantse per gran temps e fayentsa venir la serventa, après que s·evia la cara, la guola e lo coyll de diversas lavaduras turmentada e ab aquells vestiments ab què mils li paria mostrarse posave·s a seura a una part de la nostra cambra. E primerament se matia davant un gran mirall per çò que sa forma mostrar pogués, hi en la una part se feya estar la serventa e de l'altra havia sis o cet ampoletes de vidra, cascuna de sa manera. E après que diligentment s·era feta pentinar revoltant los cabells [f. 59 r°] al cap no·m sé quin volum de seda o de cabells, lo qual ella apellava treses, se possava sobre·l cap e aquell ab un cordonet d·or e de seda affermava faentse adobar la guarlanda de flors, e possantse

primerament aquell al cap e per totes las parts compartia e axí ab delit s'aressava contenta de si matexa y més que de la coha lo paguo no resta, y en neguna manera res no se fermava que primerament al mirall no demanàs de concell. Mas après, parent que massa los cabells blanchs comensaven a créxer, [77] posat que molts se·n faés arencar tots jorns, requeria los vels, e axí com las erbas e las flors sobr·ells d'abans posave, d'aquelles los musclos e los pits se umplia. E de algunas ab la ajuda de la [f. 59 v°] serventa comensantse arear, ab mil reguanys tots temps deya: Aquell vel fonch poch tirat, e de aquella altra part penya massa, e tira aquesta altra pus avayll, e fes estar pus tirant aquell qui·m cobra lo front. Leva·m aquella agulla que m·as sota la orella posada e posala pus enlà un poch, e fes pus estret lo plech qui deu anar sots las barres, e pren aquell vel, e leva·n aquell pelet que tench sota la cella del ull esquerra. Aquestes coses e moltes altres li manava, e cridant si una a sa guissa no·n agués feta, cent veguades blasthomantla deia: Veste·n en llà, vil, pudent, ves al diable, que tu no sabs alre fer ne est alre bona sinó a llavar las escudelles. Mas cride·m a madona aytal, la qual vinent se ma[f. 60 r°]tia tota en orda. E après que tot aço havia fet, la dita dona y matrona subtilment l'adobava, adés un cabel adés altra tornant asò per·ventura sinquanta veguades, adés davant adés al costat, y ella en lo mirall se mirava, e molt a si·matexa plasent, apenes de aquell se sabia partir. E noresmenys se feya a la sua bona dona reguardar e cautelosament la exhaminava si bé estava, e si alguna cosa li mancava, no en altra manera sinó axí com si la sua fama e vida penyàs en allò. E après que moltes veguades havia oyt que totes las cossas estaven bé, a la companyia qui la esperava o anava demanant, e encara de aquella prenia consell.

E asò sé bé que algú poria dir que no és nova cosa ne en ella ne en altrs donas; ne cert yo no·u dich [fol 60 v.º] per esser nova, mas per esser viciosa, desplasent e dolenta e per mostrar que ella no és separada dels costums de las altres. E prech te que prompta fe sia per tu prestada al que t·e rahonat hi a quant te diré. Quant per mi de la ocasió de aquest seu envaliment ab tanta [78] sollicitut demanada l'avia, prestament, axí com

aquella que més que altra fembra és plena de malícia, me responia que per més plaure·m ho feya, ajustanthi que ab asò ella no podia tant bé fer que plagués a mi tant que yo a ella no dexàs per anar detràs altres fembras per cantons e per plaças e encara en lochs públichs. Mas de·sò mentia ella per la guola, que yo jamés aní darrera altres fembras. E per semblant ella avia pocha cura de volerma plaura. Mas axí com yo moltes veguades me avissé, si algun jova passàs o algun altra qui [f. 61 r.º] algun esguart plasent agués e davant la sua casa o en loch on ella fos, no en altra manera sinó axí com lo falchó a qui és tret lo capel se mira tot, axí·u feya ella, qui sobiranament era desiyossa de esser mirada; e axí·s torbava en si·matexa si algun fos pasat que mirada no l·agués, com si una gran injúria agués rebuda. E si algun perventura aventla reguardada la sua bellessa agués loada, e d·ella fos estat oyt, aquesta era axí gran festa e gran alegria que neguna altra may no fonch semblant. Ne li aguera aquells aytal demanada cosa neguna que ella podentla fer no l·agués més que volanters feta, e molt tost. E axí per lo contrari, aquell qui blasmada l·agués, l·aguera volanters ab las sues pròprias mans mort. Cansons e sons e [f. 61 v.º] albadas e semblants cosas, pus volantera que tota altra fembra escoltava subiranament, e avia asò: que qual se vulla fos aquell lo qual o per amor d·ella o per qual se vulla altra agués cantat o fetas albadas, axí com aquella qui de totas aquelles aguera volgut lo premi, parentli que de sò e de tota altra cosa més que neguna altra era digna, sobiranament se·n glorieyava.

E per sò que yo ara més d·aquesta no digua, dich que aquests són los costums seus ab gran seny e la maravellosa eloqüència que de aquesta lo teu amich mal concebut del fet te rahona. Aquesta era la gran fermetat, la sobirana fortalessa del ànimo de aquesta. Aquest era lo [79] gran estudi e la sollicitut contínua la qual ella avia a las cosas honestes, axí com aver deuen aquelles dones les quals són [f. 62 r.º] gentils axí com ella vol esser tenguda, e per cert degudament entra las valeroses entigues deu esser recordada y sa magnificència a la de Alaxandra fon acomparada. E après poques paraulas oyràs un poch. Ella ah aquesta sua vanitat e ab aquesta sua gentilesa pot esser dita en lo vestir desvergonyit jutglar y en l·ornarse

o feia com aquelles qui inffinits han per algun enginy a complaura y s·acenten per tot preu ab ells, y ab los ulls a tots covidava y més parlava que a la honestat de las donas no·s pertany. Molts hòmens l·avian conquistada, de las quals no s·esdevé axí com de aquelles qui corren lo pali, lo qual guanya hu y no molts. Mas d·ella molts pervenien al terma desiyat.

E no·t penses que a la sua foguossa [f. 62 v°] lutzúria yo sol y bastàs ne un amant ne dos ultra mi, mas molts no eren bastans a una sola espurna del seu foch apagar, de la qual parlant no senten ten distintament parlar, per ço com contraria medecina seria a la malaltia per la qual yo som vengut curarte conaxent que tots aquells qui la amistat de les fembras desigen, com pus foguossas las senten, major esperança prenen, e per consagüent major nodriment ajustan a la amor. E sumàriament adaveres de aquesta part peccant te dich que com yo ya me·n suspitàs, ara molt cert ne son, que com tal cavaller ha per lo món per lo peccat pus enujós, del qual ella, enamorantse assats veguadas ya sab com passava. E sen que a la sua o a la mia honor no havent reguardat, algú axí [f. 63 r.º] ab ella la sua domesticuessa usava com lo meu matrimonial deuta, e no solament del seu matex cors li bastava consentir, mas ella, axí com l·amich teu te dix que era magníficha, o demostrave una veguada e altra, no del seu, mas del meu; e adés li donava per un cavall, adés per una roba, e tal veguada fonch ell en gran necessitat que de una quantitat de [80] dinés lo socorrech; e axí com tresorera me pensava tenir, donadora. despessegua y guastadora havia conquistada. E no encara bastantli lo meu degut, ne aquells que ella al seu plaer tirats se havia, encara sens vergonya ni temor usava per satisfer al seu fuguós apetit ab vn vey, al qual yo més amor aportava que ell a mi honor, e cascuna⁵⁵ de aquestes de presa requeria que aygua destillada [f. 63 v°] sobra las sues flamas vessassen. E noresmenys algun seu parent n·i mesclava, e molts d·altres egualment ella provar volgué. yo·m sabia provar bé ne en la sua quintana faria ne a parer meu

⁵⁵ Nota (1) de l'original: Corregit *cascu*.

aver ya dit assau ans que sia de calar, e fent aquestas semblants cosas
cascun dia donava a ruffians, despanent en cosas glotas e inlícites usava la
tua nova dona la magnificència e gràcia que·l tel [*sic*] amich te donà a
demostrar y moltes altres virtuts resplandents e singulars; y volent segons
lo comensat estil avant proceyr, una veguada o més servey te faré per sò
que mentra t'ho recomptaré sos actes te demostre com se deuen entendre.

(Seguirà).

Oficina Romànica
Secció de llengua literària (81-84)

CONSULTES

Cons. 101. —¿Es pot usar *en quant* en bon català? *R. A.*

Resp. —1. En el llatí clàssic, al costat de QUANTUM s'usava en alguns sentits IN QUANTUM,⁵⁶ que les llengües romàniques han heretat generalment. L'italià té *quanto i in quanto*, el castellà *cuanto i en cuanto* i el català *quant i en quant* dels temps clàssics ençà. El francès ha substituït *en quant per en tant que o quant à*, i això ha fet pensar que *en quant* català poria ésser un castellanisme. De fet és general la prevenció contra *en quant*, que resulta un cas més d'excés de purisme sense fonament.

2. Exposarem ordenadament els usos i sentits que el català clàssic donava a *en quant*:

a) En sentit *restrictiu*, és a dir, expressant sota quin concepte s'afirma una cosa d'una altra, s'usa [82] exclusivament *en quant* o *en quant és* amb un nom o adjectiu.⁵⁷ El castellà fa igualment *en cuanto, en cuanto es*:

Jesucrist seu *en quant home* a la dreita de Déu.

Hem d'estimar els mals homes per reverència de Déu, *en quant són homes*, però no *en quant són mals*.

Per comptes de *en quant, en quant són*, s'escau també *com a*:

Jesucrist seu *com a home* a la dreita de Déu.

⁵⁶ Nota (1) de l'original: Vetaquí uns exemples:

«A me, *in quantum* potuerit, requiretur» (Plin. 10, *ep.* 75 extr.)

«Rescribas ad me, *quantum* potest» (Cic. 4, *Act.* 13).

«Pedum digitos, *in quantum* quaeque secuta est, traxit» (Ovid. 11, *Met.* 17).

«Herus, *quantum* audio, uxore excidit» (Ter. *Andr.* 25, 12).

⁵⁷ Nota (2) de l'original: Exemples clàssics de *en quant, en quant són*:

«Si vos representats la image de Déu *en quant rey*, vos devets ahirar tot ço que Deus ahira» (Llull, *Fèlix I*, p. 215).

«Aprés se'n muntà als cels e sobre tota natura angelical seu e reposa *en quanthom*, a la dreita part de Déu lo pare» (Eiximenis, *Cercapou*, 1024).

Hem d'estimar els mals homes... *com a homes*, però no *com a mals*.

És una calca del francès la locució *en tant que*, que alguns prefereixen aquí, per fugir de *en quant*.⁵⁸

b) En sentit *limitatiu* de l'abast de l'afirmació s'usa exclusivament *en quant* aplicat al verb. El castellà fa igualment *en cuanto*:

«E molts filosofos e poetes se són acostats assats a la veritat, en *quant* humanal enginy ho pot comprendre» (*Somni* 233).⁵⁹ [83]

Per comptes de *en quant* s'escau també *tant com*, però no *en tant que*, copiat del francès:⁶⁰

«allí (en aquells capítols) han fi los deu manaments, tant com s'esguarde a prohibicions» (*Eiximenis Cercapou* 2490)

c) Significant «per raó de», s'usa *en quant* i no *quant*, canvia amb *perquè*. El castellà fa també *en cuanto*:

«los drapers són pus vils gents que'ls tafurs, *en quant* són pus contraris a justícia» (*Llull Blanquerna* p. 274).⁶¹

d) En sentit *temporal* s'usa *en quant* equivalent a «mentres», com el castellà *en cuanto*:

«bé fa *en quant* membra, enten e ama Déu e no vol oblidar, ignorar e desamar Déu» (*Llull, Fèlix I*, p. 277).⁶²

«Se pot exercitar... en amar los enemichs seus e encara los mals homens, e açò per reuerencia de Déu, *en quant* són homens, no emperò *en quant* són mals» (*Eiximenis, Cercapou*, 1299).

⁵⁸ Nota (3) de l'original: Com en aquest exemple:

«No són les accions dels apòstols, *en tant que* són naturals, les que causen la conversió de les ànimes» (calia dir: *en quant* són o *com a* naturals).

⁵⁹ Nota (4) de l'original: Altres exemples clàssics:

«La Extremaunctió [ha efficatia] a delliurar l'om de la malaltia... corporal, si e *en quant* és expedient a la ànima» (*Eiximenis, Cercapou* 1045).

«*En quant* la Ciutat e la persona és major e pus noble, *en tant* li està pus leig guinyonia» (*Eiximenis, Doctrina compendiosa* 2957).

«És tengut de remetre... tota rancor o mala voluntat que haia concebuda contra son prohisme, *en quant* se pot sguardar a venjança» (*Eiximenis, Cercapou* 1097).

⁶⁰ Nota (5) de l'original: Com en aquest exemple:

«Sols ens en preocupàvem (de la religió) *en tant que* podia servir d'estímul o intensificació del sentiment socialista» (calia dir: *en quant* podia).

⁶¹ Nota (6) de l'original: Més exemples clàssics:

«Me clam dells, qui fan desonor al ofici qui m'és comanat, *en quant* no ploren per la raó per la qual hom deja plorar» (*Blanquerna*, p. 275).

«Molt pus altament la revelà... en los sants apòstols. *en quant a* ells havia a venir lo regiment de tota la cosa pública» (*Eiximenis, Regiment* 29).

Com a variant equivalent hem trobat *aytant que*:

«*aytant que* lo baptisme nos ajusta tots en unitat de hun cors qui's appella cor, és crestià ligat per una fe (Eiximenis *Regiment* 896).

Notem que el castellà *en cuanto* en sentit temporal equival també a «luego que», que en català és *tan tost, així que*, o *en* amb gerundi o infinitiu:

En cuanto anochezca, iré a buscarla

Ta tost sigui fosc, aniré a buscar-la

Així que sigui fosc, aniré a buscar-la

En fent-se fosc, aniré a buscar-la

En fer-se fosc, aniré a buscar-la [84]

e) En sentit de *referència*, significant «respecte de», «pel que fa a», trobem usat *quant* i *en quant*, *amb a* darrera si ve un nom, *amb a, de, per* després del verb *ésser*, i sense preposició, si segueix un verb transitiu.

1. «*Quant a* les altres coses contengudes en la vostra letra,... nos haurem nostre bon esguard envers vos» (*Doc. per l'hist.* II, p. 134).

«*Quant és al* primer... deus elegir confessor, lo qual sia sufficient» (Eiximenis, *Cercapou* 2099)

«*Quant és de* mi d'aquexa matexa opinió so» (*Somni* 1244).

«No vull que més ne sàpies, *quant és per* mi» (*Somni* 2833).

2. «*En quant a* la divinitat egualment e ensemps regna ab Déu lo pare e ab lo Sant Sperit» (Eiximenis *Cercapou* 1024).

«No't pens que aquells qui són condempnats a infern ne isquen, sinó e *i quant esguarda* mutació de loch, no pas de pena» (*Somni* 1956).

El castellà fa igualment *cuanto* i *en cuanto*, *com* també l'italià:

Cuanto a lo primero; *en cuanto a* lo primero.

Cuanto a tener dineros; *en cuanto a* tenerlos; *en cuanto toca a* tenerlos.

«Se pot exercitar... en sperar en ajuda o suffragi de la Verge Maria e dels Angels e dels Sancts, *en quant* li poden ajudar ab Deus» (Eiximenis *Cercapou* 1277).

⁶² Nota (7) de l'original: Un altre exemple:

«Axi com la fusta antiga y molt vella és fort y pus ferma, *en quant* pot servir» (*Procés de les olives* 27).

El francès és aquí l'exclusivista; modernament només admet *quant à*; antigament feia també *quant est de: quant à moi, quant est de moi*. En català modern també hi ha exclusivistes de *quant a*, mirant massa el francès i potser no adonant-se que *cuanto a* també l'usa el castellà.

3. Advertirem finalment que *en tant que* en el català antic ordinàriament significava «en tanta de manera que»:

«brau e ardit més que un leó, e *tant que* en la plaça on ella era tothom li feya loch» (*Cutrial* 263,4)

«ja tot lo mon ha enamorat, *en tant que* lo Papa e los cardenals... la requeren» (*Eiximenis Regiment* 485).

Resulta, doncs, que en bon català, literari i tot, es pot ben usar *en quant* en tots els sentits i usos dels escrits clàssics que son vius encara en la llengua parlada.

J. CALVERAS

Secretari de Redacció

[85]

CRONICA (85-86)

Nous Socis Protectors del Diccioniari.

Han ingressat recentment a la Lliga de Socis Protectors del Diccioniari els següents senyors:

Mn. Antoni Griera. Barcelona.

Unió de Dretes. Palma.

Sr. Joan Coromines. Barcelona.

Sr. Jeroni Massanet Sampol. Lluçmajor.

Sr. Guillem Massot i Capó. Barcelona.

Sr. Bernadí Rifé Valls. Barcelona.

A tots ells testimoniejam públicament la nostra sincera gratitud.

Visita a les nostres oficines.

Dia 31 de maig ens honrà amb la seva visita el grup «Puigmal» d'alumnes de l'Institut-Escola de Barcelona, que havia vingut a Mallorca en viatge de fi de curs. Dirigien l'excursió els professors Srta. Angela Soler i senyors R. Aramon i Lluís Soler. Durant la visita els explicàrem l'origen i formació del Diccioniari, el sistema que seguim en la seva elaboració i les ramificacions que han nascut d'aquesta obra, especialment el BOLLETÍ i la Biblioteca «Les Illes d'Or».

Els dies 1 i 2 de juny tinguérem el plaer d'acompanyar el grup d'estudiants en una bella excursió a Sóller i en l'ascensió al puig d'Alofre (1080 metres); els donàrem una lliçó succinta sobre les característiques del dialecte català de Mallorca i contribuïrem gustosament a [86] organitzar altres conferències sobre història i literatura mallorquina, que foren donades pels escriptors Mn. Salvador Galmés, Sr. Guillem Colom i Sr. Elvir Sans.

Intercanvi de revistes. Remeses de llibres.

Passen de trenta les revistes i altres publicacions periòdiques que tenen establert el canvi amb aquest BOLLETÍ o amb el Diccionari, i de cada dia augmenten. Darrerament hem establert l'intercanvi amb tres revistes importants: *Investigaciones Lingüísticas*, de Mèxic; *Bulletin Lingüistique*, de Bucarest; *Annales du Midi*, de Toulouse. Cada visita que rebem d'aquestes i altres publicacions és per a nosaltres un instrument nou de treball científic, i per a la revista visitadora un element de propaganda perquè la donam a conèixer al públic català des d'aquestes pàgines, obertes a totes les activitats filològiques que de prop o de lluny puguin interessar a la llengua catalana.

Igualment profitosa, amb profit recíproc, és la remesa de llibres i opuscles, que ens fan els autors o editors perquè en donem compte en el BOLLETÍ. Per les nostres extenses relacions amb els centres universitaris estrangers, tota obra que ressenyam obté un ressò fort entre els filòlegs de tota nació; moltes vegades, tot d'una que hem publicat una ressenya rebem indicacions d'Alemanya, d'Itàlia, de Finlàndia o de Nord-Amèrica demanant la manera d'adquirir l'obra ressenyada.

Enviar llibres a aquest BOLLETÍ és assegurar-los una difusió i una ressonància que difícilment obtindrien d'altra manera. Recomanam, doncs, als autors o editors de llibres de lingüística, folklore o història literària catalana i romànica en general, que ens n'enviïn un exemplar per a la nostra secció bibliogràfica.

Notes bibliogràfiques (87-96)

JOAN COROMINES. *Miscel·lània (Daler, alre, bòria, borja)* amb una nota de L. Spitzer. Extret del Butlletí de Dialectologia Catalana, volum XXII, any 1934. Barcelona. Pàg. 240-253.

Vertaderament interessant i il·luminosa és aquesta *Miscel·lània* de notes etimològiques, on el Sr. Coromines exposa la seva opinió sobre les etimologies, ja d'abans discutides, dels mots catalans *daler*, *alre*, *bòria* i *borja*.

Obre la pacífica polèmica una nota del conegut catalanòfil alemany Dr. Leo Spitzer sobre l'origen de *daler* i de *enlleir-se*: considera inacceptable l'ètim *daler* < *DELERIUM (variant llatina de DELIRIUM), perquè no troba deixalles de tal forma en cap altra llengua romànica; ell considera que *daler* no és sinó el resultat d'una falsa aglutinació de la preposició *de* al substantiu *alè* (*tenir d'alè*, amb *de* partitiu, hauria estat interpretat erròniament com *tenir dalè* i s'hauria format aquest nou mot). En quant a *enlleir-se* i al castellà *desleirse*, opina Spitzer que vénen de formes compostes del llatí ELICERE 'ferir', 'cascar la salut'.

Coromines accepta com a probablement encertada l'opinió de Spitzer referent a *enlleir*, però no admet com a bona la referent a *daler*, i la refuta amb una lògica contundent, demostrant: a) que la suposada locució *tenir d'alè*, amb *de* partitiu, és artificiosa, impròpia del català; b) que s'oposa a la teoria de Spitzer la presència de la *r* final de *daler* i l'existència del verb *delerar* en valencià, dialecte conservador de la *r* final en la pronúncia; c) que no és cap raó contra l'ètim DELERIUM la no existència d'aquesta forma en la resta [88] del territori romànic (inexistència que sembla molt discutible), puix que així com hi ha mots llatins que només han subsistit en portuguès, en castellà, en francès o en sard, també n'hi pot haver que no hagin sobreviscut sinó en català, i de fet n'hi ha i no pocs (Coromines en

cita prop de vint) i el mateix Spitzer és autor d'etimologies catalanes que es troben en aquest cas.

Si la tesi de Coromines referent a l'origen de *daler* mereix tota la nostra adhesió, no ocorre el mateix pel que fa a les seves idees sobre l'etimologia del pronom neutre *alre*. Diu Coromines: «Meyer-Lübke i Wartburg, en els diccionaris etimològics respectius, i En Moll en l'article corresponent del Diccionari Alcover, coincideixen a considerar *alre* com una juxtaposició del seu equivalent *als* o *al* amb *re* 'res'. Malgrat estar subscripta per noms tan autoritzats, no puc adherir-me a aquesta etimologia per les raons següents: 1, perquè el mot es pronuncia *àlre* i no *alrè*... 2, perquè l'orde de composició, *al* primer i *re* a darrera, no és normal;... 3, perquè «si *alre* contingués el mot *res*, significaria 'res més' i s'usaria únicament, com s'usa *res*, en frases negatives, interrogatives o dubitatives»;... 4, perquè «al costat de *alre* existeix la forma *aldre*»; «la *r* de *res* essent inicial, és una *r* llarga, i com a tal només pot anar en principi de síl·laba; és incomprendible que davant d'ella es formés una *d* epentètica; al costat de *conreu* o de *somriure* no existeixen pas les variants *condreu* ni *sombriure*», i 5, perquè «si en *alre* hi hagués *re* < REM, hauríem de trobar en provençal antic la variant *alren*, de la mateixa manera que es troben *re* i *ren*; ara bé, la forma *alren* no existeix...». Per totes aquestes raons, el Sr. Coromines troba evident que cal rebutjar l'etimologia admesa fins ara, i considerar *alre* com una simple variant de *als*. Quin és l'origen d'aquesta variant? L'erudit etimòleg català no el veu clar, però proposa, amb les reserves necessàries, dues solucions: una forma llatina ALIR, variant úmbrica de ALID paral·lela de les formes úmbriques *ar* i *apur per ad* i *apud*; o bé l'adverbi llatí ALITER 'altrament'.

Al meu modest entendre, En Coromines pateix una equivocació en creure que la teoria comuna consisteix en considerar *alre* com a compost del català *àl* i *re*, és a dir, de dos pronoms; pot haver contribuït a formar aquesta impressió la manera com s'expressa [89] Meyer-Lübke en el REW; però tal com parla Wartburg en el FEW, i com jo veig la qüestió, no es tracta d'un *àl* neutre unit amb *re*, sinó d'una composició llatina

completament normal, d'adjectiu + substantiu: ALE RE 'altra cosa', que posat en el cas directe hauria estat ALIS RES (ALIS ALE era una variant vulgar de ALIUS ALIA ALIUD, transpassat de la primera a la segona declinació). Posats en aquest punt de mira, ja no podem considerar anormal l'orde de composició: *al* davant i *re* darrera; ALE RE equival exactament a *altra cosa*, i és tan normal com pugui esser-ho aquesta darrera locució. També resulta així eliminat l'escrúpol núm. 3 d'En Coromines, car no hi ha res que s'oposi a l'ús de *altra cosa* (i per tant, de *al-re*) en frases afirmatives i de significat positiu, com aquella recollida a la Cerdanya: «Si tinguessis cent unces, bé diries *alre*».

Vegem ara si tenen fonament els dos escrúpols d'orde fonètic indicats per Coromines. Realment, l'accentuació normal sembla que hauria d'esser *alrè* i no *àlre*; però el canvi d'accent no sembla difícil si tenim en compte la poderosa influència analògica que damunt *alre* deuen haver exercit el seu sinònim *àls* i el seu propparent *altre*. Coromines diu: «Si *alre* fos un compost de *al(s)* més *re*, tindríem *alrè* com tenim *perquè*, o prov. *calcún*, etc., sempre amb accentuació en el segon element, com és de llei en català i en llengua d'oc en tots els mots compostos»; però també en això la pràctica dialectal contradiu a la llei gramatical, car tenim el cas del mallorquí i menorquí, en què no es pronuncia *perquè*, sinó *pèrque*, no sols quan aquesta partícula és conjunció causal, sinó també quan és interrogativa. I és que en les partícules és allà on l'accent té més mobilitat. Pel que es refereix a la *d* de la forma *aldre*, no veig que sia un cas d'epèntesi inaudit: ¿està segur l'amic Coromines que no representen el mateix cas d'epèntesi les formes catalanes *gendre* < GENERU, *tendre* < TENERU, *divendres* < DIE VENERIS, *nombre* < NUMERU? Si abans d'intercalar-se la *d* o la *b* s'havia perdut la vocal postònica, la *r* que la seguia devia haver-se convertit en *rr*. A més, tenim alguns casos de mots àrabs amb el grup *mr*, que passant al català i al castellà han pres una *b* epentètica: AL-HAMRA > *alfambra*, AL-HOMRA > *alfombra*.

En quant a la darrera dificultat oposada per Coromines a l'etimologia ALE RE (inexistència de la forma *alren* en provençal antic), no [90] veig que

sia gaire forta: ni el no trobar-se aquella forma en els textos provençals que coneixem vol dir indefectiblement que no existís, ni, cas que realment no hi fos, seria això una dificultat seriosa.

Els dos articles finals d'aquesta suggestiva *Miscel·lània* del Sr. Coromines van dedicats a estudiar l'origen dels mots *bòria* i *borja* que, essent tan semblants de forma i de significat, són, no obstant, dos vocables d'origen ben diferent: un de llatí (< BOVARIA 'estable de bous') i l'altre aràbic (< BORJ 'torre'). Contestant a una objecció meva formulada en el tom XV, p. 125 d'aquest BOLLETÍ, a propòsit de l'accentuació del llatí BOVARIA, l'autor defensa bé la seva teoria que suposa que s'accentuava *bovaría* i no *bovária*. —F. DE B. MOLL

R. VIOLANT I SIMORRA. *Festes tradicionals del Pallars*. Barcelona, 1934. Extret del «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya». —46 pàgines.

R. VIOLANT I SIMORRA. *Feines casolanes. Costums de la cria i de la matança del porc al Pallars Sobirà*. Barcelona, 1935. Extret de la revista «Agricultura i Ramaderia». —30 pàgines.

En una altra ocasió ja hem parlat del valor que tenen per al folklorista i per al filòleg les descripcions de la vida popular pallese fetes pel Sr. Violant i Simorra. No hem de fer sinó repetir els mateixos elogis, ara que ens pertoca donar compte d'aquests nous opuscles seus.

En el primer, dedicat a descriure les festes tradicionals del Pallars, va resseguint la sèrie de festivitats (Carnestoltes, Sant Joan, Festa Major, Festes anyals i festes xiques), exposant de manera clara i amena els usos i costums de cadascuna, retraient els refranys i cançons que hi fan referència. Al costat d'altres treballs de semblant caràcter publicats anteriorment, com els de Mn. Giera, de Salvador Vilarasa, de Joan Amades, etc., el d'En Violant resulta també força interessant, encara que més curtet; és especialment valuós com a mina lexicogràfica, per la

multitud de vocables dialectals curiosíssims de què està brufat i que hem tingut bon esment d'anotar perquè figurin en el Diccionari. Per cert que hi hem trobat el mot *callastrot*, com a sinònim de «fadrí, jovenet», que és un mot que desconexim i que ja no figura en el lloc alfabètic corresponent dins el volum II del nostre aplec lexical. [91]

En l'altre opuscle es descriuen els costums de la cria i matança del porc al Pallars Sobirà. Una alenada sanitària de pagesia muntanyenca es respira en aquestes pàgines. Una riquesa exuberant de vocabulari de puríssima catalanitat fa les delícies del lector, sia folklorista, sia filòleg.

Que les nostres paraules servesquin per a felicitar l'amic Violant i Simorra i per encoratjar-lo a continuar la seva profitosa tasca. —F. DE B. MOLL

JOAN AMADES. *Cançons populars amoroses i cavalleresques*. 1935. Imp. F. Camps Calmet. Tàrraga. —272 pàgines.

Bell volum aquest que acaba de publicar el conegut folklorista i estimat col·laborador nostre, Sr. Joan Amades. Dóna en aquesta edició la lletra i música de cinquanta-quatre cançons populars de tema amatori i cavalleresc. Moltes ja havien estat publicades per altres folkloristes (Milà, Aguiló, Briz, Tomàs, Pujol, etc.); però moltes també són publicades aquí per primera vegada. El Sr. Amades ha tingut una font excel·lent de cançonística en la seva pròpia mare, Teresa Gelats, de qui ha recollit moltes d'aqueixes tonades i a qui dedica merescudament el seu llibre.

És un encert de N'Amades, ultra el fet de donar reunides tan nombroses cançons, el d'il·lustrar-les amb notes sobre llurs temes, metrificació i bibliografia, i d'aportar elements nous d'estudi mitjançant les seves recerques personals que han fet aparèixer variants de lletra i de tonada en moltes de les cançons que transcrit.

Només hi trobam a mancar una mica més d'elaboració crítica en el sentit d'una major atenció comparativa de les cançons catalanes amb les

d'altres països. És ben sabut que moltes de les cançons romancesques catalanes són d'origen castellà o francès; N'Amades no ho ignora, naturalment, però en alguns casos concrets podria haver fixat, més decisivament que no ho fa, la interdependència de les cançons dels tres pobles veïns. Del romanç del comte Floris, per exemple, es limita a dir que «possiblement és d'origen castellà»; podria haver declarat que és una variant del *romance del conde Alarcos*, una de les peces més patètiques i precioses del romancer espanyol. Del romans de *Don Joan* i *Don Ramon* no diu sinó que [92] probablement fou transportat de Catalunya a les Balears, sense dir si el considera importat o autòcton a Catalunya; valia la pena de remarcar que tal cançó ens ve de França, com ha demostrat G. Doncieux (en son estudi *La chanson du roi Renaud; ses dérivées romanes, sa parenté celtique et scandinave*, publicat en la revista *Romania*, tom XXIX, pp. 219-256).

Altrament el llibre del Sr. Amades, interessantíssim en el fons, il·lustrat artísticament per excel·lents dibuixants i editat amb vertadera pulcritud, és una bona contribució a la coneixença del nostre folklore, i no vacil·lam de recomanar-lo a tots els amadors de la literatura i dels llibres bells. —F. DE B. MOLL

VICENTE FERRAZ Y CASTÁN. *Vocabulario del dialecto que se habla en la Alta Ribagorza*. Madrid. Tipografía de Archivos. 1934. —118 pàgines.

Heus ací una nova i valuosa aportació a l'estudi dels dialectes de transició en la frontera lingüística d'Aragó i Catalunya. El Sr. Ferraz publica un extens vocabulari del parlar de la Vall de Benasc, precedit d'unes agosarades consideracions històriques i d'unes breus notes sobre la gramàtica del dialecte.

Hem de llamentar que el Sr. Ferraz en la bibliografia utilitzada no incloga cap estudi contemporani, ni àdhuc obres tan fonamentals per al seu treball, com són les d'A. Grieria: *La frontera catalano-aragonesa* (Barcelona,

1914), amb la recensió que en féu Menéndez Pidal en *Revista de Filología Española*, ni tampoc l'*Atlas Lingüístic de Catalunya*, en el qual figura precisament Benasc entre les localitats estudiades, amb el núm. 2. El treball del Sr. Ferraz hauria augmentat de valor si l'autor hagués comprovat o rectificat taxativament el vocabulari de l'*Atlas*. També notam que manca la menció del *Vocabulario de la Litera*, del Sr. J. Coll; l'estudi de les relacions d'aquesta comarca amb la Vall de Benasc hauria estat força interessant.

No usant el Sr. Ferraz un alfabet fonètic, ha hagut de resoldre algunes dificultats, amb més bona voluntat que encert. Una característica dialectal de tanta importància com és el sesseig, $K^{e,i} > s$ regularment, mereixeria major atenció que no dir passada que «el ribagorzano no tiene la *j* española en inicial de palabra, ni tampoco [93] la *k* ni la *z*» (pàg. 9), barrejant en la referència els sons amb les lletres. El dialecte benasquès no pronuncia la *r* final; el Sr. Ferraz, però, en molts casos la representa per (*r*) per no desfigurar massa l'ortografia: *acllari(r)*, *ampra(r)*, *bestia(r)*. Les grafies *doche*, *treche* per a representar els numerals 12 i 13, no són exactes: he tingut l'avinentesa de visitar la Vall de Benasc i he pogut observar que la *s* és àpico-alveolar, una mica més palatalitzada que les *s* castellana i catalana normals, o sia, un so de *s* amb tendència a [ʃ]; i tantmateix el resultat de $T'K^{e,i}$ en benasquès és una africada àpico-alveolar sorda amb la fricació quelcom palatalitzada: una [ts] amb tendència a [ʃ].

Respecte a la [ʃ] el Sr. Ferraz diu textualment: «Sobre la letra *X*, si nos atenemos al modo de pronunciarla de los ribagorzanos, se puede afirmar que no tiene semejanza alguna con la *X* catalana de *caixa* y *maduixa*, cuya pronunciación equivale a *caisha* y *maduisha*. Pronunciación la de esta SH, equivalente a la de la palabra inglesa *shadow*, según hace ver con acierto Pompeyo Fabra en su *Gramática Catalana*. La *X* ribagorzana pronúnciase suavemente, de igual modo que los franceses pronuncian sus palabras *jou* y *jambon*» (pàg. 9). Contradiant les paraules del Sr. Ferraz, puc afirmar que la [ʃ] de Benasc és idèntica a la [ʃ] dialectal de tantes

comarques catalanes, que ha desplegat una [j] semivocal antecedent. La distribució geogràfica d'aquest fenomen es pot veure en Alcover, *Bolletí del Diccionari*, IV, pàg. 238, o a diversos mapes de l'ALC, v. gr. núm. 43 «L'aixada». La identificació del so sord de la X benasquesa amb el so sonor de la J francesa, és un lapsus poc comprensible de l'autor. El nou signe ĵ que ha estat propòsit per a representar la [ʃ] i que el Sr. Ferraz sembla mirar amb simpatia (pàg. 10), és completament arbitrari. Sembla també supèrflua la declaració de que les lletres K i W no es coneixen en l'abecedari ribagorçà (pàg. 9).

A les indicacions preliminars del Vocabulari, el Sr. Ferraz dóna unes breus notícies de la morfologia del dialecte, i publica un perfet perifràstic, diversos temps dels verbs *anar*, *haver* i *ser*, i alguns pronoms. No ha volgut interpretar ortogràficament els adverbis *en* i *hi*, i escriu: «yo men voy» (pàg. 8), «enguán vabrá molta yerba» (pàg. 9). Sortadament, el Sr. Ferraz projecta la publicació d'un [94] estudi complet sobre la gramàtica benasquesa, en el qual esperam trobar notícies sumament interessants sobre aquest dialecte.

He tingut la satisfacció de comprovar que les definicions dels mots són generalment exactes. A l'explicació del significat del mot l'autor afegeix una frase en què apareix la paraula explicada, i això li dóna gran vivacitat i augmenta l'interès del vocabulari. Dissortadament no s'ha apartat de la tradició dels vocabulistes dilettanti, i publica el seu recull de paraules per orde alfabètic; si ho hagués fet per matèries, amb un índex general com apèndix, hauria facilitat molt la consulta ràpida del Vocabulari.

Esperam amb interès la *Gramática, Vocabulario y Cantares y decires de la Alta Ribagorza*, que anuncia el Sr. Ferraz, i confiam que seran superades aquestes petites deficiències que he comentat. —M. SANCHIS GUARNER

B. E. VIDOS. *Beiträge zur französischen Wortgeschichte. II.* Sonderabdruck aus «Zeitschrift für französische Sprache und Literatur», Bd. LVIII, pàg. 448-481.

Un altre jove filòleg estranger, l'hol·landès B. E. Vidos, ve a engrossir l'estol de catalanòfils. S'ha especialitzat en l'estudi de la terminologia naval i té en preparació treballs importants sobre aquest tema tan vast i sovint tan difícil, principalment pel que es refereix al lèxic naval de l'edat mitjana. En les *Beiträge* que anam a comentar estudia amb gran erudició l'etimologia dels mots francesos *bonace, caban, gaban, cabaie, caravelle, galie, galee, galère i groupade*. Com quasi tots aquests vocables tenen parentiu amb mots catalans (*bouança, caravel·la, galea, galera, grop i gropada*), el treball del prof. Vidos interessa a la nostra llengua tan directament com al mateix francès al qual va primordialment dedicat.

Bonança, 'calma a la mar', és un mot resultant d'una contaminació analògica: la forma originària seria el grec *μαλαχία*, que normalment hauria hagut de convertir-se en *malassa*, i en francès *malace*, cast. *malaza*, ital. *malaccia*, etc.; però l'element inicial *mal-* no resultava apte, en les orelles romàniques, per a expressar la idea de 'calma', puix que més aviat, per la seva semblança amb els mots procedents del llatí *MALUM*, suggeria la idea de 'mal temps'; els pobles llatins substituïren aquest *mal(um)* pel seu contrari *bon(um)* i [95] produïren la forma de llatí vulgar **BONACIA* en lloc *MALACIA*. Vidos sosté que aquesta formació **BONACIA* ja prové del llatí vulgar i és indígena dins totes les llengües romàniques, contra l'opinió que havien expressada altres lingüistes qui consideraven que el procés de contraposició s'havia complert dins l'italià i que de la forma italiana *bonaccia* procedien els mots corresponents en les altres llengües neollatines. Per a explicar la segona *n* del castellà *bonanza*, del portuguès i català *bonança*, Vidos apella a la influència nasalisadora de la primera *n*; però no sembla que sia gaire probable aquesta influència, sinó que més tost cal cercar l'explicació en l'analogia del sufix *-ança* de *benanança*, cast. *bienandanza*.

Estudia també el prof. Vidos la procedència del francès *caravelle*, cast. *carabela*, ital. *caravella*, etc., noms de certa classe d'embarcacions de pesca, de comerç i de guerra; demostra que totes les variants d'aquests noms provenen en últim terme del portuguès *caravela* (cosa que ja havien afirmat els etimologistes anteriors) i estableix el procés que ha seguit el mot portuguès per a introduir-se, a través del francès, dins les llengües europees no romàniques (hol·landès, anglès, alemany, etc.). És estrany que no citi les formes catalanes del mot: *caravel·la*, *calavella*, *calavera*, *canavera*, etc., que hem presentat amb la documentació pertinent en el nostre *Diccionari*, tom II, pàg. 919; per cert que les formes *calavera* i *canavera* representen un cas curiós d'etimologia popular.

És interessantíssim el llarg article que Vidos dedica a fer la història del mot *galea* i de sa variant *galera* dins les llengües romàniques. El filòleg alemany F. Diez ja va atribuir l'origen d'aqueix mot a un vocable grec-medieval γαλέα; aquesta teoria ha estat acceptada pels etimologistes posteriors, i s'admetia que la terra romànica que propagà el mot a les altres fou Itàlia. L'etimologista austriac J. Brüch, en un article recent (en la *Zeitschrift für romanische Philologie*, LI, 473-478), ha defensat una teoria nova: el mot originari no seria grec, sinó l'àrab Xaliya 'buc d'abelles', 'barca grossa', que d'una part hauria donat en espanyol *galeya* (d'on provindrien les formes *galea*, *galera* i les similars d'aquestes en les altres llengües) i d'una altra part per la comunicació establerta amb Orient per les Creuades, hauria donat en vell francès la forma *galie*; [96] els centres romànics de difusió del mot haurien estat, doncs (segons Brüch), Espanya i França. Vidos combat aquesta opinió, tornant a la teoria de Diez. Els seus arguments semblen realment sòlids, tant sota el punt de vista romànic com sota l'àrab, en el qual ha obtingut la corroboració d'un arabista tan eminent com el professor Steiger de Zuric. No és possible resumir en poques retxes l'argumentació de Vidos; ens limitarem a indicar que segons ell, «el portal d'entrada del mot foraster *galea* en la Península Ibèrica fou Catalunya», cosa que es comprèn fàcilment per la proximitat de la nostra terra amb Itàlia, on hauria arrelat primerament el mot grec.

Observarem de passada que la informació catalana de Vidos sobre els mots *galea* i *galera* és defectuosa. No és estrany, car encara no existeix un diccionari català que arribi a la lletra G i que sia ni mitjanament acceptable; tota la informació sobre català antic l'han de pendre del Diccionari Aguiló, que és el menys incomplet, millor dit, és l'únic que hi ha, però que no és sinó una replega de materials fragmentària i deficientíssima. Així resulta que Vidos cita com a document més antic del català *galea* la Crònica de Jaume I, allà on es podrien citar altres fonts, com és ara el *Llibre de Contemplació* de Ramon Llull (cap. 234: «Axí com la forma de la nau qui significa major maestria en lo mestre que lo alcurcí, e la forma de la *galea* qui significa major ivaciositat que la forma de la nau...»), un document de Barcelona de l'any 1274 (publicat per F. de Bofarull, *Antigua Marina Catalana*, p. 76) i sobre tot el conveni celebrat en l'any 1120 entre el cadí de Lleida i el comte Ramon Berenguer III, on s'estipula «ut habeat illi viginti *galeas* et de gorabs tantos...» (ap. Balari, *Orígenes históricos de Cataluña*, p. 657). Així mateix, sobre la forma *galera* diu Vidos (guiant-se per la informació del Diccionari Aguiló) que apareix «per primera vegada» en els *Novells Ardits*, tom V, p. 66 (document de l'any 1567!); podríem citar dotzenes de textos anteriors al segle XVI que contenen el dit mot; només indicaré que es troba usat ja en el segle XIII: «En Ramon de Plegamans féu fer *galeres* e tarides e altres lenvs» (Crònica d'En Desclot, cap. 30).

F. DE B. MOLL

Bolletí del Diccionari
de la Llengua Catalana

REVISTA DE LINGÜÍSTICA,
FOLKLORE I LITERATURA

Tom XVII. —Núm. 3

JULIOL-SETEMBRE 1935

SUMARI

F. de B. Moll. <i>El «Corbaccio» de Boccacio, traduït per Narcís Franch</i> (Continuació)	97
F. de B. Moll: <i>Glosari del Corbatxo</i>	123
<i>Crònica</i>	123
<i>Notes Bibliogràfiques</i>	134

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Mirador, 3, entr. esq.^a

Palma de Mallorca

Espigoladures Filològiques. Palma, 1926. 24 pàg. 1'00 pta.

Comentarios a la reforma de la Academia Española. Palma, 1927. 36 pàg. 1'00 pta.

Introducción al Latín Vulgar. (Traducción del inglés, aumentada con notas y antología). Madrid, Centro de Estudios Históricos, 1928. 384 pàg. 12 ptas.

El traductor, aparte del delicado tacto demostrado en la versión, facilitando muchas veces, con expresión menos sintética, la comprensión del texto a los lectores poco familiarizados con la lingüística, y de haberlo enriquecido con ejemplos, tomados especialmente del español y catalán, ha publicado como apéndice una «Antología del Latín Vulgar, en la que figuran fragmentos de la Cena Trimalchionis, de Peregrinatio Silviae, Mulomedicina Chironis, Regula Monachorum de S. Benito, varias Inscripciones Hispano-Latinas y el texto íntegro del Appendix Probi, todos ellos con constantes notas aclaratorias y referencias de los vulgarismos a los párrafos donde son estudiados por el prof. Grandgent.

(*La Rassegna*, de Génova).

Suplement Català al "Romanisches Etymologisches Wörterbuch".

Barcelona, Oficina Romànica. 1928-1931. 260 pàg. 16 ptes.

Como indica su título, se trata en este trabajo de completar y corregir la parte catalana del REWb de Meyer-Lübke. El Sr. Moll ha emprendido esta difícil labor con extraordinaria competencia y buen acierto. Es de desear que no se interrumpa esta publicación tan necesaria para la lexicografía catalana, muy pobre hasta hoy de estudios etimológicos de conjunto practicados con todo el rigor científico que reclaman estos trabajos.

(S. Gili en *Revista de Filología Española*).

Der vorliegende Aufsatz ist ebenso wie ähnliche Arbeiten García de Diegos, M. L. Wagners, Salvionis ein wertvoller Beitrag eines Einzelsprachiers zu dem REW. Meyer-Lübkes: er diskutiert, verbessert, fügt hinzu.

(L. Spitzer en *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie*).

El Nou de Juliol. Discurs. Palma, 1930. 28 pàg. 1'00 pta.

La flexió verbal en els dialectes catalans. Ordenació sistemàtica dels materials recollits per Mn. Antoni Ma. Alcover a 150 localitats. Barcelona, Oficina Romànica, 1929-1935. 400 pàg. En curs de publicació.

Ortografia mallorquina segons les normes de l'Institut. Palma, 1931. Segona edició augmentada. 1'50 ptes.

Estudi fonètic y lexical del dialecte de Ciutadella, Palma, 1932. 72 pàg. 2'00 ptes.

Vida Coetània del Reverend Mestre Ramon Llull segons el manuscrit 16432 del Brit. Museum, amb introducció, notes i glossari. Palma, 1933. 2 ptes.

L'opuscle de Ramon Llull sobre el Pecat d'Adam. Assaig d'edició crítica. Barcelona, 1933. 16 pàg. 1'00 pta.

Vocabulari tècnic dels molins de vent de les Balears. Barcelona, 1934. 36 pàg. 2'00 ptes.

Cançons populars mallorquines. I. Palma, Biblioteca «Les Illes d'Or», 1934. 144 pàg. 4'00 ptes.

Contribució al lèxic lul·lià: Ets llatinismes de la Lògica Nova.

Barcelona. 1935. 10 pàg. 1'00 pta.

Diccionari Català-Valencià-Balear iniciat per Mn. Alcover. Toms I i II (A - CAR); 80 ptes. Continua la publicació en fascicles de 64 pàg.

Nessun altro vocabolario, di nessuna lingua, raccoglie in sé i pregi di questo, che s'intitola "Diccionari català-valencià-balear". Esso rappresenta infatti un inventario completo di tutto il patrimonio linguistico catalano, scritto e parlato, arcaico e moderno senza esclusione di sorta, e devono essere veramente in quantità trascurabile le omissioni involontarie, dato il metodo seguito nella raccolta del materiale. L'opera completa consterà di molti volume a richiederà parecchi anni di lavoro, ma riuscirà, alla fine, di tale importanza da costituire un monumento perenne di gloria per chi l'ha concepita e attuata e per la stessa lingua a cui è dedicata.

(V. Todesco en *Vita e Pensiero*, de Milan)

**BOLLETÍ DEL DICCIONARI
DE LA LLENGUA CATALANA**

TOM XVII, NÚM. 2 /

JULIOL-SETEMBRE 1935

[97]

**El "Corbatxo" de Boccaccio
traduït per Narcís Franch (97-123)**

(Conclusió)

Ella cautelosament en la letra que·t tramèss escriví que li plaie cortesia, e tu per ventura no as tant bé entès son dir [f. 64 r°] com se requerria; que ella la cortesia lliberalitat y gran magnificència entenia que fos en las cosas donar e lansar deffora en la carrera, e de si·matexa usava ten liberalment que tostemp hoc deya a qui la requeria d·amor, de la qual cosa per cert ella no és estada cortessa, mas molt més que cortessa, pus sia estat qui ardiment aya agut de demanarli·n. Dels quals molts ne són estats que, possat que·n l·asguart no molt plasent se sia mostrada, no se·n çón per sò desesperats. Mas bé·t diré que avent esguart a lur apetit, per mijà de la raquesta, prestament s·és seguit l·affecta. E per sò, per remuneració de lurs mèrits deya que li pleya la [98] cortessia, axí com aquella que mentra és estada raquesta may desdir no sabé; [f. 64 v°] d·uymés en temps bé que ella vendrà a requerir e no volria que algun la desdís. E verament de tu·m marvell com t·és estat desdit, sò que algun may no fon ne altra no se·n veurà. Yo estim que deus més aquelles cosas desigar que·t són negades, que tu essentne estat preguat com del inffern davias fogir. E per ço, si la cortessia aguessas en la sua letra legint entessa, agueres comprès de qual te parlava.

Molt sàvia dona és per cert aquesta tua dona. E per sò com tot semblant tantost son semblant demana, deus tu aver per cert que s·amen las sàvias persones, e sò que ella t'escriví grayrli devias. E com tu sabs, diversas són las cosas per las quals los hòmens e totes altres persones general[f. 65 r°]ment çón per sàvias apellades. Alguns çón apellats savis per sò com molt bé las escriptures de Déu entenen, e als altres las sivils e ecclesiàstiches, axí com molts qui en leys e decretals çón esperts han dat molt bons concells. E altres per ço com en lo guovern de la cosa públich çón pràtiche com master hi és. Alguns són tenguts per savis per sò com saben ben guanyar los alffóndechs e lurs mercadarias y en llur art e llurs fets de cassa e segons lo mudament del temps saben temporeyar, e axí per aquests costums, e d'altras assau qui loablement recomptar se porian. E yo no volria que tu en alguna cosa entenguesas que ella fos sàvia, per ço com ella no cura de divines escriptures, ne de leys, ne d'estituts o de regiment públich [f. 65 v°] o privat, ne de semblants cosas, ans tostemps en fer viltats s·adelita. E ha·y una altra manera de sàvia gent, la qual per ventura tu no oyst may en escola en las VII arts philosòphiques recordar, la qual se apella la gran relayre; axí com de Sòcrates aquells qui la sua doctrina seguiren foren apellats Socrates, e aquells qui aquella de Plathó [99] plathoninis, aquest nom pren la nova çecta de una gran valent dona, la qual tu moltes veguades pots aver oyda nomenar qui fonchs anomenada la Reyna, la qual sentència apres de lingua e sariosa disputa fonch en lo concell de las sàvias donas per conclusió posant que totes aquelles donas que an ardiment e cor e saben manera trobar de esser tantes [f. 66 r°] veguadas e ab tants hòmens com lur apetit concupissibla raquer, són dignes de esser apellades Sàvias, e totes las altres mosas e pegues.

Aquest és donques aquest saber, lo qual ella ab lingua vigília molts anys ha estudiat, e és ne entra totes altres ella Sibilla Sàvia e mestra esdavenguda, en tant que ella ab algunes sues companyones ha moltes veguadas disputat qui més dignament pus que madona la Reyna ya dita ne madona Diana ne altra semblant a ella succeyia digna la cadira tenir en lur escola. Aquest és aquell seny en lo qual ella volia cascuna dona o home

veure savi e aprenent. E per sò avise·t, pus has entès, que ella sia sàvia, devies creure [f. 66 v.º] lo teu amich; que pus las dues cosas ya dites al ravers as entesas, axí per semblant en la terça est caygut en error, que ella tots temps s·és delitada ultra manera, sò és de veura los hòmens de mesura e de gualardia. E no cregues que ella volgués o desijàs o li plagués veura los hòmens prous egualment ab la lansa ferrada junyent entra las sanguonosas bataylles, ne en mil perills mortals ne combatent las ciutats e los castells ab las espasas en las mans ensemps auciuira. No és axí aquesta cruel e brava com mostra, ne cregues que ella vulla bé als hòmens porque·s matan, ne vulla de la sanch que morint l·om vermella vessa. La que ella vol és aquella sanch blancha [f. 67 r.º] que·ls disposts corsors poden sens recobrar prestar; aquella proessa donchs que li plau no la sap algun mior de mi. Ella no usa en las plasas ne en los camps ne alt per los monts, ne ab cuyrassa en [100] l·asquena ne ab lo bacinet al cap, ne ab algun offanent ab ferro algun altra. Ella mesa en las cambras e en los lochs amaguats y en los lits hi en altres semblants lochs adobats, ella ensemps cors per cors davalla a so de trompeta e dret a la junta se·n va a plan pas. E aquell entén ella que sia Lançalot, Tristany, Rotlan e Oliver de proessa, la lansa del qual per sis o vuyt carreras o deu en una nit no·s plegua en guissa que pus no·s dres. Aquests aytals, encara que aguessan lur visatge semblant [f. 67 v.º] de sarrayns o bèsties, havia ella sobra totes cosas. Aquests tals sobiranament e ultra mesura li pleyan: per què, si los anys no t·an tolt la virtut, no·t deuries per res desesperar de plaurali, axí com fayst creent tu que ella volgués per ventura que tu fosas l·asmirolt d·Irlanda. E de la sua gentilessa ya en part n·é parlat, la qual ella diu que entigua li par, de que yo·t sertiffich que totas las precedents cosas que ditas són veres segons demostracions fan testimoni, y da veritat com ignorant no sab què·s diu, axí com aquella que negun sentiment no ha de gentillesa ne quina cosa és ne d·on partex ne perquè·s diu no coneix, sinó que ha en açò volgut mostrar que ella és gentil e desija e ama las cosas gentils. [f. 68 r.º] E és tanta la vana glòria e la pompa que ella fa de la sua gentilessa, que en veritat aquells de Bavera e los de la Rey al casa de França e qualsevol

altras, si altrás se·n troban d·antichs las obras dels quals sian estadas gloriosas, serian no res en esguart d·ella. Mas bé poría, si ella volia, mostrar la sua antiga gentilesa e si·matexa entigua dona esser, de las quals cosas la una sensa paraulas porà d·uymés tost ab la sua cara mostrar, sò és que·s dona antiga. De gentil no crech yo que jamás ho pogués mostrar, pus no·s en esser. E si·t diré que li plàcian los grans parladors, no serà maravella, pus de parlar tota altra persona traspassa. E dicte que·l seu guarganteyar és tant que molt més parlaria ab un quart d·ora y [101] [fol 68 v.º] sens trebayll, que no han fet ni farien deu mil reladors en cent anys. E yaquiscam estar los actas que ella fa com gargoleya ab las altres fembras dient los: Aquells de la cassa mia e los meus antichs acostats an fet e fan tant que és molt bellessa cosa [sic] e tota glorieyantse li par de totes esser exelsada. E com veu que madona d·en aytal e d·en aytal li fan gran rotlo, ella en molt breu espay de temps dirà sò que·s fa en França e sò que ordona lo rey d·Anglaterra, e si los secilians auran bona recolta o no, e si los genovesos e vanecians aportaran espícies de lavant o no, e si la Revna jova jagué la nit passada ab lo Rey o no, e daquè los florentins prepossan del estament de la ciutat; tot asò li par molt cosa lau[f. 69 r.º]jera, y de qualsevol dels regidors o principals de la ciutat no altrament sinó com en la sistela o al cova com aygua foren estats los lurs sacrets tancats e amaguats si en lo seu morter aguesen volgut mular la sopa. E altrás tantes cosas ultra aquestas diu, que maravellosa cosa y estranya és de pensar, d·on tant perlar li ve. E per cert, si açò és ver que aquests físichs dien que aquell membra lo qual l·animal e l·aucell e lo peix més acuyta, sí és pus plasent de menyar e pus fa al estòmach, negun bocí deu may esser pus savorós que és la lengua d·aquesta, la qual de guarguanteyar may no cessa, may no molla, may no fina, dali dali, del matí fins a la nit, en la qual dormint no sab calar. E qui no la conagués, oyntla [f. 69 v.º] de la sua honestat, de la sua devoció, de la sua sanctadat ab aquells de cassa sua parlant, creurà per cert que ella és una santa e de linatge reyal. E axí en contrari a qui la coneix, oyntla una veguada en tal hora e moltes, és per ferli venir voluntat de retra l·ànima; y consentirli las

falcies sues, de las quals ella és més que altra fembra plena, neguna altra cosa seria sinó burlantla volerla fer jactar, la qual par que avansa a Galeyot de la londana ylla Ophebus: e ya assau veguadas, venantse, diu que [102] si home fos estat, li diu lo cor de esser estat no solament Ararcho bello, mas lo bel Sirardino qui·s combatia ab Lançalot.

E per què vaig yo en pus paraulas estanent, que si [f. 70 r°] volgués una cosa comptar, o pur la pus notabla de sos affers, no·m bastaria lo temps. E si tu has l·anginy agut axí com yo creu, prou laugerament pots compendra quantas ne quals són las seus [sic] costums e en què las sues grans virtuts e la magnificència e lo seny e las altres cosas estan, e les coses virtuosas en què ella se delite. Per què, sens pus dir de aquella, tornant a reonar de sò que tu no has pogut aver sabut, e de què per ventura tu·matex fas una molt gran estima, sò és de las amaguadas parts cubertas de vestiments, las quals per ta bona ventura may no·t foren publicadas, e plagut fos a Déu que l·ascoltar no·t anuyàs.

Mas abans que pus avant te digua, te vull moura d·un pensament lo qual per ventura has agut o aver pories en [f. 70 v°] esdevenidor, solventte una objecció que fer pories. Tu per·ventura has en tu·matex dit o pories dir: Quines cosas són aquestas que aquest parla? quants són los vocables que diu? no satisfan a negun home honest, lo qual ha los pasos onests envers la glòria eternal. A la qual opposició no soffesticadament faré una resposta, la qual son cert que en tu matex consentiràs que sia no solament bona, mas necessària. Deus donques saber que tota malaltia ne tot malalt no pot esser totstamps del discret metge ab odorants anguents metyat, per ço com prou són d·aquells e d·aquelles qui no u raqueren e raqueren cosas pudens si a sau se volen conduyr. E algunas són qui ab odorants anguents gorexen, al[fol 71 r°]tres ab coses fastiyoses purgantse curar se volen. Lo qual concebut d·amor en l·oma és una de aquelles, per sò, més una pudent paraula en l·anteniment desdenyós obra en una petita hora que mil pensers e honestes persuacions per las orelles pasades en lo fort cor no faran [103] en un gran temps. E si a negú martiri fonch may de aquesta ygnocència pudrida dat, tu est hu sens degun dupta de aquells, per què yo, axí com

Déu ha volgut, así vengut so per socorrerte amablement e per adolsir lo teu desordenat apetit, alguna cosa axí com oyt has a parlar me cové, e encara pus larch, per ço com aquestes paraules axí dites çón los verdaders instruments ab los quals se taylen las verinosas plantes e las [f. 71 vº] espines e los entortoliguats tronchs qui no a lexarte veura la carrera de exir te són portats davant; e axí com los martells e los picons e los parpals, los quals los alts murs e duras rochas e los trabucats balsos rompan, cové que rompan e que'l camí fassen per lo qual de tant de mal, de tanta injúria, de tant de suplici, de tant perill e del loch axí mortal com és aquesta vayll, sens empatxament te puxes partir. Sosté, donques, pacientment de oyr las correccions mies, e no paregua a la honestat greu, ne estimas aquelas esser culpa e deffalliment y desonestat del metge que la tua pastelenciosa malaltia és ocasió de aquestes mias paraulas axí sutzes e fastigoses que aquel abeuratge amarch lo qual, per aver tu massa sentit en [f. 72 rº] las cosas delitables e plasents al teu grat, lo discret metge ya en la tua corporal malaltia t'a dat. E la fi perseverant lo corromptibla cors aquelles amarguants cosas, no solament se sosté, ans cobra complidament la sanitat, donchs quantes e quals amarguors per guarir l'ànima, qui és axí eternal, se deuen sostenir.

E yo creu bé assau aver satisfet al que pusqueras aver mes en dubte. E en l'asdeuenidor poràs de la manera e dels vocables del meu parlar valerte. E tornant al meu propòsit, vull de aquella dona, nova poceydora de la tua ànima, particularment parlar, que per rahó tot lo que dit e diré a tu no posquera esser maniffest per veurela ne encara per ymaginació, tant és sofisticada e maligna. E primerament me plau de la [f. 72 vº] bellesa de aquella comensar, en la qual tant las suas arts vetlan, [104] que no solament a tu, mas a molts altrs qui menys de tu eren presos ab mi d'ella eran mesos en falsa opinió: sò és de la frescor de la sua cara, la qual era artifficiada e semblant a las rosas matutinals, parent a tu e a molts altres cosa natural; la qual, si a tu e als altrs folls axí com a mi fos estat posibla de averla vista al matí com del lit se lavava ans que ella posats se agués los affaytaments, laugerament la vostra error aguereu coneguda, effora (?)

aquesta vella, pudent, ronyosa com al matí exia del lit ab la cara verda e grogua, mal tinta de color de fum de palla axí com çón los aucels com mudan, cros[f. 73 r.º]tossa, armalosa e tota cascada, tant contraria al que aparia com havia agut espay de liguarse, que a males penes algú ho pogra creura si vista no l'agués axí com l'é vista mil veguades. ¿E qui és que no sàpia que·ls murs fumats, quant més las caras de las dones, posantlos desús lo blanquet tornan blanchs e acolorats segons la color que al pintor plau de posar sopra lo blanch? ¿E qui no sab que per maneyar, la past a qui és insencibla inffla, quant més la carn viva? E axí de mustia paria tornar ranovada, e ella estopassant tant e tant se pintava e·s feya la peyll per lo repòs de la nit davayll cayguda rellavar, que a mi, que vista la havia de primer, una estranya maravella paria. E si tu, axí com yo, los damés matins [f. 73 v.º] l'agués vista ab lo capell esquinsat al cap, e ab velet entorn lo coyll envorroçat, ab la cara depanta exí com damunt e dit, e ab lo manteyll forrat, entorn del foch sient sopra los telons, e ab los ulls torbats e mustius, e escopir e tussir lantsant corrupcions proceynt del pudent cors, no crech yo que totas las virtuts que del teu amich has oydas aguessan tant poscut que d·ella te aguessan fet anemorar. E qual ella davia esser en temps que la sua camissa semblant a la bandera dels pisans era, e ab lo cap estret e tota enborrossada estant, pensau que·u sé yo molt cert; e si en semblant manera l'agueses vista y ab les mans e galtes untades, [105] t'aguera paregut que·t [f. 74 r.º] fos mès al davant una faldada de sutzura o un mont de fems, per la qual seria forçat axí com de las desplasents cosas fogir com de la mort, y per la veritat pasant proceyr pus avant resta. Tu la vist gran e complida, e parma esser cert axí com só de la beatitut que a mi s·espera, que reguardant los pits seus tu sentist delit e estimist aquells deure esser tals e axí tirats com veyas la sua cara, sens veura las barras cascadas que las blanchas benas amaguan. Mas de la gran larguessa llur seria lluny la tua estimació de la veritat, posats cars que molts poguessan a las mias paraulas veras e aspras testimoniansa donar, que per ventura pus laugerament e pus longuament no podenthi alre fer, esperyència [f. 74 v.º] e testimoni tenian d'aquelles que injustement sopra la sinta vist, ages per

cert que ella no·s estreny ne altra no reprèn sinó la carn sola de duas busogues que ya per·ventura semblants a pomes foran per tocar delitables e al veura per semblant, posat que yo·m cregués que axí covinents las portàs com las havia tretas del cors de sa mara. Mas jaquint anar asò, qual se sia la ocasió o lo massa esser tiradas per altri o lo soberch pes de aquellas estessas tant ultra mesura, que de lur natural siti estaven penyades e alonguades, e si caure las lexàs per·ventura o sens ventura fins al lomblich li plegaren, no en altra manera buydes o fronsides sinó semblant a una buffeta desinfflada. E cert si de aquelles [f. 75 r.º] axí com de caputxos se usan a Paris o en Florensa, per donositat sopra las espatlas las se poguera lansar a la francesca, poch més o menys. Ellas són blanques, ben estiradas y estesas, a las quals respon lo ventra per semblant, lo qual de larchs y espessos solchs és brodat que par un sac buyt, no d'altra guissa penyant que al bou fa aquella pell buyda que li penya de guorgua pels pits e del ventra; no menys ab draps aquella li cové en alt lavar com segons la oportunitat natural vol descarregar la vexigua e segons la delectació enffornar lo delitós apetit. [106]

Novas cosas y per estrem estranyas requieran l'orda del meu raonament, lo qual, com menys l'asquivaràs e ab major diligència en l'anteniment reculiràs, tant [fol 75 v.º] major sanitat aportarà a la tua malaltia; posat que de veritat yo no sàpia bé de qual part degua comensar, raonaré del golf de Satalias, en lo qual de carn estoyat sots l'escur bosch de aquella fosca e espessa volta rellevada (?) e d'una goma pudent e desplasent e de animals de nova calitat plena. Mas pur jo·us diré la bocha per la qual en lo port se entra e·s tanca és tal, que posat que la mia naveta ab assau gran arbra navagàs, no fou jamay que qualsevulla hora que l'aygua fos menor que no agués sens adobar a un companyó qui no ab menor arbra que·l meu agués navagat fet loch. E no solament a un, mas si l'armada del Rey Robert o qual se vulla que hi vangués que fos major, tota ensemps encadenada [f. 76 r.º] sens calar vela ne traure timó de caxa hi poguera esser entrada. E no és maravellosa cosa, que may leny hi entrà que no y parís, e que vensut e cansat deffora no fos gitat, axí com en Sicília

se diu que fa la Scilla e la Caripda, que l·una sorbex las naus e l·altra las trau deffora. E és per cert aquest golf una fúria inffernal, lo qual axí poch se fartaria com la mar d·aygua e lo foch d·estelles seques. Yo'm calaré del flum sanguonós, e d'alló que d'aquella frau davala e de la blancha broma qui decau, que tal veguada no menys al nas que als ulls és desplasent. E per ço que alguna part de sos defaliments comprenes, te diré més avant del burch del mal pertús, posat entra dos rellevats monts, del qual alguna veguada adés ab trons molts grans e moltes veguades sens aquells ix [f. 76 v.º] un cruel vent axí pudent e axí desplasent que tota la encontrada put orriblament. E yo no sé què te'n digua sinó que com yo vivia, que y estiguí més que no volguera, assau veguades de semblant odós offès pensí morir no com a crestià. Ne altrament te puch dir de la letja [107] flayra de cabrum, la qual tot lo cors mata e corromp, com de calor e de trebayll pervé. Aquesta és tanta e tal que ab las altres cosas ya dites te fas cert que menys anuig seria a cascun tot l'estiu esser vey d·una pudent privada que après de aquella abitar. Per què, si tu e los altres qui comprau guat liguat en sach moltes veguadas romaneu enguanats, no us en maravelleu, que per ocasió sola de la vista, tu y molts altrás, pus dret la voluntat que la rahó segiu, emperò tots per una vagada tant no son de rependra, posat que a tu menys se convengua que a molts altres qui més la voluntat que la rahó de las cosas segexen; la qual pus vista has, si de la error no't mous, cert axí com a bèstia que umana forma aporta seràs de rependra; que segons crech, encara que breu aya parlat avent esguart al molt que dirse pot, t·é uberta la veritat, la qual t·era amaguada; segexla, donchs: si no, més que tot altra bèstia serias per bèstia tengut.

Yo jaquesch assau cosas a dir per venir en aquella dolor en la qual te havia conduit la tua folia. E per que pusque bé demostrar com eras foyll, ajustaré las cosas velles ab las noves, un poch de luny me plau comensar mostrantte en asau cosas quanta e qual és estada la excellència del ànimo de aquesta e las suas [f. 77 vº] costumás. O com eras de sos molts anys axí desmembrat que en la sua cara no·ls agueses compresos, ne t·amaguaré aquela part que la tua concupicència no menys tirava amar

seguint la falsa opinió que presa avias de la sua virtut. Ara de la sua bona fama en ma mort e après la mort, plaume raonarte, per sò que alguna ora te fasa profit e perque a mi tocha qui més que ningun la conec y aban... (?) tant desfogarme, posat que la desdenyossa flama en lo meu enteniment encessa en contra ella per las suas costumaz sie apagada. E per sò, per tant quant més d'ella e de las cosas qui degudament se deguen blasmar sabràs, pus cuytadament te acostaràs a la tua guarió. [108]

Aquella perversa fembra, tot jorn multiplicant en lo fer de las cosas molt [f. 78 rº] a ella covinents de obrar e a mi de sostenir afanyoses, ne la mia reprenció en naguna cosa no volent, ne sabent que per comportarla pusqués algun proffitós concell pendra, tan gran dolor e afflicció amaguada se maté al cor, que la sanc entorn de aquell més que no daguera de fogosa yra s'escaldà, y pensant que com amaguada era la dolor axí estigués amaguada la malaltia, la qual no parech a la primaria, la corrupta sanch ocupà no solament lo cor, ans totes les parts del cos en un instant prè. E pus l'ànima mia del mortal cors e de las tenebres sobtada fonch e reduyda en l'ayre, pur tenint més clars los ulls que no solia tenir, viu e conaguí qual era lo guosar de aquesta ynigua fembra, la qual sens [f. 78 rº] dupta gran alagria de la mia mort prè e sentí, car de la sua batalla li parech aver conquistada gloriosa victòria pus que yo li era lavat davant. La qual cosa ella poch après, axí com tu oyràs, clarament a demostrat a qui reguardar ho vol, axí com aquella qui a de malícia tota abundància.

E primerament, avent no de las mias cosas amaguadament assau taffurat, e de aquells dinés que yo a la sua guàrdia folament havia acomenats qui a mos fils romanir davian, e no avent assau plenament mos fets a la darrera mia intenció ordonats per no aver espay de ben ordonarlos per sobravengut cars, aquella part na pres que li plach, e ab molt gran remor deffora tramès inffinides letres. Mas sò que ella mils que al[f. 79 rº]guna altra fembra sap fer e ab molt gran plant muntiplicant ab la lengua comensà a malayr lo desaventurat cars de la mia mort, e a si·matexa apellar miserable e abandonada e desconsolada e dolenta dona. E ab lo cor malayia la vida qui tant me avia durat, e si·matexa més que algun·altra

reputava benaventurada. E verament no fóra estat homa ne dona qui vista l'agués que no agués cregut que ella verament en lo seu enteniment agués ço [109] que las suas falses paraulas sonaven. Mas a mi bastave assau que aquells qui la conexian, infformats dels altres fets seus, cascú axí com a just jutge segons sos mèrits li retés dagut guardó. Posat donchs a execució tots los officis funerals [f. 79 vº] qui a mi-s pertanyian, pus que lo meu cors fon retut a la terra, la valent dona desiyossa de pus desbaratadament la sua valessa manar que no li avia paragut agués poscut manar la sua joventut, sentintse calda de sò qui seu no devia esser, per ço com ni son dot ni patrimonial aretat no aguera pogut sostenir sò que a ffer se aparellava, en la mia casa romandra no volch, ne en aquella de sos nobles parents ne cosins no volch tornar. Mas ab paraules plenas de compació dix que volia en alguna part de devotes persones retraure-s, per ço que aquí vidua e sola en oració e en contemplació en alguna esgleya lo romanent de la sua edat consumàs. E fou tanta la forsa de aquest seu parlar e axí manestrivolment o sabé [f. 80 rº] dir, que assau de aquelles persones e prou simples⁶³ hagueran per ferm que axí dagués venir com ella deya, e axí lo-y atorguaren. Apropinchà-s donchs tant com més poch a l'aglesia dels fraras en la qual tu primer la conegust, no pas per dir oracions algunas, que no crech que-n sàpia ne de saber no-s curà jamay, mas per millor sens no aver ulls damunt, e majorment de personas a las quals de la sua honor calgués, la sua libedinosa voluntat complir; o que là on altrás hòmens li vinguesen a menys, los fraras, qui molt savis e misericordiosas hòmens són, aconsoladors de las víduas, no li venguessan a menys. Aquí, segons que tu pots aver vist, ab son mantell negra al cap, segons que ella vol que sia cregut per honestat molt [f. 80 vº] davant los ulls tirat, bacho anava faent a qui l'ancontrava, mas si li parases esment, ira obria aquest ull, ara aquell, adés ne recullia un, adés altra, no sabentse de las usades [110] vanitats obstenir. E quasi a cascuna paraula, enrera tirava las bandas e traia las mans fora d'aquell, parentli que las agués molt

⁶³ Nota (1) de l'original: Corregit *sabudas*. L'original italià diu *semplici*.

belles, e majorment sobre·l negra. E lexada adonchs la casa axí deserta se·n entrà en l·asgleya; mas no volria que cregueses que per oyr lo divinal offici hi entràs ne per adorar, mas per tirar la saliguera, per sò com sabia ella que ya a gran temps que aquí de cascuna part de la nostra ciutat concorren jóvens assau bells e gentils, savis e folls, segons ella plau, e en aquells a fet ella un agranayll axí com fan los [f. 81 r°] paradors per parar al [*sic*] coloms. E per sò que alguns no vegen los filats ne logra, lo amaguan sota las erbas e axí molt sovint ne prenen dels pus avisats. Mes axí com aquella qui de menyar moltes viandas se adelita molt sovint a pendra novella cassa se deporta, e per averne dos o tres tots temps de soberchs no està ella per asò de continu parar. E si en açò ment o dich ver, tu o saps, qui parentte aver mil ulls, sens saberte·n guardar, en les palles del visch est caygut.

Entrant donchs en la esgleya e no sensa cautela havent reguart per tot e prestament incircuynt ab los ulls tot quant hi avia, comensava sens aturarsa jamés trebalar un dolent fil de paternostres, adés de la una mà en l·altra, e de la altra [f. 81 v.º] en l·altra traspasant, e ab la orella escortant adés una adés altra, posat que en aquesta fos molt greu de escoltar ne neguna axí com aquella que li paria que ho sabés mils dir que negun·altra. E en asò sens alre fer may, tot aquell temps que en l·asglesia aturava consumava. E per·ventura dirà algú que asò que en la sgleya no feya, que ella hi suplia en la casa. La qual cosa no és gens ver, si bé quisvulla pusquera esser de·sò enguanat; que yo, si algun bé o algunas oracions o paternosters digués, ho aguera sentit e no·n poguera esser enguanat, per ço com no altrament que la frescha aygua sobra los calts corsors és suau, axí per aquells lo meu cremament sentira [111] [f. 82 r.º] reffreschar. Mas què dich yo? Per·ventura son yo enguanat, ela·n diu a altra no menys que a mi; car bé se yo que no a encara lonch temps pasat que del vostra món se partí un per qui tanta afflicció la hora que morí ella près, que de vuyt dies dormir no volc ni beura ne asseyar de menyar. Mas yo molt fiansosament esperava d·ella esser ajudat, en loch de oracions me socorria de romansos en francès, e de las cansons letines las quals ela deia, y de las istòrias de

Lansalot y de Tristany, e de Ginebra, e de Ysolda e de las proeses e honores e de las junctes e torneigs d'aquells que sobre totes cosas contínuament legia y del que rahonava de alguns d'altres qui ab las lurs dones en la cambra sacretament e sols estaven, axí com aquella [f. 82 vº] qui de cert tot asò que feya volentera dels altres esmagine. E si ella per ventura en semblants coses no entenia, fabricave fins la ora que venia lo seu desijat guayol alguna nova malícia, e jamés en alguna cosa de virtut la sua vida no despenia, y peu fugir a anuig y descansar algun tant, a guisa d'una inffanta ab certs animals, que en cassa tenia, se deportava.

Però afferm yo que après la mort mia, ultra los altras seus devots hac ella per amants lo segon Abselon, del qual poch devant alguna cosa diguí, molt covinent a sos plaers, lo qual més que tu per pus legítima ocasió se deguera de semblant empresa retraure, per aver rebut de mi honors y beneficis. Mes no serà sensa venyansa la offensa, perquè si lo món en lo qual yo suy [f. 83 rº] no·m ment, no crech que a mi no par, ell ha de la muller un fil y per seu lo nodreix e diu que li pertany més que no feya a Ihesucrist Joseph, gran part de la mia injúria Déu venjarà en contra d'ell, que no li és costat axí com ell se creu, e un vulgar proverbi per que·s va dient: Qui tal dóna, tal reb; e si ell ab altri bé demora, ve d'altra part qui en lo seu demora. E donchs axí bona e axí santa era tornada, e veyna dels frares, aquella qui no dona, mas [112] mon torment fou mentra visquí, la qual molt desonesta contínuament fou ans que mort me separàs d'ella, y en semblansa d'exí bons costums e bonas virtuts sos delits exercitava. E dich te que ella és tal com yo breument t·é designat, per què veure pots qui lo teu poch seny, poch fonament [f. 83 vº] e pocha discreció ha cativat, e per qui la tua ànima la libertat e lo teu cor en las cadenas d'amor incomparable afflicció senten. E darrerament en aquesta vayll deserta t·a conduit molt cruel y dolorosa. Amostrarte donchs cové... e per satisfer a la mia promesa, per ço que més de la tua empresa dolent te, meresques pus tost lo perdó e la sanitat cobrar e que fermament preposes d'aquesta vayll reneguar per què més escarnit no foses; que si no·u fas, jamés exiràs

d·ella. No era ton cas de axí greument pendra com fist, si axí qui·u feya conagut agueses com ara conèxer deus.

E per sò que tu veges ella en aquesta cosa no anar altrament que fer solia als altres, e que fora de la tua pensa la gits, me plau dirte com noves de la tua letra sentí e del teu nom, [f. 84 r°] ab tot no fos vengut per tal ocasió, emperò vull que sentas, si tal ignoras, que per nostre senyor Déu per alguna causa no s·és atorguat venir desà alguna veguada, e majorment per reduyr a memòria a vosaltres que visqueu virtuosament e que us recordeu de nosaltres, o per semblant cars com és aquest per lo qual yo so a tu vengut. E esdavenchse que yo aquella nit arribí, la qual en lo dia sagüent tu la primera letra escrivist a aquesta madona. E avent les vestidures que portava, de caritativa affecció, la qual no solament als amichs mes encara als veyns fa amar, allà on aquella era entrí, e totas las portas de la cassa sercant e per tot reguardant, se esdavench que de la letra de la qual tu·t clames sentí novelles. E era una part de la nit [f. 84 v°] pasada com entrant yo en la cambra en la qual ella dorm, e ella axí com l'altra casa reguardada havia, estant ya per partirme, viu una làntia encesa davant la ymatge de nostra dona [113] [*mitja retxa rosegada*] encontinent envers lo lit mirant on ella geya, no sola axí com esperava la viu, mas ab molt gran festa ab aquell amant de qui poch abans diguí alguna cosa; per què esperant encara volguí veura què volia la lur festa signifficar. E no estech guayra que, a raquesta d'aquell ab qui ella era, se levà, e encessa una entorxa aquella letra que tu li avias tramesa tragué d'un armari, e ab la lum en una mà e ab l'altra la dita letra legint, de pas en pas guardantla te sentí anomenar e ab maraveloses riales te [f. 85 r°] escarnien dient: O de la pèccora campi. O del modoro. O del animal gros; e què ha fetes las suas sièncias? E a cascuna paraula abasantse e besantse e ab paraulas entre·ls besars mesclant, demanavan ensemps si tu com aquella escrivies eres en ton seny o somiavas, e tota veguada deyen: E par-ta que aquest aja lonch arch per semblant tret? E vist may axí nou polp? per cert aquest la cavalcha. Ell és adaveres exit del sentiment e vol esser tengut per savi; e Deus li do mal any, e torn cercar las sièncias e yaquescha las gentils dones

estar. E què diràs? agueres o cregut? O de quantes bastonadas lo deuria hom fartar, o d'un ventra de porch ple, ab lo qual tantes per las gualtes li·n donassen mentra que bastàs. Ay mesquí de tu, com eran allí ab lurs paraules menyspreats los teus estudis, [f. 85 v°] e de tu, com d'aygua vesada, entra ells era feta menció! E las teves siències, per tu tant amades, per folles eren aquí nomenades, e totas las tues cosas groseres e bestials eran reputadas. E ultra asò era assau pijor, que lo gran Aristòtil, Tutli, Virgili, Tito Livio e molts altres hòmens illustres, per creure tu esser lur amich domèstich, eren per ells com a fanch calsignats, escarnits e avilats, e pijor que no·s pot comprendre⁶⁴ eren menyspresats; e per lo contrari, si·matexos exelsant ab paraules de fer ab [114] sobirana ocasió las pedres saltar e fogir de las parets, ells sols deyen esser la gloria d'aquest món. De que yo assau clarament me avizé que lo menyar e lo vi desordonadament per ells pres, donà a ells desig de complaura [fol 86 r°] la hu a l'altra e escarnirte; de lo qual per·ventura no foren jamay trets, e ab aquestes e ab moltes d'altres escarnidores paraules lingua pessa de la nit passaren. E per aver més ocasió de riura e de escarnirte aquí entra ells, ordonaren la resposta que rebist, a la qual tu responent donist a ells manera de riura e de dir altra tant com de la primera aviem [sic] dit. E si no fos que·l novell enamorat temia que·l massa escriura no pogués causar suspita, per venture, vista la vanitat d'ella y leugeria molt gran, no duptes gens que tu no agueses la segona letra haguda e la terça, y per·ventura fores aconseguit a la quarta e quinta.

Axí, donchs, donist ocasió de riura [f. 86 v°] a la tua sàvia dona e al valerós amant que creyes que amar te devia e gràcia conquistarte; y lo fastijós escarn que feren de tu y vergonyós conquistist, la qual cosa viu e oy yo, qui no y anava per amor de tu, car encara assau bé no·t conexia; mes, perquè cosa axí abominable sofferir no podia, assau mal content, no per mi mas per ella me·n partí, ple de desdeny e de fexuch anuig. Aquestas paraules no sabist tu de singular persona que asò·t recitàs, mas de

⁶⁴ Nota (1) de l'original: Això diu el text corregit. La redacció primera deia: «e pijor que moltons...»

conjectures presas de paraules, per·ventura no de molt sàvies ni de nobles persones oydas, e pur, d'aquell poch que·n compreguist, en desesperació ne cuydist venir. Ara què agueras tu dit com la tua pensa era encara [f. 87 r°] malalta del tot, si axí ordonadament aguesas la cosa oyda? Son cert que sensa pus pensarhi te foras per la guola penyat. Mas volguera yo que lo cabestra fos estat fort, axí que bé sostengut te agués, per sò que no fossas escapat, axí com aquell qui allò e pijor molt bé agueres merescut. Mas si aguesas la pensa e l·anteniment sà axí com davias aver, avent esguart a [115] asò que yo t·é dit e no gens al teu estudi, o podias veura, e asò que per aquell t·és estat mostrat avent volgut guardar, ris te·n agueres.

Ella en res dels costums de las altres fembras no·s desvia, la qual cosa per·ventura tu·matex testiffichas, e fas sàviament si u fas. Açò que d'aquesta part t·é dit, allò [f. 87 v°] matex dich de la seguona. Si tu en tu·matex reguardas, gloriejense elles sobiranament de esser tengudes per belles y d·esser loades totas s·estiman, e tant més los par pus belles esser com més los par esser mirades, donant més fe al nombra dels vaguabunts que a lurs matexs mirals. Comprès auràs, donchs, per elles no esser poch grayt més molt lo mirar, per ço com elles a cascuna cosa qui a pompa se pertanyen són molt glotas, e volenterosament a las altres fembres te mostrava per fer veura en aquelles que ella encara davia esser tenguda per bella e aguda per cara, pus que trobava amador, e majorment tu qui est entra totas tengut per un [f. 88 r°] gran conexedor de forma de fembras reputat, per què ella mostrantte havia honor de tu. E deya, perquè foses blasmat: Ben poguera algun altra millor trobar. E per mostrarse a Déu retornada y aver del tot tal vida abominada e tots los plaers del món abandonats, a molts deya amostrantte: E veus l·anemich de Déu com me vol torbar; veyau com s·és parat davant mi per ferme tornar en açò que yo no entenia ni entén pus seguir. E per·ventura ab aquelles matexas paraulas ab las quals havia al seu amant las tuas letres mostradas e altrás pijors fentse de bonas te maldeia, no que per rahó fer ho dagués, mas solament per voluntat de garruleyar e de rayllar, en què molt se adelita no tenint par; e venintli [f. 88 v°] a menys matèria de dir, dirà una gran mentida e

per aver on dirla, te mostrava. Mas qualsevol que la occasio fos, recórrer devias prestament en aquella inffalibla veritat, sò és que neguna fembra no és sàvia, e per ço no poden sàviament obrar. E si reprenció en açò cayia, sobra tu [116] devia dignament caura, axí com aquell que creyes, aventla alguna veguada guardada e portantli alguna amor, que allò agueres fet d·ella e de la sua bellesa, que ne la natura ne per·ventura algun nodriment en la sua joventut no han puscut fer, sò és que ella sàvia fos o alguna cosa sàviament obràs. E tu, donchs, no considerant ne a tu ne a ella sò que davias, si greu occasió n·aguist, tu te·n fuist causa.

Mas lexem estar l·esser de las fembras axí forts, axí vils, axí orribles e [f. 89 r°] axí desplasents com t·an recordat les paraules mias e la tua letra axí desonestament publichada, e tu per qual se vol de las ditas occasions e per qual altres vulla aver tu mostrat a las fembras; e venguem a la foguosa amor la qual tu aportavas en aquesta, e raonem del teu desmemoriat enteniment. E en allò, yo vull proposar que ver fos sò que·l teu amich de la valor d·aquesta te raonava, la qual cosa axí creguist, may no·m farias creura que en ella fervent amor haguesas possada, axí com aquell qui agueres conegut aquelles virtuts eren contraries al teu viciós desig, e per consagüent, estant aquelles en ella, may poder te venir en aquell acta cosa a cap que tu haguesas volguda perque jamés ella no·t amara, e tu contemplaras sol la sua forma [f. 89 v°] per cert. Alguna oyda e vista d·ella te mès en esperansa que lo teu desonest voler pogueres prest portar a fi; mas forente axí los ulls de la testa regirats, que tu no veses ella esser vella e fastiyossa e anuyossa per mirar? E ultra asò, qual orbetat de pensament axí la llum del enteniment te avia ombrada, que cessant la esperansa del teu foyll desig, ab terrible dolor te fes desiyar la mort? E quala misèria ne quala fortuna e qual terribilitat tua te avia de la memòria tret, que, venint a menys aquesta, voler tu morir? E par·te sien en lo nombre dels morts, pus axí ab simple ànimo est caygut e axí enffanguat est romàs e axí del món foragitat, que tu aquesta per tant reffugi e per tant bé agueses, [117] que si·t manchàs, que tu desiyasses morir? [f. 90 r°] E qual plaer e qual honor e qual proffit may aguist d·ella, ne·t fou permès sinó de la tua matexa follia

e bestial esperança? E quina cosa te podia ella justament permetra? Certes no deguna sinó de metre·t en los brasos aquells membres cascats, vils, pudents e pudrits, y sens falla si·t esdevengués lo mercat lo qual n·a fet e·n fa, axí com ara sabs, fore estat lo desig menor que no és. Mas perventura esperaves, podentli en los brasos venir, aconseguir complidament aquell delit ab lo qual ella ab tants se adelita, e axí esser tractat com feya lo cavaller de qui de sobre parlam? E tu en asò eras enguanat, per sò que quant aquell hi era, ella despenia del meu; e del seu volentli tu despendra, no duptas punt que no li trobasses masa pus estreta la mà que no eras avisat. Ya se·n és anada aquella [f. 90 v°] magnificència de la qual tant l·amich teu la loava; e si asò no esperaves en altra cosa te podia ella molt voler, podent aquesta dels teus anys aminvar? Hoc, de aquells qui són a venir, per ço com ya a altri n·a aminvats. Mas no crech que tu asò agueses volgut, ni seguir se podia, per sò com solament a Déu se partany. E po die·t aquesta de las cosas assau més que tu no sabs ensenyar? Hoc, per·ventura de les malas, per ço com ya ad·al tres n·ensenyà. Mas no crech yo que tu aquelles vages sercant, car de altres mostrar no te·n podia, per sò com neguna bona no·n sab, ne podia aquesta a tu vivint o morint beatifficar, si bé ella ab lo seu amant escarnintte o determinaria, per ço com ya axí n·a morts beatificats. Mas yo no crech, pus que un poch la lum del enteniment t·és tornada, que algun tant no co[f. 91 r°]neges aquella qui en eternal suplici per los delits ha si·matexa condemnada. E què donchs podia fer aquesta? Certes no res, encara que no·u conegues neu poguesses conèxer. Per·ventura diràs que·t podia donar la noblesa que no té y que dels ciutadans te fera lo govern. Mas yo no sé veura com fos posible; que bé saps [118] o sabies no és per los senadors dada autoritat a tota cosa inpertinent, ni jamés la darien als rabats lops del linatge y noble del qual ella davalla.

Y què porias tu dir si ella tant fos de grat a tots aquells qui li porian fer testimoni de veritat com fou a mi e que·l aguessam públicament fer. So cert yo tinc per imposible o ab trebayll gran crech que tansolament un altra se·n trobàs, que axí pogués tornar ensegat [f. 91 v°] com tu fayst. O

miserabla la vida tua! Y quants són los quals si yo pep lurs titols ara te anomenava te·n vanagloriayrias, que per ton prou no te·n est uolgut recordar? A quauts nobles e molts grans hòmens, los quals volenters te serian molt cars, per soberch e poc loable desdeny lo qual és en tu, no acostas? E si creus que poran sofferir da·ffer a tu sò que a ells deurias fer, vas errat, ni seguir los teus costums e esserte blans, axí com tu ab tota sollicitut deurias los lurs seguir e anarlos darrera; e de cascú, tu anant humilment, seràs no fictament mas ab amor rebut; que sy no·t foses llunyat d'aquells qui exelsar te poden, en ton mal pas no fores arribat. Mes desiyaves la mort que·t matàs, la qual pus tost desijar devias avent esguart en asò [f. 92 r°] que l'ànima tua s·era declinada. E per quin proffit t·eres sotsmès a una veylla rancayllosa, torta, mal sana, past de vuy mes de cans més que d'òmens, millor a guardar y pendra la cendra del fogó que de parer entre gent que guardada sia? E lexem estar sò que a tu pertany del estudi, per gràcia de Déu conquistat, e venguem al que naturalment t·és estat atorguat; asò vist, si a tu desdenyós se demostrava com merexerias, no de esser estat escarnit mal dit y refusat plànyer e plorar deurias, mas per averte a memòria d'un milanès lexat estar a pendra los budells. La natura t·a gràcia feta que tu est homa e aquella és fembra per la qual axí miserablement ploravas. E quant l·oma pus digna cosa sia e pus nobla que [f. 92 v°] la fembra, en part ho an davant las mias paraulas mostrat. Après si [119] ella és de persona gran e en los membras ben aproporcionada e ab cara per ventura a ton parer bella, e tu est patit, mas per tot est axí compost com ella; ne·t veig deffectui en alguna part, ne la tua cara entre·ls hòmens no a mester bellessa axí com la sua entra las fembras, ab tot que ella s·estudia en la sua ab mil lavaduras e ab altrats tants engüents, e tu poques veguadas o no may ab aygua clara te lavas, ans te dich que tu est molt pus bell, posat que poch te·n curas (e fas bé, per sò com tal sollicitut sobiranament als hòmens se desconvé). Una gràcia fins así li a feta la sua natura més que a tu, si·no [f. 93 r°] m·enguana lo meu juy, posat que tu ages barba molt florida, e de negra blancha sia tornada, y los cabells per semblant; que [ella] ha estat en lo món molt més anys que tu, posat que

per·ventura no·ls age axí ben obrats; «altra li·n a feta que ly·a donadas bonas inclinacions las quals bé executa, e li par a ella que de las millors sia la millor, e ja fos» en lo mig de la egualtat, així tost deuria esser ella presta a fersa envés tu com tu farias envés ella; y té rahó de més dolre·s que no tu, per ço com per la tua conaxença ella pert molt y tu guanyas, si bé paras esment a totes cosas. Mas tu fiques los ulls de la pensa en una cosa en la qual te par aver molt desaventatge, de que yo neguna menció fiu, posat dels [f. 93 v°] seus los actas anàs recomptant, e crech que aquella sia la ocasió per la qual tu est esquivat, e asò és que a tu apar que ela gentil dona sia, d·on a mi no par esser axí; la qual cosa presomint que axí fos, no per sò te aguera lexat, si guardes qui és lo segon Absalon qui tant en la sua gràcia és, e si après a tots los altres guardant yràs.

Mas en asò·m par que tu erras y tens ne gran culpa, que lexant la veritat segueis la openió del pobla, la qual més tostemp a las cosas aparents que en aquella dresan los ulls. Mas no sabs tu quala és la falsa? [sic] E no sabs tu què fa l'ome gentil, e quala é aquela qui no lexa esser gentil? Cert sí fas, que yo sé que tu o sabs; ne algú no és [120] axí jova en l·ascola de philosophia qui no sàpia que [f. 94 r°] nosaltres tots d·un matex para e d·una matexa mara avem aguts tots los corsors, e las ànimas tots igualment d·un matex creador; e no la hu⁶⁵ gentil e l·altra vilà,⁶⁶ sinó que avent cascú⁶⁷ igualment lo liber arbitra, pot obrar ço que més li plau. E aquells qui seguiren les virtuts foren dits gentils, e los altres lo contrari seguint vicis, foren per no gentils reputats. E donchs per virtuts fonch gentilessa en lo món primer. Ves tu ara darrerament los llurs actes sercant, e veuràs quantas de aquelles cosas o totes tu trobas que fassan los hòmens gentils. E forsa ells vengueran en lo principi ab effectuosas paraulas qui és natural do, e no virtut, e ab aquelles ocuparen sò de lurs veyns menys poderoses que ells, o vicis desplasents a Déu e al món [f. 94 v.º] los ha fets rics e per la riquesa plens de supèrbia. Ara direm de sò que·ls

⁶⁵ Nota (1) de l'original: Corregit *huna*.

⁶⁶ Nota (2) de l'original: Corregit *vilana*.

⁶⁷ Nota (3) de l'original: Corregit *cascuna*.

hòmens nobles solien fer, sò és apendra de Cavalaria per la qual honraven a simatexs e los llurs, defanent la fe, lo rey, lo públich, viudas e pubills. E qual gloriosa cosa e qual digna de fama, quals actes oyst may dir tu que per la cosa públich a o pur per la privada alguns d·ells ayan obrats ya may? Cert algun no·n feren. E doncs lo principi de la gentilesa de aquests fou rapina e supèrbia, e asò són las bonas raylls de la loable planta de aquells qui ara viuan. La honor dels antipasats és molt vituperiosa als qui viciosament viuen, axí com fan aquests, perquè de la honra d'altri te'n pots axi glorieyar tu com ella, o qual se vol altra. En cert la gentillesa no·s [f. 95 r°] pot lexar per aretat, ni⁶⁸ las virtuts ni sièncias ni santadat ne semblants cosas, que [121] mester és que las se procur e las conquist qui aver las vol, y no que conquistat sia per los altras. Dressa un poch los ulls en aquells de qui parle e mira com gentil cosa par, e pensa bé qui ella és en lo present e en lo passat ya estada sia, regardant asò no yras darera ella. E si bé sò que d'ella poch abans avem raonat has persabut, ella a tants de vicis en si que ensutzaria la corona reyal. E quina gentilessa te pot donchs d'ella esser davant posada? No gens en veritat, e posat no·t conagués t·é volgut molt laugerament e ab raons veras mostrar tu esser molt pus gentil que ella no és, [f. 95 v°] posat que dels escuts de tots [*sic*] passats no·s vegen per las esgleyas penyats. Mes axí·t vull dit que si gens de gentillesa en l'ànimo has, o aquella aguesas que hagé lo linatge del rey Bam de Berueych, tota l·aurias ensutzada e guastada amant aquesta. Ara bé poria ultra asò que yo t·é dit assau més cosas proceyr e ab pus larch sermó contra la innomínia de la malvada fembra qui·t près e contra la tua folia e la colpa per tu comesa. Mas volent que aquells qui dits çón bastan, al que vols dir, esperaré.

Yo estava ab lo front baix axí com aquells qui lurs deffaliments conexen, y escortant lo lonch parlar del esperit. E sentit que ell en aquell fi havia feta, diguí òbtimament:

⁶⁸ Nota (4) de l'original: La primera reducció, esborrada, en lloc de *ni*, diu: «Sino axi com».

Beneyt esperit, mostrat m·as sò que a la mia [f. 96 r°] edat e al meu estudi se covenia, especialment la viltat d'aquesta la qual lo meu flach enteniment per molt nobla cosa e estimant la havia elegida, e de sos costums e de sa gentilesa e de las suas maravellosas virtuts, ab moltes d'altras bones cosas has parlat ab més dolsa manera que·l meu pecat no merexia. E reprenentma m·as mostrat quant los hòmens naturalment de noblesa las fembras trespasan, e qui yo particularment so. Las quals cosas cascuna per si e totes ensemps an axí enderrera tornada la mia sentència e lo meu ànimo mudat, que sens algun dupte asò que a mi paria bo d·abans, ara·m par lo [122] contrari. En tant [f. 96 v°] que, posat que molt piadosa sia los prechs de la qual la tua venguda ha a mi empetrat, encara que la·m prometas no esper jamay salut ne perdó; axí·m par greu lo meu peccat. E pens que ta venguda per lo meu proffit en molt gran dan no·s convertescha, que d·abans m·era anuyosa la curada e greus las cadenas que·m tenian liguat, e no conaxent lo perill en lo qual jo era, aquellas ab menys affany aportava, que d·uymés no puch aportar. Las mias làgrimas multipican per una mil, e la paor torna, axí que si mal me paria estar d·abans, ara·m par estar molt pijor.

[f. 97 r.º] L·esperit, donchs, tot ple de compació, guardantme en la cara, dix:

—No dubtas, està segurament en lo bon voler en lo qual al present perseveres, car la divina bondat és tal e tanta que de tot greu peccat qui de porffídia e de yniquitat de cor partescha, sol que bona e vera contricció aya lo peccador, tots los leva del enteniment del comatent e li perdona liberalment. Tu has naturalment peccat e per ignorància, que en la divina presència ha molt menys offensa que qui maliciosament pecca. E recort te⁶⁹ quants e quals e com innormes mals per malícia obrats, ell ab las ones de la font de la sua vera pietat a perdonats, e ultra asò beatifficats aquells qui eren enemichs e rebelles del seu imperi. [f. 97 v.º] Bé los peccats confesar... (?) deus satisfacció molt bona ab si e penediment. E yo, si no

⁶⁹ Nota (1) de l'original: Corregit *record te*.

me·n enguan o si las tuas làgrames no m·enguanen, molt esmenat te veig que ya has perdó de la tua offensa comesa. A la qual cosa yo·t conffort com mes puch per sò com en aquell baranch no caygues d·on algun no·s pot pus relavar.

Al qual yo lavors diguí:

—Déu qui sol lo cor dels hòmens veu, sap si yo soc dolent e panident del mal comès, e si yo axí ab lo cor [123] planch e plor com ab los ulls. Mas pus per contricció⁷⁰ e per satisfacció tu en esperansa de salut me mets, avent ne yo ja la una molt cara esmene per de tu esser adoctrinat de sò que a·mi·s pertangua de fer per los altras.

Al qual ell respòs: —Tots los deffalliments comesos...

GLOSSARI (123-132)

(Les xifres indiquen les pàgines i les retxes on apareix el mot corresponent. Posam en primer lloc el nombre de la pàgina, i després, separat amb una coma, el de la retxa; quan citam més d'un passatge, va separada amb punt i coma la numeració d'un, de la de l'altre passatge.)

abeuratge 69, 21: Beguda.

ablits 32, 19: Oblidis.

acceptant 44, 14: Exceptuant.

accumolada 15, 33: Coronada, acabada en la part superior.

Acra 58, 15: Sant Joan d'Acre, ciutat de Palestina que fou el darrer baluard dels cristians en aquella terra fins que l'any 1291 caigué en poder dels sarraïns.

actenen 38, 6: Estenen [filats per a caçar]. *Actenen* e *enlacen* correspon a la locució *tendono lacciuoli*, del text italià. La forma *actendre* per

⁷⁰ Nota (1) de l'original: Corregit marginalment: «Mas pur per confesio e contriccio...».

atendre apareix en altres documents catalans antics (cfr. DCVB, s. v. ACTENDRE).

acuyta 67, 22: Fa anar depressa, fa moure. El text italià diu: «quello membro, il quale l'animal... più esercita».

adobadors 44, 7: El traductor català posa com a masculins («adobadors e metges e ruffians e furgadors») una sèrie de noms que el text italià posa com a femenins («le lisciatrici, le mediche e i frugatori»). El mot [124] *adobadors* correspon a l'italià *lisciatrici* que significa 'allisadores', 'afaitadores'.

adolsir 69, 4, Suavitzar.

adonen 39, 5: Donen, entreguen.

adot 43, 22: Dot. Aquest mot que originàriament és femení, s'ha convertit en *adot* per aglutinació de la -a de l'article (*la dot* > *l'adot*) i és tornat masculí per analogia dels mots en -ot, que són quasi tots masculins.

agranar (*agran* 51, 24): Escombrar.

agranayll 76, 10: Lloc on escampen blat o altre gra perquè els aucells hi vagin a menjar i puguin esser caçats fàcilment.

alavar 35-, 26: Elevar.

albirar 13, 35: Pensar, considerar.

alenegable (*aleneguables* 18, 2): Lliscós, fugisser. És derivat del verb *llenegar* 'relliscar'.

alquennada 58, 8: Tenyit d'alquena (rel de la planta *Lawnsonia inermis*, que s'usava molt com a cosmètic).

altre 20, 25, usat com a pronom neutre amb el significat de 'altra cosa', com l'*altro* de l'original italià. Hi ha altres casos en català antic, d'aquest ús neutre del dit pronom (cfr. DCVB, s. v. ALTRE).

ampliar 36, 22, usat com a intransitiu: Créixer, estendre's. És l'únic cas que coneixem en català d'aquest ús intransitiu de *ampliar*, que per altra banda no concorda amb l'original italià, on el subjecte de *ampliar* són les obres virtuoses («con opere virtuose che la tua fama ampliassero»).

amo 50, 23: És aquest el document més antic que coneixem de la paraula catalana i castellana *amo*. Cal advertir que en l'original italià d'aquest passatge no hi ha cap mot que correspongui a *amo*, i per tant el traductor no pogué usar aquest mot influït pel text originari. [125]

anamorest 34, 34: Enamoraes.

anc 20, 18: Encara.

anguanable 25, 3: Enganador, fal·laç.

antipasats 86, 26: Antepassats.

anuyàs 68, 16: Enutjàs, cansàs.

aparech 15, 27; 17, 6: Aparegué.

aperta 26, 13: Manifesta, no amagada.

apertament 12, 23: Manifestament, clarament.

apercebés 18, 4: Compendre, haver esment.

aposar (*aposes* 12, 4): Imputar falsament.

apropincar 75, 20: Acostar, posar prop.

aquistar 34, 26: Conquistar, guanyar.

ardiment 18, 24: Gosadia.

ardir-se 41, 4: Gosar, atrevir-se.

arresament (*aresaments* 39, 6; *arrassaments* 44, 24): Arreament, conjunt de coses que concorren a un fi d'utilitat o d'ornament.

armalosa 70, 12: mot de significat poc segur. «Crostossa, armalosa e tota cascada» tradueix els mots «grinza e costuta e tutta cascante», del text italià. *Grinzo* significa 'arrugat'; *costuto* no es troba en els diccionaris italians que posseesc (Petrocchi, Linati).

arrempanant 39, 15: Rapaç. És probable que *com arrempanants* sia una grafia incorrecta per *com a rampants*. El mot *rampant*, com a terme heràldic, es troba usat ja en el *Curial e Guelfa* ('ab un leó dargent rampant': pàg. 34 de l'edició Rubió).

arruffar 19, 2: Eriçar.

assa 46, 8: Ase.

assau 14, 4; 17, 30; 74, 22: Prou, molt.

atràs 24, 36: Enrera.

atret 40, 7. *Fer atret*: manifestar semblança [amb] antepassats, amb els parents.

auciure 65, 29: Matar.

avansar 55, 34: Estalviar.

axil 24, 25: Exili, bandejament de la pròpia terra. [126]

bacallar 40, 4: terme insultant que s'usava molt en l'edat mitjana. Pròpiament, *bacallar* era la persona que tenia al seu càrrec alguns masos i ocupava una posició social intermèdia entre el pagès ordinari i el senyor; els senyors feudals introduïren el significat despectiu d'aqueix mot, fent-li prendre el sentit de 'vilà, home de costums baixes o delictives', i usant-lo sovint acompanyat d'adjectius denigrants: *bacallar prudent*, *En vil bacallar*, etc. (cfr. DCVB, S. V. BACALLAR).

bacho 75, 32. *Fer baco* és pres de l'italià: «va facendo baco baco a chi la scontra» diu el text de Boccaccio.

bandera 70,33. *La bandera dels pisans*: bandera vermella. El text italià, menys explícit aquí que la traducció catalana, diu: «Quale ella dovesse essere quando i Pisani col vermiglio all'asta cavalcando...»

barals 57, 7: Barrals, ampolles. El traductor només enumera aquí *forrells*, *alambís* i *barrals*, allà on l'original italià diu: «la casa mia era piena di fornelli, e di limbicchi, e di pentolini, e d'ampolle, e d'alberelli, e di bossoli».

bavadora 56, 15: Bevedora.

bellessa 67, 5, és error d'escriptura, per *bella* («troppo bella cosa», diu el text italià).

besars 79, 13; Besades.

bromossament 56, 4: Afamegadament. És pres de l'italià *bramosamente* (derivat de *brama*, 'fam')

bronchs 15, 32: Trossos de soca que surten d'en terra. És pres de l'italià *bronchi*.

burch 72, 29: Suburbi.

burguar 41, 2: Búlgar.

busogues 71, 17: traducció de l'italià *bozzacchioni*: Prunes buidades pels insectes.

buyols 56, 8: Bunyols.

calar 67, 27: Callar.

calar 72, 17: Abaixar. [127]

calc 21, 26: Calç.

calegua 18, 13. Aquest mot tradueix aquí l'italià *incresca*, que significa 'compatesqui'. És l'únic document que coneixem del verb *candide* amb aquest significat.

cavalcha 79, 17. Probablement cal accentuar *cavalchà* (*La cavalcà*, en pretèrit, corresponent a *l'ha cavalcata* del text italià).

caure 82, 1 (*cayia* 81, 36 'queia'; *cayguist* 26, 16 'caigueres').

celar 29, 35: Amagar.

celerades 21, 33: Criminals.

cella 54, 5: Sella.

cercha 36, 7. *Fer cerca* tradueix aquí el mot *contraffarti* del text italià, que significa 'desfressar-te', 'desfigurar-te'. El sentit propi de *fer cerca* és 'cercar', 'recórrer', 'anar d'una part a l'altra'.

ceros 45, 9: Cerros, manyocs de lli per filar.

certes 36, 15: Certament.

clusint 38, 24. *Se van clusint* correspon a la frase de Boccaccio *si veggono splendenti*: se veuen resplendents.

colarts 15, 20: Abriülls, plantes espinoses del gènere *Tribulus*. En el text italià el mot corresponent és *triboli*.

comatent 50, 6: Encarregant. Gerundi de *cometre*.

conna 38, 9: Pell del cap.

conquistist 80, 20: Conquistares.

constrangué 14, 21: Obligà. Pretèrit de *constrènyer*.

consuetes 43, 20: Acostumades.

contreyerla 11, 4: Obligar. La grafia correcta és *constrènyer-la*. (V. CONSTRANGUÉ).

cornelia 56, 16: nom d'una regió (*Corniglia* en l'original italià) on se produïa un dels vins més apreciats en l'edat mitjana. A la vila de *Cornigliano*, prop de Gènova, encara hi ha avui en dia una forta indústria vinatera. [128]

corsors 65, 33; 76, 35: Cossos. Així com en el singular s'escribia *cors* (66, 4) encara que es pronuncià *cos*, en el plural s'introduí una segona *r* analògica i s'escriví *corsors*, encara que en la pronúncia es digués *COSSOS*.

cova 67, 16: Cove.

crestailina 51, 11. *La ninpha crestallina* és una mala traducció de *le ninfe castalide*: Les nimfes castàlides, això és, les muses.

creyat 49, 30: Creat.

crostossa 70, 11: V. ARMALOSA.

cuitós 33, 16: Apressat, precipitat.

cuydar (*cuydist* 80, 28): Pensar, creure's.

cuytadament 73, 35: Apressadament, depressa.

dali-dali 67, 26: expressió per a significar un soroll o moviment continuat, sense interrupció (italià *dalle dalle*).

damés 70, 24: Demés. *Los demés*: la major part.

davinament 45, 17: Endevinament.

de 65, 35. *Milor de mi*: millor que jo.

decernir 16, 5; **dicernir** 16, 28: Discernir, distingir.

declinada 84, 23: Inclínada.

dedins 21, 32: Dintre.

deguastadores 44, 9: Malgastadores.

deguna 83, 5: Ninguna.

dejús 10, 13: Davall, més avall.

deliure 24, 2: Lliure.

demora 77, 34. *Si ell ab altri bé demora, ve d'altra part qui en lo seu demora*: «se egli gli altrui beni lavora, e' viene d'altra parte chi lavora i

suoi» (text italià). És un de tants de casos de traducció libèrrima, o millor dit, de mala comprensió del text per part del traductor.

depanta 70, 27, tal vegada caldria separar i accentuar *de pantà*. La frase *ab la cara de pantà* correspon bé a l'expressió italiana: *così pantanosa nel viso*. [129]

des 27, 33: Des de, d'ençà.

desagradat 9, 11: Desagraït.

desemistat 12, 19: Enemistat.

deslliber 27, 32: Propòsit.

deslliberar (*deslliberí* 14, 1, 'vaig deslliberar'): Proposar.

desmemroiejar 46, 7: Delirar, desvariejar.

despessegua 63, 2: Malversadora, escampadora de diners.

devinadors 42, 27: Endevinadors.

difficient 33, 17: Deficient.

discorrech 33, 33: Discorregué.

dolentons 38, 14; 53, 36; 54, 5. Amb aquest mot tradueix Franch els mots italians *cattivi* i *cattivelli*, usats per Boccaccio en els passatges respectius.

dona 33, 9; 33, 28; 40, 10; 52, 21; 55, 18: Senyora.

donist 80, 10: Donares.

donques 12, 20: Doncs.

dubtar 19, 13: Tèmer, tenir por.

dulteris 32, 11: Adulteris.

egrotitut 32, 5: Malaltia.

empetrar 23, 35: Impetrar, obtenir.

enbacinat 46, 4; **enbasinada** 39, 26: Ofuscat, que no hi veu clar, que pren una cosa per una altra. En el primer passatge, *tu est enbacinat* tradueix l'italià *tu hai le traveggole*; en el segon, *enbasinada* tradueix l'italià *abbagliata*.

encorbit 16, 30: Acalat, que camina inclinat.

encrueleis 11, 22: Encrueleixes.

enfornar 71, 37: Ficar al forn. En aquest passatge és eufemisme d'orde sexual.

enlassament 29, 26: Enllaçament.

ensutzar 87, 7: Embrutar.

entegrament 22, 4: Completament.

entegre 23, 27: Sencer. [130]

entreguament 19, 15: Completament.

enuyossa 49, 2; 54, 27: Enutjosa, molesta.

escriva 10, 8: Escrigui.

escrivist 78, 27: Escrivires.

esgleyes 41, 29. Esglésies.

esmaginar 77, 15: Imaginava.

esmarrit 23, 29: Esgarriat, aperduat.

espavantar 16, 4: Espantar, esporuguir.

estalviar 43, 9: Alliberar.

estituts 6,4, 29: Instituts; institucions polítiques.

estomocós 49, 4: Oiós, que provoca vòmit. És pres de l'italià *stomacoso*.

estopassant 70, 21, pres de l'italià *stropicciando*: Fregant.

estremordiment 19, 1: Esgarrifança.

estuba 57, 27: Cambra que hi ha en els banys termals per a fer-hi suar copiosament.

exoblidar 14, 26: Oblidar.

famejants 39, 16: Famolencs.

fayst 66, 13; 84, 9: Vares fer.

fènichs 48, 22: Aus fènix.

fenyentse 38, 21: Fingint-se.

fexuguaría 21, 14: Feixugor. És dubtós si cal accentuar *fexugaría* (=feixugueria) o *fexuguària* (=feixugària); però sembla més probable la primera accentuació.

fictament 84, 18: Fingidament.

filats 76, 12. Tela de malla, a manera de xarxa, que serveix per a caçar aucells.

files 45, 18: Filles.

finar 67, 26: Acabar.

fist 78, 15: Vas fer.

fiu 24, 1; 30, 16: Vaig fer.

flums 21, 28: Rius.

fornells 57, 6: Fornets, fogons. [131]

forrat 70, 27: Folrat.

forsa 16, 29: Tal vegada, potser. És pres de l'italià *forse*.

frares 40, 13: Germans.

fronsides 71, 26: Fluixes.

fuist 26, 33; 82, 8: Vas esser.

fuy 18, 27: Vaig esser.

gargoleyar 67, 3; **garruleyar** 81, 30 (*guarulegen* 45, 13): Xerrotejar. En tots aquests tres passatges el text italià posa el verb *berlugare* 'xerrotejar'.

gibories 43, 30 Brogeries, menudències. El mot corresponent en el text italià és *ciance*.

gitar 47, 22 Llançar, tirar.

glotas 63, 14; 81, 14: Goloses.

golf de Satalias 72, 6: Golf situat en la part meridional de l'Àsia Menor, al NO. de Xipre. En aquest passatge del Corbatxo s'usa el nom d'aqueix golf i altres noms geogràfics amb una significació purament metafòrica, com a simples eufemismes amagadors d'idees obscenes.

gorexen 68, 31: Guareixen.

granment 30, 33: En gran manera.

gualardia 65, 24: Gallardia.

guarganteyar 66, 35; **guarguanteyar** 56, 20; 67, 25: Xerrotejar. En el primer passatge, el mot italià corresponent a *guarganteyar* és *cinguettare*; en el segon, *berlingare*; en el tercer, *ciarlare*.

guarió 73, 35: Guariment; recobriment de la salut.

guavadal 56, 3: Gavadal, recipient molt gran.

guayol 77, 17: Diversió, passatemps (*trastullo* en el text italià).

hic 20, 6: Hi (adverbi indicador del lloc on es fa o a on es dirigeix l'acció).

En la frase «ne si per si matex algú hic entrava hic pot may exir», cal observar l'ús del [132] segon *hic* amb el significat de l'adverbi *en* o *ne*, és a dir, indicant el lloc d'on parteix l'acció. És aquest un ús ben català del traductor, no influït per l'original italià, car en aquest es distingeixen bé les dues direccions del moviment: «o se per sè stesso alcuno, che c'entri, *ne* può mai uscire».

hoc 29, 31; 40, 11: Sí (partícula afirmativa). No usa Franch aquesta afirmació exclusivament, ans també emprà la forma *sí* (cfr. 40, 2).

imbiciossa 49, 2: Ambiciosa.

incircuir 76, 21: Enrevoltar, passar al voltant.

indompdat 53, 16: Indòmit.

industrutia 58, 9, errada del copista, per *industria*.

innormes 88, 22: Enormes.

instantment 42, 16: Immediatament, a l'instant.

jaquintli 53, 21: Deixant-li.

jatsesia 25, 28: Encara que.

jova 67, 12, tocaria dir *Joana*; és una mala traducció del *Giovanna* del text italià, que el traductor llegí o interpretà com a *giovane*.

junta 66, 5; pl. **junctes** 77, 11: Espècie de torneig que es feia amb llances sense punta i espases sense tall, i en què cada combatent (justador) havia de procurar fer caure l'adversari de dalt el cavall.

júnyer 36, 1: Combatre en una junta.

laguotejar 34, 16: Xerrar de qualcú fent-ne befa. Tradueix aquí el mot *favoleggia* del text italià. Val a dir que sembla això una mala traducció, car en tots els textos que coneixem en què apareix el mot *lagotejar*,

significa 'adular'; aquest és també el significat del *leguotejar* que apareix en el mateix *Corbatxo* 30, 28.

lansa 66, 7: Llança. Usat aquí en sentit metafòric, com eufemisme eròtic.

lats 51, 33: Costats.

[133]

CRONICA (133-134)

Començament del volum III del Diccionari

A hores d'ara ja ha sortit el fascicle 32, amb el qual comença la publicació del tom III del nostre *Diccionari*. Ja està en premsa el fascicle 33, que confiam de poder publicar a la primeria de novembre, i tenim el propòsit de donar al públic el fascicle 34 cap a la fi de desembre o a principis del gener.

Com poden veure els nostres lectors, la nostra intenció és de rescabalar ràpidament el retard amb què han sortit els darrers fascicles, que no era voluntari sinó imposat per causes externes i poderoses que no podíem defugir. Tenim la satisfacció de manifestar que l'horitzó es va aclarint i els obstacles ja no semblen tan insuperables com fins ara. Des de l'acabament del tom II es va observant un moviment de simpatia i d'acostament cap a la nostra obra, que tal vegada serà el principi d'una comprensió, per part del gros públic, del valor d'aquesta empresa.

La Biblioteca «Les Illes d'Or»

La nostra Biblioteca Baleàrica «Les Illes d'Or» ha obtingut l'èxit més afalagador amb la publicació del volum núm. 7, que conté les memòries d'infant de Mn. Llorenç Riber, sota el títol de *Minyonia d'un infant orat*, llibre d'una frescor deliciosa, escrit en aquella prosa de Mn. Riber, tan

suggestiva, tan «seva», que sap agermanar tan bé el regust d'erudició i de classicisme amb la inimitable amenitat de les coses viscudes i poèticament sentides. Els lectors habituals de «Les Illes d'Or», els crítics literaris i la premsa catalana i mallorquina han dedicat sinceres lloances a l'aparició del llibre de Mn. Riber, considerant-lo com a model perfet de literatura autobiogràfica, tan escassament cultivada entre nosaltres. [134]

En el volum núm. 8 de «Les Illes d'Or» hem publicat les dues comèdies *La cançó del mar* i *Un al·lot de barca*, originals del jove autor dramàtic Gabriel Cortès, que han estat estrenades i aplaudides en la temporada de Teatre Mallorquí de l'hivern passat.

El volum núm. 9, titulat *Rosada*, conté l'obra poètica de Mn. Bartomeu Guasp, un dels poetes actuals més destacats dins l'Escola Mallorquina.

Tenim en premsa el volum 10, on donarem les *Primeres Poesies* del gran Costa i Llobera; serà una reproducció del seu primer llibre, publicat l'any 1885 sota el simple títol de *Poesies*, del qual s'escau enguany el cinquantenari memorable. ¡Quina eficàcia i fecunditat no ha tingudes aqueix llibre! ¡Quantes vocacions poètiques han brotat del *Pi de Formentor* i dels ressons de *L'arpa*!

Nous Socis Protectors.

Han ingressat darrerament a la Lliga de Socis Protectors del Diccionari aquests senyors:

D. Ignaci Blanes. Artà.

D. Joan Ramis d'Aireflor. Palma.

Agraïm de tot cor a tan bons amics la seva generosa cooperació.

Notes bibliogràfiques (134-143)

T. NAVARRO TOMÀS y M. SANCHIS GUARNER. *Análisis fonético del Valenciano literario*. «Revista de Filología Española», XXI (1934), 113-141.

Amb aquest treball, aparegut ja fa més d'un any en la prestigiosa RFE (i del qual no ens havia llegut encara parlar), el nostre company M. Sanchis Guarnier va fer la seva entrada solemne en el gremi dels lingüistes, apadrinat pel bon mestre seu i nostre, T. Navarro Tomàs.

El treball consisteix en descriure la pronúncia valenciana del mateix Sanchis Guarnier; i anomenen aquesta pronúncia «valenciano literario» perquè, com diuen els autors en el començament, «la [135] pronunciación de nuestro sujeto [Sanchis] corresponde a la manera de hablar considerada en Valencia, entre las personas que aspiran a una pronunciación purista, como forma más distinguida y correcta que el *apitxat* corriente en dicha ciudad. Al *apitxat*, modalidad dialectal característica de la capital y de una gran zona central de la región, se le considera como corrupción de la prosodia genuinamente valenciana». (Sobre la definició del parlar *apitxat* o *pitxat*, cfr. les meves *Lliçons elementals de Gramàtica Catalana*, § 44: BOLLETÍ DEL DICCIONARI, XV, 153).

Val a dir que no ens convencem gaire de la realitat ni la conveniència d'aquesta pronúncia purista, ni de l'exactitud del nom que aquí li apliquen de «valenciano literario». Així com trobaríem absurd que ens parlassin de l'andalús literari, ens sembla incongruent que es parli del valencià literari: per escriure literàriament l'andalús s'escriu en castellà; per escriure-hi el valencià, s'escriu en català. Això en quant al nom. Ara en quant a la realitat i conveniència de tal intent de pronúncia correcta, basta considerar allò que es diu repetidament en el mateix estudi que estam comentant: que el subjecte procura no parlar *apitxat*, però aquest intent li falla sovint i incorre en vacil·lacions i irregularitats, de manera que l'anomenada *pronúncia literària* resulta un mite.

Al nostre entendre és completament inútil tot l'esforç que es faci per a reaccionar contra el parlar apitxat: es tracta d'una evolució fonètica arreladíssima a una gran comarca valenciana i té tendència a infiltrar-se dins altres regions. Dins aquestes pot esser eficaç la resistència si és sostinguda per una influència forta de la literatura; però dins la capital no es podrà recobrar artificialment la distinció entre sibilants sordes i sonores, perquè la confusió ha penetrat ja dins la massa amb una gran profunditat, gràcies a l'acció de moltes generacions en èpoques mancades de tot contrapès literari. Si un home jove, intel·ligent, culte i precisament lingüista, com l'amic Sanchis, és incapaç de reformar la seva pròpia pronúncia, ¿com podran reformar-se llur fonètica els milers de valencianistes menys preparats culturalment, i sobre tot, com podran fer-la reformar al mil·lió de valencians que no senten amb tanta intensitat el valencianisme?

Feta aquesta digressió de caràcter pràctic (amb la qual sé que [136] està ben d'acord el Sr. Navarro Tomàs i probablement no hi està gaire en desacord el mateix Sanchis Guarnier), diré quatre paraules sobre el valor científic del *Análisis fonético del valenciano literario*.

Que té valor, i molt gran, aquest estudi, és cosa clara, sabent que és la primera descripció que es fa en forma tècnica del parlar valencià i que ha estat feta amb aquella escrupolositat i minuciositat que són característiques del Sr. Navarro Tomás. En el sistema de transcripció fonètica que ell ha adoptat (i que empram per a les transcripcions de l'Atlas Lingüístic de la Península Ibèrica) s'ha abandonat aquella relativitat aproximativa amb què es contentaven generalment els dialectòlegs anteriors, i s'ha emprès decididament la tasca de representar tots els matisos perceptibles dels sons. Si l'orella educada distingeix fins a vuit o deu graus de la vocal e i altres tants de la vocal o, ¿per què ens hem de satisfer amb la misèria tradicional d'una e i o tancades i una e i o obertes? L'escola de fonetistes del Sr. Navarro transcriu totes les varietats de sons que l'orella percep, objectivament, anul·lant els prejudicis gramaticals. La interpretació superficial d'aquestes transcripcions pot presentar com una paradoxa el fet

de tenir tendència a obertes en mallorquí les vocals que hem convingut d'anomenar tancades; la interpretació raonada demostrarà que no hi ha tal paradoxa, car si les nostres vocals tancades tenen tendència a obertes és perquè tot el sistema vocàlic mallorquí és més obert que el del català continental, de manera que les nostres vocals obertes són ultraobertes si es comparen amb les obertes de Barcelona o de Lleida.

Doncs bé, l'anàlisi fonètic del valencià que estam comentant, és fet ja amb aquesta precisió, amb aquest detallisme que tracta els sons així com són en la realitat i que els descriu amb tota l'exactitud fisiològica desitjable. Les posicions de la llengua són determinades amb una minuciositat quasi fotogràfica; s'inserten palatogrames dels sons més característics (especialment dels sibilants, afectats per la pronúncia apitxada) i al final del treball es transcriu un fragment del llibre *Bolanguera de dimonis* de Sánchez Gozalbo, que ha servit de base per a l'estudi de la pronunciació valenciana.

Hem de felicitar els autors d'aquest bell treball, tot desitjant que sigui el principi d'altres descripcions similars referides als altres [137] dialectes catalans, descripcions que serien el millor fonament per a un tractat seriós de fonètica del català modern. El *Manual de fonètica catalana* de B. Schädel, avui francament incomplet i antiquat, ha d'esser substituït per una obra feta amb el sistema que veim aplicat al valencià en l'estudi dels Srs. Navarro Tomàs i Sanchis Guarner. Això sí, una obra així s'hauria de fer damunt la pronúncia de subjectes més espontanis, menys influïts per fonètiques forasteres que el subjecte emprat per a l'anàlisi del valencià.

En la pàg. 121 donen els autors, per distracció, etimologies errades dels mots *feina* i *eina*, fent-los venir de *FAGINA i *AGINA respectivament. Les vertaderes etimologies són FACIENDA (cfr. la forma castellana *faena*, que no s'explicaria per una base FAGINA) i ADJACENTIA (cfr. el provençal *aizina*), com es pot veure ben documentat en el REW de Meyer-Lübke i en el FEW de Wartburg.

En la pàg. 133 calia advertir que quan la *j* ortogràfica té en valencià el so de *y* (com en *projecte* pronunciat **proy[é]kte** succeeix això per

influència castellana. La prova és que al costat de **proy[é]kte** els valencians pronuncien amb [dʒ] o [tʃ] els mots *objecte i subjecte*, és a dir, aquells que en castellà no tenen *y* sinó *j* (*objeto, sujeto*).

Trobam inadequat l'exemple del vers «*Duu la son les morades ulleres*» per a la qüestió de l'hiatus i de la sinèresi entre vocals iguals. Les dues *uu* de *duu* no són vocals iguals, sinó que la segona es semivocal, i per tant la sinèresi és completament normal, amb més motiu si tenim present que la pronúncia general és sense diptong, de manera que la grafia *duu* és més aviat una filigrana ortogràfica que no un reflex de la pronunciació.

F. DE MOLL

WILHELM MEYER-LÜBKE. *Die Schicksale des lateinischen l im Romanischen*. Berichte über die Verhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. 1934. —83 pàg.

És admirable la capacitat de treball que posseeix el Mestre Meyer-Lübke. Li devem tres llibres magistrals, segurament les tres obres més transcendents de la lingüística romànica, és a saber: la *Grammatik der romanischen Sprachen*, la *Einführung in das [138] Studium der romanischen Sprachwissenschaft* i el *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*. Li hem d'agrair també una multitud d'altres llibres importants, com les gramàtiques històriques del francès i de l'italià, la monografia comparativa *Das Katalanische* (en què estableix el paral·lel entre la nostra llengua i les seves veïnes castellana i provençal) i altres «opera minora»; a més, seria inacabable la relació dels articles que durant la seva llarga vida ha escampats per dins totes les revistes tècniques de lingüística romànica. I ara que ja frueix del descans oficial de la jubilació, a l'edat de setanta-quatre anys, segueix incansable la seva tasca d'investigació, acaba de llançar la tercera edició del Diccionari Etimològic Romànic i encara es dedica

a estudiar punts concrets de filologia i a exposar al públic erudit els resultats del seu esforç.

Una de les darreres manifestacions d'aquesta exemplar activitat és l'opuscle que l'acadèmia Saxona de Ciències li acaba d'editar i que tracta de l'evolució de la / llatina en les diferents llengües romàniques.

Després d'exposar breument les tres classes de / observades en el llatí per Plini («sonus exilis», «plenus» i «medius»), emprèn l'exposició dels resultats que la consonant lateral llatina ha donats en romànic segons les diverses posicions de la / dins el mot: / inicial, / intervocàlica, / seguida de palatal, // doble, / precedida de consonant i / seguida de consonant. Amb l'erudició que té per costum, va resseguint les diferents llengües neollatines, comentant la major part de les teories formulades per altres filòlegs. Algunes de les indicacions de l'autor sobre la / dels dialectes italians han estat rectificades recentment per G. Rohlfs (*Archiv für das Studium der neueren Sprachen*, CLXVI, 310-311).

Dedica l'atenció merescuda al català, ampliant la informació donada en el seu llibret *Das Katalanische*. Però sembla que s'ha descuidat de tractar de l'evolució catalana de la / precedida de *t* o *d*, com en els Mots SPATULA, ROTULU, AMYGDALA, que dona una gran varietat segons els diferents dialectes catalans: *espatla*, *espatlla*, *espala*; *rotlo*, *rotle*, *rotllo*, *rogle*, *ametla*, *ametlla*, *amenla*, *armela*, *ammela*, etc. (cfr. el nostre Diccionari, I, 592-593). Sobre l'evolució de la [ɰ] llatina procedent de CL, i de LI, ha deixat l'il·lustre Mestre [139] moltes coses sense dir: per exemple, que el resultat mallorquí és (*beia* per *abella*, *oveia* per *ovella*, *paia* per *palla*); que en menorquí i en sollerí modern desapareix aquesta [j] i no es conserva rastre del so palatal (*bea* per *abella*, *ovea* per *ovella*, *paa* per *palla*); que a certes regions del català continental la // de *abella*, *ovella* etc. se duplica a imitació de *ametlla* (*abetlla*, *ovetlla*); i altres cosetes de més poca importància. Em permetré també rectificar el que diu sobre *fill* i *conill*: «Bemerkenswert ist, dass *fi[ɰ]* und *koni[ɰ]* überall bleiben, ein eigentümlicher Fall von schützender Dissimilation»; no és exacte que la //

de *fill* i *conill* es conservi per tot el domini català: a Mallorca es pronuncia *fii*, *conii*, i a Menorca s'ha perdut la palatal final i pronunciam *fi*, *coní*. En la pàg. 42 no l'encerta posant OLLA entre els casos de LL llatina simplificada en / en català: per tot el territori de la nostra llengua es pronuncia *olla*, no *ola*.

Sobre el nom de lloc castellà *Señorente*, que Sánchez Sevilla cita (*Revista de Filología Española*, XV, 145) com a procedent de *San Llorente* i com a cas de palatalisació de la /-, convé advertir que es tracta d'una contaminació de *señor* o *señorio*.

Hem de lamentar (ja ho hem fet altres vegades i propòsit d'altres publicacions de M.-L.) l'abundància d'errades tipogràfiques que es deixen sense corregir en aquest treball: *Rio Cinco* (p. 5) per *Río Cinca*, *Señorende* (p. 9) per *Señorente*, *Torropella* (p. 29) per *Torroella*, *Terga* (p. 29) per *Ter*, etc.

F. DE B. MOLL

Dr. MARGOT SPONER. «*Libre de Consolació de l'Ermità*» von R. Lull. Kritische Ausgabe. Bosch, Casa editorial. Barcelona, 1935. —34 pàgines.

La important revista catalana *Estudis Franciscans* acaba de celebrar solemnement el centenari de la naixença de Ramon Llull amb la publicació d'una voluminosa *Miscel·lània Lul·liana* en la qual col·laboren els principals lul·listes catalans i estrangers. Cada especialista estudia un aspecte del gran Mestre: hi són tractades qüestions interessantíssimes de teologia i filosofia lul·lianes, de [140] mística, de poesia, de bibliografia, etc. Dos dels treballs d'aquesta *Miscel·lània* interessen a la filologia catalana: un és el que l'infrascrit dedica a estudiar els llatínismes que es troben en el text català de la *Lògica Nova* (encara inèdit, però copiat per Pere Barnils d'un manuscrit existent a la Universitat de Halle); l'altre és l'edició crítica que la Srta. Margot Sponer fa del *Llibre de Consolació d'Ermità*.

El treball de la Dra. Sponer té el mèrit d'esser la primera edició crítica que es fa d'un text de Ramon Llull segons tots els manuscrits coneguts. El meu «assaig d'edició crítica» del *Peccat d'Adam*, publicat en *l'Anuari de l'Oficina Romànica* de l'any 1932, tenia un vici d'origen: el de no haver estat fet en vista de tots els manuscrits coneguts, sinó únicament dels que me fou permès d'utilitzar; per això ja no vaig intentar establir la filiació de manuscrits. La Srta. Sponer ha llegit tots els còdexs del *Llibre de Consolació d'Ermità* i n'ha pogut establir la filiació probable; a més ha estudiat els manuscrits que contenen la versió llatina d'aquell llibre i els ha incorporats també al seu treball de classificació. El text que transcriu íntegrament per considerar-lo com a font dels altres, és el que es conté en el manuscrit 8 inf. de la Biblioteca Ambrosiana de Milà. A peu de pàgina posa les variants que donen els altres manuscrits, exceptuades aquelles que no tenen valor per a la interpretació ni per al llenguatge.

Segueix al text un glossari dels principals arcaismes, en el qual posa la forma moderna corresponent a cadascun d'aquells i dóna alguns detalls sobre usos especials dels vocables. Fa estrany que aquestes indicacions es facin en català, allà on tota la introducció i notes explicatives estan en alemany. En les correspondències modernes hem observat dues errades: *puguí* per *pugui* (dues vegades) i *produeixa* per *produeixi*. Tota la resta del treball de la Srta. Sponer resulta elaborada amb gran escrupulositat i correcció, que ens fa desitjar que aquesta «Kritische Ausgabe» no sia sinó una mostra de futures edicions crítiques d'altres obres lul·lianes més extenses i importants.

F. DE B. MOLL

[141]

Bulletin Linguistique publié par A. ROSETTI. Faculté des Lettres de Bucarest. Laboratoire de Phonétique Experimentale. I-II (1923-1934).

Saludam amb goig aquests dos primers volums de la revista amb què el Laboratori de Fonètica Experimental de la Universitat de Bucarest, sota l'experta direcció del professor A. Rosetti, contribueix seriosament als estudis de lingüística romànica. L'escola romanesa de lingüistes, que ja es gloriosa per tantes figures de mestres insignes (Densusianu, Puscariu, Tiktin, Iordan, etc.) ens ofereix aquesta nova manifestació esplèndida de ciència que en gran part interessa no sols a la filologia romanesa sinó a tota la lingüística romànica i fins i tot tracta qüestions de lingüística general.

Entre els importants treballs que umplen els dos toms apareguts fins avui, citarem com a més interessants i de valor més universal els següents: A. Rosetti, *Sur la «Morphonologie»* (1, 9-13); A. Rosetti, *Phonétique et Phonologie* (5-10); A. Graur, *Mots reconstruits et mots attestés* (III, 11-20); A. Rosetti, *Remarques sur les diphtongues* (II, 21-33); A. Graur, *Les mots tsiganes en roumain* (II, 108-200).

És curiós un curt article de J. Byck sobre *Le féminin péjoratif*, en què s'exposa i documenta el fet de l'existència de molts de noms romanesos que tenen terminació femenina amb valor pejorativa. És un fet que té relació evident amb el català i altres llengües: són molt nombrosos els noms catalans de format femenina aplicats a expressar defectes de persones masculines; cfr. els noms en *-eta* (*burleta*, *mofeta*, *afaneta*, *estafeta*, etc.) i tants d'altres epizens que en bona part han estat estudiats per L. Spitzer (*Beiträge zur romanischen Wortbildungslehre*, Gènevè, 1921). En canvi, existeix el sufix pejoratiu *-ot* que s'aplica amb la forma masculina a noms primitius femenins (*un cadirot* = 'una cadira dolenta', *un taulot* = 'una taula vella o massa grossa', etc.), com el sufix castellà *-ón* (*un notición*, etc.), cosa que també es troba en certa manera en romanès, segons indica Byck.

F. DE B. MOLL

[142]

WERNER BERGMANN. *Studien zur volkstümlichen Kultur im Grenzgebiet von Hocharagón und Navarra*. Seminar für romanische

Sprachen und Kultur. Hamburg. 1934.-XII + 100 pàgines de text i nou pàgines de fotografies.

WILHELM GIESE. *Volkstümliche Gewerbe im Maestrazgo*. «Zeitschrift für romanische Philologie», LIV, 522-531.

El Seminari Romànic de la Universitat d'Hamburg és un planter de treballs importants i seriosos sobre totes les manifestacions de la cultura popular de la Península Ibèrica, especialment de les que tenen relació amb el llenguatge. Inicià la trajectòria hispanística en aquella Universitat el gran catalanòfil i excel·lent amic nostre, ja difunt, Dr. Bernhard Schädel, fundador també de l'*Ibero-Amerikanisches Institut*; els seus deixebles la continuen amb una constància que és molt d'agrair sota la direcció del prof. Fritz Krüger, del Dr. Rudolf Grossmann i del prof. Wilhelm Giese.

Una bona part dels treballs que allà es fan, són dedicats a estudis sobre la cultura popular catalana: el Dr. Krüger escampa estratègicament els seus deixebles pels nuclis de vida primitiva més ben conservada en el nostre país, i hi recullen totes les manifestacions d'aqueix primitivisme que desapareix a passos de gegant. Un estudia el conreu i elaboració del cànem a Balaguer; un altre, la cultura material de l'Horta de València; un altre, el dialecte i costums d'Eivissa; un altre, la música popular de Mallorca; etc. Així es va formant un copiós arxiu de notícies sobre coses nostres, que és i serà cada dia més valuós per a l'estudi lingüístic i etnogràfic de Catalunya i en general de totes les terres ibèriques.

Un deixeble de l'escola de Krüger, W. Bergmann, estudia en un bell opuscle la cultura popular i típica del territori limítrofe entre Navarra i l'Alt Aragó: és a dir, un territori que està limitat al Nord per la frontera francesa i al Sud pel riu Aragón i que conté les valls del Roncal i d'Ansó i el canal de Berdún. En set capítols estudia successivament tots aquests aspectes de la vida popular: I, La casa; II, El transport; III, El conreu de la terra; IV, La cria i aprofitament del bestiar; V, El cànem i el lli; VI, El conreu del bosc i l'aprofitament de la llenya; VII, L'Església i la vida religiosa. [143] En la introducció dona una ullada general al país i als habitants («Überblick über

Land und Leute») que situa bé el lector per a comprendre la descripció que després fa de la vida d'aquests pobles pirenenics. No cal dir que aquesta té grans analogies amb la dels pobles pirenenics de la regió catalana, i que les dades lingüístiques i folklòriques que Bergmann aporta són d'un gran interès comparatiu per a tots els qui conram l'estudi de la llengua i costums catalans.

El Dr. Giese ens dona, en el seu breu article de la *Zeitschrift*, un altre tast d'aquests treballs tan interessants, oferint-nos un bon recull de mots, amb llur definició i explicació, referents al teixit d'alforges i a la collita de la cera en la regió valenciana del Maestrat. Creim que és la primera vegada que es publica una descripció minuciosa d'un teler de fusta i d'una premsa de cera de país català; si afegim que la descripció és feta amb l'exactitud que té de costum l'autor, bastarà perquè es compregui l'interès i utilitat d'aqueix treball.

Si hem de trobar un os en el lleu, observarem que l'adverbi DALT no ve de AD ALTUM, sinó de DE ALTO.

F. DE B. MOLL

Publicacions rebudes en la nostra Redacció (143-144)

De la col·lecció «Els Nostres Clàssics»:

BERNAT OLIVER. *Excitatori de la pensa a Déu*. Text i anotació per Pere Bohigas. 1929. —386 pàgines.

FRANCESC EIXIMENIS. *Doctrina Compendiosa*. Text i anotació pel P. Martí de Barcelona.-1929. 157 pàgines.

De la col·lecció «Sant Jordi», de l'Editorial Barcino:

BOSSUET. *Discursos*. Traducció per Josep Mª Capdevila. 1927. —119 pàgines.

RAMON D'ALÓS-MONER. *Sant Jordi patró de Catalunya*. 1926. —95 pàgines.

SANT FRANCESC DE SALES. *La cortesia cristiana*. Extret de la Introducció a la Vida Devota. Traducció de Josep Mª Capdevila. Pròleg del P. Miquel d'Esplugues. 1926. —114 pàgines. [144]

FELIU ELIAS. *La Catedral de Barcelona*. 1926. —97 pàgines.

SANT AGUSTÍ. *Sermons*. Tria i traducció de Joaquim Balcells. 1926. —128 pàgines.

ALMELA i VIVES. *La Catedral de València*. 1927. —85 pàgines.

MN. TOMÀS BELLPUIG. *Els Sants Pares*. 1927. —125 pàgines.

J. CIVERA I SORMANÍ. *Lleó XIII i la qüestió social*. 1927. —287 pàgines.

De la col·lecció «Antologia d'escriptors catalans moderns», de l'Editorial Barcino:

Els iniciadors de la Renaixença. Text per JUST CABOT. Introducció de L. Nicolau d'Olwer. 1928. —205 pàgines.

El Teatre català anterior a Pitarra. Text i notes per MELCIOR FONT. 1928. —192 pàgines.

ÀNGEL GUIMERÀ. *Epistolari*. Recull i anotació per Enric Cubas i Oliver. 1930. —301 pàgina.

De la «Col·lecció Popular Barcino»:

Les principals faltes de gramàtica, per POMPEU FABRA. 1927.

Jocs d'infants, per FRANCESC MASPONS I LABRÓS. 1928. —104 pàgines.

PAU VILA. *Resum de Geografia de Catalunya*. 1928-1935. Vuit volums.

Formulari de documents en català per C. A. JORDANA, 1933. —117 pàgines.

B. C. ARIBAU. *Art i Política*. Assaigs diversos extrets de «El Europeo». Versió de J. dels Domenys. 1932. —114 pàgines.

A. ROVIRA I VIRGILI. *La constitució interior de Catalunya*. 1932. —126 pàgines.

Resum de Literatura Russa, per ARTUR PERUCHO. 1933. —55 pàgines.

Resum de Literatura Anglesa, per C. A. JORDANA. 1934. —142 pàgines.

PERE BOHIGAS. *Resum d'Història del Llibre*. 1933. —160 pàgines.

Bolletí del Diccionari
de la Llengua Catalana

REVISTA DE LINGÜÍSTICA,
FOLKLORE I LITERATURA

Tom XVII. -Núm. 4

Octubre-Novembre 1935

SUMARI

F. de B. Moll. *Glossari del Corbatxo* (Conclusió).

F. de B. Moll. *Consultes de llenguatge*. (sobre el segon vers del cant de la Sibil·la).

J. Calveras. *Oficina Romànica*, Secció de llengua literària. *Consultes 102 i 103*.

Miquel Costa i Llobera. *Epistolari a Mn. Antoni M. Alcover*.

J. Coromines, *Sobre l'etimologia de «alre»*

Crònica

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Mirador, 3, entr. esq.^a

Palma de Mallorca

Espigoladures Filològiques. Palma, 1926. 24 pàg. 1'00 pta.

Comentarios a la reforma de la Academia Española. Palma, 1927. 36 pàg. 1'00 pta.

Introducción al Latín Vulgar. (Traducción del anglès, aumentada con notas y antología). Madrid, Centro de Estudios Históricos, 1928. 384 pàg. 12 ptas.

El traductor, aparte del delicado tacto demostrado en la versión, facilitando muchas veces, con expresión menos sintética, la comprensión del texto a los lectores poco familiarizados con la lingüística, y de haberlo enriquecido con ejemplos, tomados especialmente del español y catalán, ha publicado como apéndice una «Antología del Latín Vulgar» en la que figuran fragmentos de la Cena Trimalchionis, de Peregrinatio Silviae, Mulomedicina Chironis, Regula Monachorum de S. Benito, varias Inscripciones Hispano-Latinas y el texto íntegro del Appendix Probi, todos ellos con constantes notas aclaratorias y referencias de los vulgarismos a los párrafos donde son estudiados por el prof. Grandgent.

(*La Rassegna*, de Génova).

Suplement Català al "Romanisches Etymologisches Wörterbuch".

Barcelona, Oficina Romànica. 1928-1931. 260 pàg. 16 ptes.

Como indica su título, se trata en este trabajo de completar y corregir la parte catalana del REWb de Meyer-Lübke. El Sr. Moll ha emprendido esta difícil labor con extraordinaria competencia y buen acierto. Es de desear que no se interrumpa esta publicación tan necesaria para la lexicografía catalana, muy pobre hasta hoy de estudios etimológicos de conjunto practicados con todo el rigor científico que reclaman estos trabajos.

(S. Gili en *Revista de Filología Española*).

Der vorliegende Aufsatz ist ebenso wie ähnliche Arbeiten García de Diegos, M. L. Wagners, Salvionis ein wertvoller Beitrag eines Einzelsprachiers zu dem REW. Meyer-Lübkes: er diskutiert, verbessert, fügt hinzu.

(L. Spitzer en *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie*).

El Nou de Juliol. Discurs. Palma, 1930. 28 pàg. 1'00 pta.

La flexió verbal en els dialectes catalans. Ordenació sistemàtica dels materials recollits per Mn. Antoni Ma. Alcover a 150 localitats. Barcelona, Oficina Romànica, 1929-1935. 400 pàg. En curs de publicació.

Ortografia mallorquina segons les normes de l'Institut. Palma, 1931. Segona edició augmentada. 1'50 ptes.

Estudi fonètic y lexical del dialecte de Ciutadella, Palma, 1932. 72 pàg. 2'00 ptes.

Vida Coetània del Reverend Mestre Ramon Llull segons el manuscrit 16432 del Brit. Museum, amb introducció, notes i glossari. Palma, 1933. 2 ptes.

L'opuscle de Ramon Llull sobre el Pecat d'Adam. Assaig d'edició crítica. Barcelona, 1933. 16 pàg. 1'00 pta.

Vocabulari tècnic dels molins de vent de les Balears. Barcelona, 1934. 36 pàg. 2'00 ptes.

Cançons populars mallorquines. I. Palma, Biblioteca «Les Illes d'Or», 1934. 144 pàg. 4'00 ptes.

Contribució al lèxic lul·lià: Els llatinismes de la Lògica Nova.

Barcelona. 1935. 10 pàg. 1'00 pta.

Diccionari Català-Valencià-Balear iniciat per Mn. Alcover. Toms I i II (A - CAR); 80 ptes. Continua la publicació en fascicles de 64 pàg.

Nessun altro vocabolario, di nessuna lingua, raccoglie in sé i pregi di questo, che s'intitola "Diccionari català-valencià-balear". Esso rappresenta infatti un inventario completo di tutto il patrimonio linguistico catalano, scritto e parlato, arcaico e moderno senza esclusione di sorta, e devono essere veramente in quantità trascurabile le omissioni involontarie, dato il metodo seguito nella raccolta del materiale. L'opera completa conterà di molti volume a richiederà parecchi anni di lavoro, ma riuscirà, alla fine, di tale importanza da costituire un monumento perenne di gloria per chi l'ha concepita e attuata e per la stessa lingua a cui è dedicata.

(V. Todesco in *Vita e Pensiero*, de Milan)

**BOLLETÍ DEL DICCIONARI
DE LA LLENGUA CATALANA**

TOM XVII, NÚM. 4

OCTUBRE-NOVEMBRE 1935

[145]

GLOSSARI DEL "CORBATXO" (145-152)

(Conclusió)

là un 31,23: Allà on.

lavar 51 23: Llevar, fermentar.

lavenera 45, 13: Rentadora, bugadera.

lavora 41, 31: Treballa. En aquest passatge és un eufemisme indicador de l'acte sexual.

leguotejar 30, 28: V. LAGUOTEJAR.

leguases 39, 3: Lligasses, adorns que es posaven al cap.

leny 72, 19: Vaixell, barca. Usat aquí metafòricament com eufemisme eròtic (V. NAVETA).

leugeria 80, 13: Lleugeresa.

leurador 41, 1: Llaurador.

lexant 27, 1: Deixant.

lexist 27, 28: Deixares.

liguarse 70, 13. Lligar-se; acte de vestir-se i posar-se els afaitaments que pertoquen.

loantles 27, 5: Alabant-les.

lomblich 71, 25: Llombrígol.

macarons 56, 7: Macarrons.

madona 40, 10; 67, 7; 78, 28. En el primer text significa 'senyora i majora' (*dona e madona=donna e madonna* en el text italià); en el segon text és un tractament aplicat a les dones casades (*madona d'en aytal* [146] e *d'en aytal=italià monna cotale de' cotali*); en el tercer passatge significa 'senyora', 'amada' (*escrivist a aquesta madona=italià scrivesti a questa tua donna*). Cal remarcar l'abolició del valor semàntic del pronom possessiu de primera persona, *ma-*, que roman adherit a *dona* i forma amb aquest un sol mot, talment com en el *madona* del mallorquí actual.

magna 51, 36: Maina, abundància. El text italià diu *qual nascosa virtù*; calia traduir, doncs, *qual amagada virtut*.

maldeia 81, 29: Maleïa.

maluyrada 40, 1: Infeliç.

mandrets 58, 31: Cops pegats amb l'espasa verticalment (per oposició a *revessos*, 'cops pegats amb l'espasa diagonalment d'esquerra a dreta').

manestrivolment 75, 17: Mestrívolment.

maneyar 43, 30; 70,19: Manejar.

matrifficant 51, 5: Metrificant, fent versos.

membransa 20, 29: Recordança.

menyar 57, 3; 67, 23: Menjar.

merir 20, 25, *per metre* (?). El mot corresponent en el text italià és *ponga*.

metònicha 50, 25, grafia errada, per *mecànica*. *Mecànica turba* significa la multitud d'homes que es dediquen a treballs mecànics i manuals.

metre 83, 5: Posar.

mettra 30, 28. És incert el valor d'aquest mot, que sembla una variant gràfica de *metre*; apar que sia un mot sobrer aquí. El text italià diu: «mostrò di volere, lusingando, contentare; affermando appresso, sommamente piacerle... ».

metyat 68, 28: Metjat.

mils 38, 1-2; 56, 24: Millor.

misser 58, 4. *Lo misser* és aquí la correspondència de *l'italià messer mazza*, eufemisme eròtic.

modonari 41, 1: Moliner. És estrany que Franch [147] anomeni aquí *lo modonari* i seguidament *lo moliner*; potser va escriure *lo modonari* per influència de la forma italiana *mugnaio*, i després hi afegí *lo moliner* a manera d'explicació, per considerar *modonari* com a difícilment intel·ligible pels catalans.

modoro 34, 4; 79, 11: Modorro, curt d'enteniment.

mollar 67, 25: Amollar, cedir.

mont 65, 36; 72, 30: Muntanya. 71, 2: Munt, conjunt de coses sobreposades.

morrian 21, 16: Moririen.

mosas 65, 9: Ignorants, beneitotes.

mosqueló 58, 32: Moscard.

naveta 72, 11: Nau petita. Aquí és usat en sentit metafòric com a eufemisme eròtic.

noure 19, 15: Danyar, fer mal.

obri 24, 35, imperatiu singular de *obrir*. S'usa avui encara aquesta forma a Mallorca, i cal explicar-la probablement com un cas de conservació de la llatina (de *apĕrĭ*).

obstenir 76, 1: Abstenir. És un cas de canvi de prefix, invers al canvi de *obcecar* en *abcegar*.

oportuna 49, 4, posat equivocadament pel traductor en lloc de *importuna*, que és el mot que figura en el text italià i que el context demana.

orba 39, 24: Cega.

orbetat 82, 28: Ceguetat.

oriffany .54, 8: Elefant.

oy 12, 15: Odi.

paguo 59, 33: Paó.

paradors 76, 10: Caçadors a parany.

parís 72, 19: Perís, naufragàs.

parar 76, 11: Posar parany per a caçar.

parexen 42, 3; 42, 10. El text italià dóna per al mot [148] *parexen* en els dos passatges la paraula *periscono*, és a dir, 'pereixen, moren'; però el traductor català girà un poc la primera d'ambdues frases i convertí el *periscono* en *parexen* del verb *parir*; en el segon passatge conservà el sentit originari de *periscono*.

pars 49, 31: Iguals.

parts 42, 1. *En quantes parts*: el traductor confon aquí *parts* femení amb *parts* masculí ('acte de parir'). El text italià diu *quanti parti*.

pastelenciosa 59, 19: Pestilencial.

pèccora campi 79, 11: Bestiar del camp. Llatinisme que no figura en l'original italià.

pegues 65, 10: Nècies. Femení de *pec*, 'neci' d'on se deriva el verb *empegueir* 'avergonyir'.

pene 12, 7: Pena.

pensers 68, 35: Pensaments.

pensós 34, :30: Pensatiu.

penyar 54, 11: Penjar.

penyat 80, 32 (*penyats* 53, 33): Penjat.

percases 13, 12: Procures.

perdigons 56, 6: Perdigalles. En el text italià el mot que correspon a *perdigons* és *starne*, que designa la varietat de perdiu coneguda pels naturalistes amb el nom de *Perdix cinerea*.

perdiment 17, 27: Perdició.

pertús 72, 29: Forat. Correspon a l'italià *pertugio*, fr. *pertuis*, prov. *pertús*.

picó 69, 11: Espècie d'aixada o martell de punta.

piadors 13, 30: Pietós. La *r* d'aquest mot és purament gràfica, com la de *cars per cas*, produïda per analogia de *cors* (pronunciat *cos*). V. CORSORS.

planetes 51, 36, errada del traductor, per *plantes*. El text italià diu *le piante*.

plants 13, 11: Plors.

pleya 54, 34: Plaïa, agradava.

ploen 52, 2: Plouen. [149]

polera 41, 26: Pollera.

polp 79, 17: Pop. El text italià no diu *polpo*, sinó *granchio* (= cranc).

posat que 30, 24: Encara que.

posqués 17, 31: Pogués.

près 27, 8: Prengué.

presades 13, 5: Preades.

prous 65, 26: Nobles, generosos.

pruyons 15, 32: Esbarzers.

puerisa 37, 7: Infantesa.

punició 21, 10: Càstig.

pur 30, 19; 39, 30; 80, 27: Encara, també, no obstant. Correspon a l'italià *pure* i és l'origen de la partícula *pu*, tan usada en alguns dialectes catalans.

pus 20, 18: Més.

puscut 82, 5: Pogut.

pusqueras 69, 28: Pogueres.

pusquí 31, 10: Poguí.

quet 54, 24: Quiet, tranquil.

quintana 63, 11: Blanc que consistia en un ninot al qual anaven a ferir amb la llança els justadors en certes festes cavalleresques.

quitis 39, 10: Lliures.

rabats 84, 2: Rapagos.

rancayllosa 84, 24: Rogallosa, que alena feixugament.

ravesos 58, 31: Cops donats amb l'espasa diagonalment d'esquerra a dreta. És el mot antitètic de *mandrets* (V. MANDRETS).

rayllar 81, 30: Xerrar.

raylls 57, 12: Arrels.

rebist 80, 9: Reberes.

recolta 67, 10: Collita.

reguanyades 44, 19: Repelenques, contrarioses.

reguardar (*reguardas* 81, 8; *reguarden* 37, 23; *reguardí* 29, 3): Mirar, observar. [150]

resebuda 10, 27: Rebuda.

reuacia 44, 25: Contrarietat, repulsió, repugnància. La grafia correcta seria *revessia*, com a derivat de *revés*.

reversa 49, 2: Contrariosa, repelencia. Tradueix l'italià *ritrosa*.

reyola 57, 14: Rajola.

ris 81, 3: Rigut.

ros de bota 57, 14: Crosta de tàrtar que roman aferrada dins les bótes on hi ha hagut vi.

sabist 80, 25: Saberes.

solat 26, 7: Celat, amagat.

saliguera 76, 6: Filats per caçar aucells. Tradueix l'italià *aiuolo*.

sandera 25, 25: Caminói.

sau 68, 30: Salvació.

sebí 31, 10: Vaig saber.

segueis 85, 32: Segueixes.

semblantment 35, 30: De semblant manera, també mateix.

sentilla 34, 25: Quantitat mínima.

setla 52, 2: Cel·la.

seyoreyar 42, 23: Senyorejar.

sibelles 46, 13: Sibil·les.

sients 32, 14: Sabuts, que saben molt.

signantment 46, 30: Assenyaladament.

sistela 67, 16: Cistella.

sobirament 13, 18: Sobiranament.

sobravench 11, 6: Sobrevingué.
socorrech 63, 1: Socorregué.
somatist 52, 27: Someteres.
somiant 19, 6: Somniant.
sospech 15, 27: Suspès, indecís.
sotvenir 23, 33: Subvenir, acudir.
sumitats 15, 34: Cims.
sutze 37, 12: Brut. [151]
sutzura 71, 2: Brutor.
suy 77, 28, forma de primera persona singular, del present d'indicatiu del verb *esser*. El traductor del *Corbatxo* usa també les formes *son* (40, 1), *so* (40, 2) i *soc* (88, 33).

taffurar 74, 22: Sostreure.
tembre 17, 1: Tèmer.
torneyantme 15, 24: Enrevoltant-ne.
torts 56, 6: Tords.
tortes 56, 7: Tórtores.
tost 84, 21: Prest.
tota via 22, 36: Sempre. És pres de l'italià *tuttavia*.
treses 59, 28: Trenes.
trespostar 30, 25: Transportar.
trigadament 28, 5: Tardanament.
trigua 14, 2: Triga, tardança.

ujat 26, 2: Cansat.
ultra 34, 9; 62 17: A més de.
un 52, 1: On.
usitar 14, 16: Usar-se habitualment.
uymés 66, 31. *D'uy més*: d'avui endavant. (Cfr. la variant *de vuy més* 84, 24).

valessa 75, 7: Vellesa.

vays 38, 23: Combinació de pells blanques i grises cosides alternadament formant cert dibuix heràldic.

venantse 67, 67: Avanant-se.

vench 16, 11: Vingué.

vencra 38, 27: Vénser. Segurament la *c de vencra* hauria d'esser ç.

vernatxe 56, 16: Garnatxa, espècie de raïm i el vi que se'n fa. És pres de l'italià *vernaccia*.

vestist 29, 27: Vestires.

vey 26, 33; 63, 6: Veí. [152]

veyna 45, 5: Veïna.

violentment 33, 15: Violentament.

viu 13, 36; 28, 12: Vaig veure.

viudas 86, 29. En altres passatges usa la forma *vidua* (44, 3; 75, 15).

vogint 10, 20: Enrevoltant, girant.

volaners 19, 32: De bona voluntat.

volentera 77, 15, forma femenina de *volenters*.

yaquiscam 67, 2: Deixem. Forma de subjuntiu del verb *jaquir*.

yrossa 49, 3: Irosa, plena d'ira.

F. DE B. MOLL

ADVERTIMENT —Hem de fer constar que les xifres corresponents a les pàgines i retxes de la nostra edició del *Corbatxo* no se refereixen a les pàgines i retxes del BOLLETÍ, sinó a les del tiratge separat que hem fet de la dita edició. La correspondència de paginacions és aquesta: pàgines 8-47 del Bolletí=9-48 del tiratge separat; 65-80 del B.=48-63 del t. s.; 97-123 del B. =63-89 del t. s.

Consultes de Llenguatge (152-153)

¿Què vol dir el segon vers de la Sibil·la mallorquina? -J. P. P.

CONTESTA

En primer lloc, per situar els lectors no mallorquins, advertirem que el cant de *la Sibil·la* és un enfilall de versos que un escolanet canta dalt la trona en la nit de Nadal, referents a les circumstàncies terrorífiques i ensems consoladores del Judici Final. La descripció d'aqueix cant es pot veure en els *Estudios de Crítica Musical* de N'Antoni Noguera, i la seva lletra sencera en les *Contarelles* de Mn. Antoni M. Alcover, etc.

[153]

Els dos primers versos de la *Sibil·la* diuen:

Lo jorn del judici
parrà qui haurà fet servici.

L'única paraula un poc obscura que hi ha en el segon vers, és *parrà*, futur del verb arcaic *parer*, 'aparèixer'. El sentit del dit vers, és, doncs, en català modern: «apareixerà qui haurà fet servici». Aquesta frase és ambigua; es presta a dues interpretacions:

1. interpretació:

«apareixerà (=compareixerà) el qui haurà fet servici», això és, tothom qui haurà viscut en aquest món. En aquesta suposició, *fer servici* significaria 'viure', el qual significat és prou estrany, i sols per la necessitat de rimar amb *judici* podríem explicar-nos aquest ús de *fer servici*.

2. interpretació:

«apareixerà (=se veurà, se farà patent) qui serà que haurà fet servici», és a dir, se palesarà quins són els que hauran servit Déu durant la present vida.

Interpretat així, el vers *parrà qui haurà fet servici* queda claríssim, al nostre entendre.

Per no haver afinat aquesta segona manera d'interpretar el vers, hi hagué fa alguns anys un erudit escriptor qui pretengué modificar el començament de la *Sibil·la* en aquesta forma:

Lo jorn del judici
perrà qui haurà fet *sevici*

considerant *perrà* com a futur de *perir* (=morir) i *sevici* com a contracció del llatí *saevitia*, 'maldat'. La idea és enginyosa, però poc fonamentada científicament: no tenim cap raó per a suposar en aqueix vers l'existència d'un mot *sevícia* que no trobam documental en cap text català antic ni modern i que seria d'una gran artificiositat en llavis mallorquins.

F. DE B. MOLL

Oficina Romànica
Secció de llengua literària (154-159)

CONSULTES

Cons. 102. —Referit a noms col·lectius ¿s'ha de posar *llur* o *son*, *el seu*? -J. C.

Resp. —1. *Llur*, reintroduït modernament en la llengua literària en ús de possessiu, sempre fa referència a més d'un posseïdor, d'acord amb l'etimologia *ILLORUM*, que vol dir *d'ells*.

2. Els noms col·lectius. *gent*, *poble*, *jovent*, *ramat*, *vacada*, *ocellada*, etc., igual que els pronoms distributius: *cada u*, *cadascú*, i els recíprocs: *l'un a l'altre*, usats en plural, poden portar *llur*, perquè fan referència a molts, i això tant per la mateixa forma plural, igual que en qualsevol altre mot plural, com per la significació especial d'aquestes paraules, que sempre suposen més d'una persona o cosa:

1. *Els pobles* lloaren el rei com així sàviament havia proveït a *la llur* salut.

2. «*cascuns* atorguen ésser alguna cosa... après *lur* mort» (Somni 613).

3. les diverses persones s'ajudaven *les unes a les altres* segons llurs necessitats.

3. El dubte pot venir quan aquestes paraules s'usen en singular. Aleshores, si només es mira la forma gramatical, s'escau posar *son*, *el seu*, com amb qualsevol altra paraula singular:

1. La *gent* només mira els *seus* interessos.

2. «*cascú*, segons que la sort li venia, donava son *fill* o sa filla al drac» (St. Jordi, p. 20). [155]

«*cascún cavaller* hac entenció de vendre tota la vinya, car *cascú* la tenia per *sua*» (Blanquerna, p. 260).

3. ajudant *l'un a l'altre segons la seva* necessitat.

Però també el pensament, més que la forma gramatical singular d'aquestes paraules, pot tenir present les moltes persones o coses que signifiquen o a què fan referència. Aleshores, considerant la relació possessiva com pertanyent a totes, hi ha lloc a la forma *llur*:

1. «gran desonor és a tot *lo poble* que'l rey *lur* senyor sia appellat de trahició» (Llull, *Fèlix*, I, p. 236).

«com *la gent* aquesta sia fort abrivada... emperò... tantost *són* reduïts a pau après *lur* fellonia» (Eximenis, *Regiment*, 167).

2. «E la nuyt, quan lo poble fo aquedat, els se *n'anaren cascú* a *lur* casa (Cron. Jacme I, 140).

3. «Composta de diverses persones ajudants *la una a l'altre segons lurs* necessitats» (Eiximenis, *Regiment*).

4. Quan el pensament mira més la pluralitat del significat que la forma singular de la paraula, el verb que hi concorda va també en plural:

«Lladoncs lo *poble*, vist que *hac* lo consell del rey, aquell *tingueren* per bo e *lloaren* lo rey, com així sàviament havia proveït a *la lur* salut» (St. Jordi 20).

En aquest exemple, dels verbs que concorden amb *poble*, el primer *hac* vist és singular; els altres dos, més *llunyans*, *tingueren* i *lloaren*, són plurals, perquè perdut el record gramatical de *poble* singular, només resta al pensament la idea plural de la multitud de les persones. Al costat del verb plural, naturalment el possessiu ha d'ésser *llur* i no *son*, *el seu*.

Contestant ara directament: Referit a col·lectiu plural, toca *llur*; referit a col·lectiu singular amb verb que hi concerti, toca *llur o son* segons que el verb sigui plural o singular respectivament; si no hi ha semblant verb, és indiferent *llur o son, el seu*. Aquesta mateixa norma val pels pronoms distributius i recíprocs. [156]

Cons. 103. —El corrector de proves sempre m'esmena *deure* en sentit d'obligació per *haver de*. Amb quin fonament, pregunto. -C. C.

Resp. Es tracta del verb *deure* construït amb infinitiu, que s'usa correntment en aquests dos sentits, per no parlar d'altres no tan sovintejats:

a) Significant *obligació, conveniència, necessitat*:

Mai *devem* tornar mal per mal.

Això no puc, ni *dec*, ni vull *consentir-ho*.

Qui vol saber, *deu* buscar bons mestres.

En els clàssics catalans era tant o més usat que en el parlar d'ara.⁷¹

b) *Suposant l'existència* d'un fet, deduïda dels antecedents amb gran probabilitat, però sense conèixer-la directament o saber-la amb seguretat:

A hores d'ara ja *deuen* ser a París.

Cap al tard *deurà ploure* una estona.

iJa deu haver sigut ton germà, ja!

⁷¹ [158] NOTES: Nota (1) de l'original: Vetaquí uns quants exemples:

1. «havets-vos a regir per furs specials vostres, los quals vosaltres *devets* principalment *mantenir e deffendre e fer servir*» (Eiximenis, *Regiment de la cosa pública*, 115).
«la lengua mia no he refrenada e guardada de mal dir, axí com *devia (fer)*» (Eiximenis, *Cercapou*).
2. «a pregàries d'aquestes senyores, de les quals no'm *pusch*, ni *deig*, ni'm vull *deffendre*, yo a present vos he per quiti» (*Curial* 4916).
«si la Guelfa... se vol venjar de vos, no us en *devets* *maravellar*» (*Curial* 3115).
3. «iper quin pecat *dech ésser absent*a de aquell qui tots mals me fa passar?» (*Tirant*, II, 338).
«sens trobar ventura que menció se'n *dege fer*» (*Curial* 4610).

Deus tenir les orelles de suro, que no ho sents.

Això ho *deguí* *apendre* de la meva mare.

El diferent sentit del verb *deure* en aquests dos seguits d'exemples es veu tot seguit pel context, i per això ningú s'hi enganya. Si no fos així, ja el llenguatge viu haguera eliminat l'ús de *deure* en un d'aquests dos sentits.

2. Perquè la idea d'obligació, conveniència o necessitat s'ensopega molt sovint en el parlar, ha calgut trobar varietat d'expressions, que estalviessin la repetició seguida del verb *deure*. En català hi alternen *haver de*, *tenir de*, *ésser de*, *caldre*, *convenir*, etc.,⁷² i encara altres locucions compostes:⁷³

1. *No hem de fer* mal a ningú.

Per això sí que no *hi hem de passar*.

⁷² Nota (2) de l'original: El català antic tenia tots aquests verbs auxiliars substituïts:

a) *Haver*, construït amb infinitiu, o sense preposició, o amb les preposicions *a*, *de*, o *amb* la conjunció *que*:

1. «*Si han entrar* en mar» (Somni 2452).
2. «Moltes coses *ha* hom *a creure* que no veu (Somni 370).
3. «*havent de tractar* de altres coses» (Ardits, V, 118).
4. «E axí guardant e contemplant lo benahuyrat dins tu, tresor e vida sua, què *ha que fer*, sinó meravellat cridar: Defecit in salutare, tuum anima mea?» (Eiximenis. Cercapou 1931).

b) *Tenir*, actiu, substituïdor d'*haver* en aquest ús d'auxiliar, com en altres usos, i construït amb infinitiu, o pur, o amb les preposicions *a*, *de*:

1. «Tots a cavall *tenen anar* fins a la porta de la capella» (Tirant I, p. 264).
2. «aquell dia que Tirant e yo *teniem a celebrar* les festes nupcials, (Tirant, IV, p. 376).
3. «en los meus darrers dies ¿tanta dolor *tenia de sentir?*» (Tirant, III, p. 95).

c) *Tenir* en la forma passiva *ésser tengut*, construït amb infinitiu, o sense preposició, o amb les preposicions *a*, *de*:

1. «los homens *tenguts són reebre* les honors que les dones los fan» (Curial 3290).
2. «quals coses *es tengut a fer* lo christià. (Eiximenis, Cercapou 855).
3. «si lo christià és de edat de set anys *és tengut de confessarse*... una vegada en cascun any» (Eiximenis, Cercapou 1087).

[159] d) *Ésser* i infinitiu amb les preposicions *a*, *de*:

1. «és *a veure* si los dits proençals se daran a rescat» (Ardits, II, 22).
2. «Açò verament no *és de soferir*» (Somni 2765).

El català antic jugava lliurament amb totes aquestes varietats en un mateix text:

«Donchs, sens comparació alguna, pot e *deu* e *és tengut* lo christià *amar Déu*» (Eiximenis, Cercapou 907).

«ans de hoir missa *tenen a tenir* capítol e *ha de ésser* ab ells en lo consell un rey d'armes, qui es stat elet» (Tirant, I, p. 264).

«*te a passar* la mar e *es tengut de anar* a visitar los cavallers de la fraternitat com se regexen» (Tirant, I, p. 265).

⁷³ Nota (3) de l'original: Com ara: *és obligació*, *és precís*, *és necessari*, *és força*, etc.

Ben tot es *va haver de comprar*.

2. Les promeses fetes es *tenen de complir*.

No sé quan ens en *tenim d'anar*.

¿On se *té de decantar* per anar al carrer de Fontanella?

3. No és *de creure* que tornin tan aviat. [157]

4. Ja *cal* que t'afanyes, si hi vols ésser d'hora.

5. Ja et *convindrà* gruar, si hi vols arribar.

3. La substitució de *deure per haver de, tenir de*, s'ha fet també en l'altre sentit de *suposició*:

1. *Ho haguí a entendre* malament (València).

A hores d'ara ja hi *han d'haver arribat*.

Això, ha d'haver sigut el teu germà i ningú més

2. Les claus *tenen d'ésser* al calaix, on les poso cada vespre.

4. Qui considera la llengua literària com una continuació del parlar viu, seleccionat i ampliat, quan calgui, per la més perfecta expressió del pensament, admetrà aquí els dos sentits del verb *deure* i els substituïts per variar, que usa la llengua viva, perquè no hi trobarà res a perfeccionar. Però el gramàtic estructurador que busca, a priori la sistematització per sobre la tradició de la llengua i la perfecció expressiva del pensament, trobarà malament que un mateix verb tingui sentits tants diferents, i que hi hagi tantes construccions gramaticals equivalents exactament. Així, doncs, per evitar tota confusió possible de sentit, i retallar construccions balderes, creurà trobar una estructuració perfecta fixant *haver de* pel sentit d'obligació i deixant només *deure* pel sentit de suposició; de la mateixa manera que, posat a determinar, haguera pogut deixar *deure* pel sentit d'obligació, que és el seu propi fonamental, i reservar *haver de* pel sentit de suposició.⁷⁴

⁷⁴ Nota (4) de l'original: Aquesta simplificació no establia res sobre els sentits del verb *deure* construït sense infinitiu, que no porten confusió, ni demanen substituïts:

No tenen més fonament les provatures que s'han fet de substituir *deure* per *haver de*, en el sentit d'obligació; però no han donat resultat. Els dos sentits *deure*, que consten en els diccionaris francesos, italians i castellans,⁷⁵ són registrats igualment en el *Diccionari general de la llengua catalana*.

El corrector de les proves del consultant no se'n deu haver adonat encara. Amb això ja hem contestat a la consulta.

J. CALVERAS
Secretari de Redacció

-
1. Encara *devem* el pa de tota la setmana.
Li *dec* deu pessetes del viatge d'ahir.
 2. *Dec* la salut als bons aires de muntanya.
Li *dec* la bona col·locació que tinc.
Degut als pocs anys i poca experiència dels encarregats tot se'n va anar a rodar.
 3. Això no *és degut* (=no hi ha dret).
 3. Els fills *deuen* als pares *amor, reverència i assistència*.
- ⁷⁵ Nota (5) de l'original: En castellà el sentit de suposició demana la preposició *de*:
Debe de hacer frio.
Debieron de salir a pelear.

EPISTOLARI

de Mn. Costa i Llobera a Mn. Alcover (160-171)

1.

Pollença 23 de Desembre-1884-

Amich estimat: vaig rebre per en Matheu Rotger,⁷⁶ la vostra atenta carta dins el llibre de V. Hugo, que m'heu volgut tornar, quant jo'm pensava havervos dit que'l guardàsseu per vos. Ab axò, ja podeu veure qu'estava ben enfora d'estranyar que no'm tornasseu prest aquell tom que tench repetit en millor edició, com crech que véreu.

Però aném á n'el bessó de la vostra carta, qu'es la bona nova de la vostra ordenació de subdiaca. Vos ne don de tot cor l'enhorabona, y ab tant més de gust, en quant, per lo que'm [161] deis, comprench el fervor y bon esperit ab que vos acostau á n'el Sacerdocí. Deu vos hi fassa un sant.

Agrayesch l'oferiment de bon afecte que'm renovau; y no tench per qué renovar el que vos vaig fer des que nos coneguérem, perque no tench nou estat per oferir.

Deu vos dó unes bones festes, com vos desitx, entre la vostra gent qu'está d'enhorabona per vos.

Prest, si Deu ho vol, crech que nos que nos veurém á Ciutat: á-reveure!

Miquel Costa y Llobera.

⁷⁶ Nota (1) de l'original: Mn. Mateu Rotger i Capllonch (1862-1916), nadiu de Pollença i amic íntim de Mn. Costa. Va esser Canonge de la Seu de Mallorca des de 1901. Era home de gran capacitat intel·lectual i molt erudit en Història de Mallorca. Escriví i publicà diferents llibres, entre els quals mereix menció especial una ben documentada *Historia de Pollensa* en tres volums (1897-1906).

2.

Roma-4 de Maig-1888.

Sr. D. Antoni M. Alcover - Pre.

Amich estimat: per son simpátich germá vaig rebre ahir la seua primera carta, ja que l'altra, en que V. m'anunciá la seua Missa nova se degué perdre, com es de suposar. —Esper que V. acceptará axí mateix la meua enhorabona, que no per esser retrassada d'exa d'esser vertadera; com he acceptada la seua felicitació per les Sagrades Ordes que ja tench rebudes.

Res li he de dispensar per les paraules ab que V. llamenta la pèrdua del amich Guiraud.⁷⁷ Aquelles paraules consonan ab mos sentiments, y may será prou plorada una mort que tant de buyt ha dexat.

Aquesta setmana he enviat á Mallorca el [162] pròlech per les poesies del amich difunt.⁷⁸ Ja fa estona que'l tenia casi llest, y no més esperava per acabar-lo, rebre les proves de composicions que no recordava ò no coneixia. —He intercalat en l'elogi d'en Guiraud algun reparo crítich sobre ses poesies no sols per amor á l'exactitut, sino també per que no semblás apassionat lo que dich en justíssima alabança del homo y del poeta. Sols l'afecte que li professava m'ha pogut moure á prendre la ploma en mitx de la falta de temps en que pas aquesta temporada.

Aplaudesch la predilecció que li demostran els bons pollensins donantli tants de sermons á predicar. Axí V. cobrarà mes afecte á les nostres montanyes, ahont ja fa anys contava simpaties.

A la seua pregunta: I qué tal Roma? hauria jo de menester una bona estona per respondre dignament. Per de prompte li puch dir que no m'hi

⁷⁷ Nota (1) de l'original: Mn. Joan Guiraud i Rotger (1862-1888), delicat poeta pollensí.

⁷⁸ Nota (2) de l'original: Les *Poesies* de J. Guiraud es publicaren l'any 1888, poc després de la mort de l'autor, en un bell volum editat per la Biblioteca Parroquial de Pollença i prologat per Mn. Costa.

sent estern, á pesar del amor á la nostra patria, que desde enfora pareix encara més amable. —Tal vegada, si Deu ho vol, tindrà ocasió de dirli ab mes espay y de paraula lo qu'ara no puch per respondre sa pregunta.

M'ha sabut greu no sebre que son germ  y el respectable Sacerdot que l'acompanyava fossen   Roma mes prest. Ara ja's troban de despedida y   mi ja mo'm queda cap dia desocupat per acompanyarlos, com hauria volgut, basta y prou me duguessen una carta de V.

Ja sab que l'estima y est    ses ordes l'amich que, besantli les mans, li demana qualche memento.

Miquel Costa y Llobera.

[163]

3.

Sr. D. Antoni M. Alcover Pre.

Amich estimat: li agrayesch de cor l'enhorabona que V. m'acaba de donar per la meua ordenació sacerdotal. Creya haverli dit ja qualche cosa de l'època en que pensava ordenarme, quant li vaig escriure enviantli la poesia (?) per l' glesia de Fart ritx, que m'havia demanada aquell Sacerdot manacorí Sr. Aulet⁷⁹ si mal no record, que V. 'm recomanà. Es fàcil que'm pass s per alt donar aquella noticia. Supòs que V. rebria la carta   que'm referesch.

A Pollença he passat ja dues setmanes, la segona   Formentor. Aquests dies si qu'he pensat sovint ab en Guiraud,⁸⁰ he sentit el seu buyt   dins la vila, y pens fer una visita especial a la seua tomba.

⁷⁹ Nota (1) de l'original: Mn. Joan Aulet i Sureda, zel s propagandista catòlic, fundador de les esglésies de Fart ritx i la Vila Nova (Manacor) i autor de *la Vida de D. Pedro D. Llull y Poquet (Capell  Pere, 1747-1826)*, Manacor, 1890.

⁸⁰ Nota (2) de l'original: Vegi's la nota 1 de la carta anterior.

Dissapte que vé, dia 27, pens arribar a Palma ahont passaré, si Deu ho vol, cosa d'una setmana abans de partir altre vegada per Roma. Ja nos veurém y parlarém, com desitjám tots dos una bona estona.

Cumpliré'ls encarrechs que V.'m fá de memories á la familia: no dubti que tothom les hi agrahirá.

Rebia⁸¹ V. l'enhorabona per lo de la cátedra⁸² que l'haurá trasladat á una atmòsfera mes profitosa y apropiada per V. –Apesar de [164] lo que V. 'm diu massa'm veig com á mal dexeble per pensar en esser mestre de ningú.

Res més per avuy. Arreveure, y V. encoman á Deu aquest amich que tant ho necessita.

Miquel Costa Pbre.

4.

Pollença-20 de Octubre-89.

Sr. D. Antoni M. Alcover Pbre.

Amich benvolgut: ja degué rebre V. la meua anterior en que li donava noticia d'haver escrit á n'Estelrich⁸³ en el sentit que V. desitjava. Ultimament he rebuda contestació d'aquell amic nostre, en la qual me diu que no ha pogut atendre á la meua petició de que retiràs la dedicatoria de l'Antologia⁸⁴ á la Reyna d'Italia, per rahó d'estar ja cosides les portades y haverse d'esquexar un full per fer la supressió indicada. M'assegura que, ab axò y tot m'hauria volgut complaure si cregués que la dedicatoria en qüestió compromet als traductors que no opinan com ell. Nega aquest compromís, fundantse en que la dedicatoria sols expressa les idees del

⁸¹ Nota (3) de l'original: *Rèbia*, forma arcaica de subjuntiu.

⁸² Nota (4) de l'original: Al·ludeix al nomenament de Mn. Alcover de catedràtic d'Història Eclesiàstica en el Seminari de Mallorca.

⁸³ Nota (1) de l'original: Joan Lluís Estelrich, poeta i prosista mallorquí (1856-1923).

⁸⁴ Nota (2) de l'original: *Antologia de poetas líricos italianos, traducidos en verso castellano (1900-1889). Obra recogida, ordenada y en parte traducida por Juan Luis Estelrich.* Palma de Mallorca, 1889.

col·lector, no les dels [165] variats traductors, molts dels quals ja son morts y altres no tenen noticia de que ses traduccions estigan estampades en tal aplech.

*V. y sos companys de traduccions fassan lo que be'ls paresca. Jo que no hi he contribuït ab res, no crech dever protestar contra l'Antologia de tal modo dedicada. —Una cosa sols afaire, y es que n'Estelrich perilla dirne de les seues si'l punyen un poch.*⁸⁵

Crech que nos veurem á Ciutat els tres dies derrers d'Octubre. Entretant s'encomana á ses oracions y'l saluda son afm.

Miquel Costa Pbre.

5.

Pollença-6 de Juny-1890.

*Amich estimat: D. Miquel Victorià Amer*⁸⁶ *de Barcelona, havent rebut el primer fascicle de El Eco del Santuario,*⁸⁷ *m'escrigué molt favorablement respecte de la poesia que hi figurava. Quant li vaig contestar vaig aprofitar l'ocasió de demanarli qualque treball per la naxent Revista. A volta de correu aquell respectable amich m'ha enviat ja qualque cosa. Per correspondre á n'aquesta atenció desitjaria que sortís prest l'adjunta traducció del [166] Excelsior de Longfellow.*⁸⁸ *Si no pot anar per el 15 d'aquest mes, procuri que surta pe'l 1er de Juliol.*

⁸⁵ Nota (3) de l'original: N'Estelrich era un satíric temible, i les seves berbes resultaven sovint molt coentes i agressives.

⁸⁶ Nota (1) de l'original: Miquel Victorià Amer, poeta i bibliòfil mallorquí (1824-1912), un dels mantenedors en els primers jocs Florals de Barcelona restaurats (1859).

⁸⁷ Nota (2) de l'original: Revista quinzenal mallorquina que es publicà des de l'any 1890 fins al desembre de 1891.

⁸⁸ Nota (3) de l'original: La poesia de Longfellow, traduïda per N'Amer, es publicà en el nombre de *El Eco del Santuario* de 15 de juliol de 1890.

Qué'm diu del Sr. Fastenrath?⁸⁹ A mi'm paresqué molt simpàtic; però no'l vaig poder obsequiar com volia, perquè no'l vaig veure fins que ja no podia invitar-lo á res.

Supòs que V. aviat serà partit cap á Manacor, y li fas present la seua promesa de venir a Pollença per la Patrona.

En Mateu⁹⁰ s'ha lluit com obrer del Corpus. Aquell dia vaig predicar per primera vegada á Pollença, y me vaig commoure més que predicant a Ciutat.

Tantes coses á n'en Martí Llobera,⁹¹ à D. Tomàs Forteza⁹² y demés amichs.

Seu in Corde Jesu

Miquel Costa Pbre.

P. D. La traducció de Virgili espera encara notes, y sense elles no's pot publicar. Les enviaré en sortir de les ocupacions d'aquests dies.

[167]

6.

Pollença-17 de Septembre-1890.

Amich estimat: fa dies que vaig enviar exemplars de les meues poesies á n'Aguiló⁹³ y á n'en Pont⁹⁴ de Manacor, conforme'ls ho havia promés durant mon estatge à Felanitx. Desitjaria sebre si han arribat á port els

⁸⁹ Nota (4) de l'original: Joan Fastenrath, il·lustre hispanòfil alemany (1839-1908).

⁹⁰ Nota (5) de l'original: Mn. Mateu Rotger. Vegi's la nota de la carta núm. 1.

⁹¹ Nota (6) de l'original: Mn. Martí Llobera, cosí de Mn. Costa, i canonge de la Seu de Mallorca des de l'any 1900 al 1923 en què morí.

⁹² Nota (7) de l'original: Tomàs Forteza i Cortès, eminent poeta i gramàtic mallorquí (1838-1898).

⁹³ Nota (1) de l'original: Mn. Joan Aguiló i Pinya (1860-1923), poeta i arqueòleg manacorí, autor d'una *Vida de Nostre Senyor Jesucrist* (Felanitx, 1914) i d'altres obres literàries i ascètiques, i fundador d'un interessant museu arqueològic.

⁹⁴ Nota (2) de l'original: Mn. Andreu Pont i Llodrà, eminent sociòleg, avui Rector-Arxiprest de Lluçmajor, i tota la vida l'amic més íntim i feel de Mn. Alcover.

indicats llibrets perquè tal vegada no'ls hi posaren el franqueig de correu que pertocava.

V. ja deu estar de partida cap á Ciutat, ara que començan les escoles.

L'obra de Monti-Sion⁹⁵ avança. Les pintures començades van crexent més de lo que havíam projectat. Ja están comenades les portes de la Sacristia y les gelosíes de les tribunes.

Una noticia trista encara que ja prevista fa temps. En aquest instant sent alçar les campanes per la mort de D. Martí Cifre Pre. Deu haja acullit en la gloria aqueix jove y exemplar sacerdot, que tan llarch purgatori ha passat en aquesta vida. Avuy dematí encara he parlat ab ell, però ja m'ha paregut mortal del tot. Ja feya dies qu'estava extremaunciat. ¡A. E. R. I. P.!

M'encomani á Deu y no dexi de fer qualque cosa per El Eco.

Seu afm.

Miquel Costa Pbre.

P. S. M'he recordat d'haver dit un dia devant V. que una certa familia que conexem no guardava'ls dies d'abstinencia. Com no consta [168] qu'axò ho faça sempre seguit, y com la persona que m'en doná noticia parlava de lo que havia vist una ó poques vegades, la cosa se podria explicar molt bé per descuyt, ans bé, axí l'hem d'explicar.

Vale.

⁹⁵ Nota (3) de l'original: Monti-Sion, nom d'una església de Pollença, on resideixen els PP. Teatins.

Pollença-5 de Juriol de 1893.

Benvolgut amich: enhorabona pe'l grau⁹⁶ y gracias per l'obsequi de la thesis. Gracies també per l'atenta invitació que Vosté'm fa d'aturarme á Manacor el dissapte 22 d'aquest mes, y que accept de bona gana per rebrehi prova de confiansa y amistat sencera. De bon gust també acceptaría en Mateu Rotger⁹⁷ lo que Vosté li proposa, però tendrá feynes á Monti-Sión que l'obligarán á quedar dins Pollença. —Quedám, idò, en que arribaré (si Deu ho vol) el dissapte, dia 22 en el tren del matí á Manacor y sortiré cap á Felanitx el mateix dia decapvespre.

Agrayesch les comendacions del Dr. Genovés⁹⁸ y del P. Masriera.⁹⁹ Encara no he arribat à escriure á n'aquest benvolgut jesuita, [169] porque, entre sermons y una capella de la Puríssima que feym, estich carregat de feynes.

Me coman molt el seu germà Miquel,¹⁰⁰ sa mare y demás familia y rébia expressions d'en Mateu, d'en Bernat y altres amichs.

Seu in Corde Jesu

Miquel Costa Pbre.

⁹⁶ Nota (1) de l'original: La llicenciatura en Dret Canònic, que Mn. Alcover acabava d'obtenir en la Universitat Gregoriana de València.

⁹⁷ Nota (2) de l'original: Vegi's la nota de la carta núm. 1.

⁹⁸ Nota (3) de l'original: El Dr. Genovès, professor del Seminari de València i fervent integrista.

⁹⁹ Nota (4) de l'original: Artur Masriera i Colomer, literat i professor català.

¹⁰⁰ Nota (5) de l'original: El P. Miquel Alcover i Sureda, S. J.

8.

Pollença-15 de abril-94.

Mi buen amigo: Tanto si la velada de los Seglares Católicos se celebra el primero como el segundo domingo de Mayo, no podré asistir a ella, impedido por la predicación. Para contribuir en algún modo á la fiesta, te incluyo un soneto que compuse cuando el centenario del descubrimiento de América y que guardo inédito.

Daré á Mateo Rotger tu recado.

Con recuerdos a tu familia, se repite tuyo afmo.

Miguel Costa Pbro.

[170]

9.

Pollença 29 d'Abril de 1894.

Amich molt estimat: ab vertadera delicia he llegit les poesies que duqué en Mateu.¹⁰¹ Havía saludat un novell poeta en la persona de D. Pere Orlandis,¹⁰² des que vaig llegir sos primers ensays. Ara n'he de saludar un altre en la persona de D. Ramón¹⁰³ son germà més jove. Dos poetes de raça dins una familia y d'una matexa generació: axò es cosa realment extraordinaria. Y ho son poetes de raça: n'estich persuadit, encara que no conega més que tres ó quatre composicions d'un y una del altre. = Ex ungue nosce leonem.

¹⁰¹ Nota (1) de l'original: Mn. Mateu Rotger. Vegi's la nota de la carta núm. 1.

¹⁰² Nota (2) de l'original: Pere Orlandis i Despuig (1864-1897), exquisit poeta mallorquí. La seva escassa però selecta producció poètica es publicà després de la seva mort en un volum titulat *Poesies*, del qual hem fet recentment una segona edició en la Biblioteca «Les Illes d'Or».

¹⁰³ Nota (3) de l'original: Ramon Orlandis i Despuig, religiós jesuïta, germà de l'anterior.

De D. Pere ja sab vosté lo que pens, que será un poeta exquisit de sentiment y de forma si continúa escriguent. De D. Ramón li he de dir per primera vegada que revela condicions artístiques de primer orde. ¡Quina sobriedat tan admirable en un poeta primerench, quin domini del vers, quin sentit y entonació de l'estrofa, quina substància en los conceptes y quina selecció en les imatges! Bé puch anomenar poeta ab tota veritat à un jovenet que te plegades totes les condicions que demanava Horaci per concedir tal nom:

*Ingenium cui sit, cui mens sublimior atque os
magna sonaturum, des nominis hujus honorem.*

La bellesa matexa de la poesia de D. Ramón m'ha mogut á ferhi un parell de correccions de poca importancia, que vosté veurá.

Som de parer que s'envien les composicions dels Orlandis á la «Tradició Catalana» [171] ó bé á los Jochs Florals les més propies per axò. —Vosté, amich Alcover, fassa lo que creurá més convenient; y de totes maneres no comporti que dixin d'escriure els dos germans, a los quals donará en nom meu la més coral enhorabona.

A reveure. Crech que nos veurem per Ciutat abans de que Vosté s'en vaja á Manacor.

Memories als amichs, particularment á Don T. Forteza.

Ara y sempre queda les ordes de vosté ab molt particular afecte son amich

Miquel Costa Pbre.

(Seguirà)

DISCUSSIONS

SOBRE L'ETIMOLOGIA D'ALRE (172-174)

He d'agrair a l'amic F. de B. Moll la seva amable recensió de la *Miscel·lània* 1934, apareguda en el penúltim nombre del BOLLETÍ DEL DICCIONARI. Em plau la coincidència de parers respecte de *daler*. Quant al que diu de *alre*, té raó de fer-me observar que la seva opinió no és la que jo li atribuïa. Com sigui, però, que les paraules d'En Moll en l'article del Diccionari, «del ll. vg. *ALE RE 'altra cosa'» estan lluny d'ésser clares per al qui no coneix prèviament el pensament de l'autor, i que aquest no indica enlloc que s'aparti de l'opinió admesa fins aleshores, he de creure que molts altres les hauré interpretades malament com jo, i considero la interpretació autèntica, que tenim ara, com una opinió nova.

Perquè ha de quedar ben clar que aquesta és una opinió nova, aportada pel filòleg menorquí, el qual s'equivoca certament en creure que ja Meyer-Lübke i Wartburg pensaven com ell en compondre els respectius diccionaris. Tant l'un com l'altre parlen del neutre i no de cap adjectiu femení: el primer observa, després de citar *al* i *alre*, que es tracta d'un *ALE o *ALVM analògic en lloc de l'arcaic ALID, i Wartburg diu d'*alius* aquestes paraules categòriques: «gehalten hat es sich nur in Frankreich und zwar nur das Neutrum».

En Moll manté la seva etimologia i, després de sospesar-les, creu que les meves objeccions no la poden fer trontollar. Algunes d'elles, però, atenyen tant la seva com la de Meyer-Lübke i Wartburg. En contra de la que jo exposava en el punt 1 (l'accentuació és *àlre* i no *alrè*), En Moll suggereix que l'accent es pot haver desplaçat com s'ha esdevingut en el balear *pèrque*, en lloc de *perquè* (i, hauria [173] pogut afegir, en els castellans *péro* < PER HOC, *síno* < SI NON) a causa que «en les partícules

és allà on l'accent té més mobilitat». Cert, perquè les partícules (mots invariables, o sigui adverbis, conjuncions i preposicions, d'una o dues síl·labes) esdevenen fàcilment proclítics. Però *alre*, essent un pronom, no és partícula i per tant això no se li aplica. Aquests desplaçaments d'accent no solen ésser, per altra part, fenòmens generals; així com trobem *perquè* en el català continental al costat del *pèrque* de Mallorca i Menorca, cat. i it. *però* al costat del cast. *péro*, etc., hauríem de trobar també *alrè* juntament amb *àlre*. En el meu article vaig demostrar que aquesta última era l'única accentuació que existeix i que era ja la del català antic.

Al meu punt 4, és a dir que l'epèntesi d'oclusiva que veiem en *aldre* no pot produir-se davant una *rr*. En Moll oposa que tanmateix una tal epèntesi s'ha produït en els mots com *alfombra* < àrab ALHOMRA. Però cap gramàtic no diu que l'àrab conegui el so de *rr*, propi de les llengües hispàniques, i per tant sempre he cregut, i les poques ocasions que he tingut d'observar l'àrab parlat no m'ho desmenteixen, que aquesta llengua no coneix més que una variant de *r*, intermèdia entre les nostres *rr* i *r*, el mateix que, per exemple, l'italià. Quant a admetre que *gendre*, *tendre* i mots semblants abans de l'epèntesi sonessin **j[é]n[rə]**, **t[é]n[rə]**, no és possible. Si això hagués succeït, aquests mots haurien arribat a una articulació fònica perfectament estable i l'epèntesi ja no s'hauria produït, com no s'ha produït en els parlars que encara avui pronuncien així. Es precisament perquè, en perdre's la *e* posttónica de GENERVM, la *r* continuà de moment pronunciant-se com a intervocàlica i es digué **j[é]n[rə]**, articulació que se sortia del tipus normal, que hi hagué necessitat d'introduir una *d* entre la *n* i la *r*. Aquesta era una solució; una altra consistia a canviar la *r* per *rr*, i és la que adoptaren altres parlars. Si avui n'hi ha que reemplaçen **j[é]n[rə]** per **j[é]nd[rə]** (cosa que pot haver passat ja en català antic en una part de la zona que avui diu **j[é]nd[rə]**) això no és un canvi fonètic sinó la substitució d'una forma reputada vulgar o dialectal per una de literària o comuna.

En Moll, finalment, no diu gairebé res de la meua objecció més evident, o sigui la inexistència de la variant **alren* en llengua d'oc. Es limita a apuntar que aquesta forma pot haver existit en provençal [174] antic sense que aparegui en els textos. Però el provençal no és cap llengua morta i jo subratllava el fet que els parlars de la Provença, dels Alps i del Delfinat, que conserven i han conservat sempre la *n* en *bon*, *ren*, *pan*, i en tota mena de mots amb *n* final, diuen unànimement *aurre*.

En canvi és evident que les meves objeccions 2 i 3 no poden afectar l'*ALEM REM d'En Moll. D'altra banda el punt flac d'aquesta etimologia és que es basa en una forma d'adjectiu femení, **ALIS*, acusatiu **ALEM*, purament hipotètica. *ALIVS*, *ALIA*, *ALIVD*, hauria passat a **ALIS*, *ALIS*, -*ALE* per analogia del tipus *FORTIS*, *FORTIS*, *FORTE*. Però no tenim cap indici que aquesta substitució analògica es produís. Recordem que les formes *ALIS*, *ALID* del llatí arcaic no són degudes a un canvi de declinació sinó a un canvi fonètic itàlic en virtut del qual *-yo-* es reduïa a *-i-*, de la mateixa manera que *-ro-* a *-r-* en *pueros* > *puer(s)* (cf. Ernout, *Morph. hist. du latin*, p. 39), i que per tant les formes reduïdes del tipus *alis* només existien en el nominatiu i acusatiu masculí i neutre, i la forma *alis* no es va aplicar mai al femení, que restà sempre *alia*. Alguns lingüistes admeten que el neutre *ALID*, per influència dels neutres com *FORTE*, es canvià en **ALE*, canvi fàcil en llatí vulgar, on la *ř* sonava com a e i la *d* final es pronunciava dèbilment; d'altres prefereixen un **ALVM* analògic del tipus *MALVM*; d'altres no creuen ni en **ALE* ni en **ALVM* i afirmen que amb *ALID* es poden explicar totes les formes romàniques; però ningú fins ara no havia suposat un femení **ALIS*. Les altres objeccions exposades contra l'etimologia **ALEM REM* em fan creure que tal forma no ha existit mai.

Resumint, crec que es pot donar per segur que l'ètimon d'*alre* no és ni *ALID+REM* ni **ALEM REM*. Com a solucions millors hi ha les dues que proposava en el meu article, però ni l'una ni l'altra no es poden acceptar definitivament per manca de proves.

JOAN COROMINES

CRONICA (175-176)

Viatge pel País Valencià.

Continuant la tasca encomanada pel «Centro de Estudios Históricos» de Madrid per a la preparació de *l'Atlas Lingüístico de la Península Ibérica*, el nostre director Francesc de B. Moll ha recorregut, durant els mesos de setembre, octubre i novembre, tota la part de l'antic Regne de València que parla la modalitat catalana coneguda amb el nom de «valencià», des de Vinaròs fins a Guardamar. Acompanyat del filòleg valencià Sr. Manuel Sanchis Guarner, ha fet enquesta dialectològica a vint-i-set poblacions que han de figurar en l'Atlas esmentat.

Aquest viatge ha estat molt profitós també per a la nostra obra del Diccionari, no sols per la gran quantitat de notes lingüístiques i folklòriques que s'han arreplegat, sinó també per les simpaties i amistats obtingudes entre les autoritats i persones cultes de les regions recorregudes. En la mateixa ciutat de València, hem tingut el gust de fer coneixença amb els millors literats valencianistes i d'assegurar amb ells una cooperació mútua per a l'esdevenidor. Hem d'esmentar amb singular plaer i gratitud les atencions que hem rebut de l'entitat *Proa*, coordinadora dels esforços culturals del valencianisme, en la qual conviuen homes de les tendències polítiques més diverses, però units per un ideal comú de fer cultura autènticament valenciana.

Homenatge al Dr. Rubió i Lluch.

Hem estat atentament invitats a col·laborar en la miscel·lània d'estudis que un grup de deixebles del Dr. Antoni Rubió i Lluch projecta de dedicar

en homenatge a aquest il·lustre Mestre amb ocasió de complir en l'any propvenient els vuitanta de la seva edat. [176]

El manifest d'invitació a col·laborar en el dit homenatge, va firmat pels Srs. R. d'Alòs-Moner, R. Aramon i Serra, P. Bohigas, J. Millàs i Vallicrosa, L. Nicolau d'Olwer, F. Soldevila i J. Vives.

Els treballs que formaran la miscel·lània seran sobre matèries relacionades amb les principals activitats de l'homenatjat: 1a, Història literària, 2a, Història de la Catalunya Medieval; 3a, Història de les llengües catalana i espanyola; 4a, Història d'Orient durant l'època franca. Aquests treballs es publicaran en els volums dels *Estudis Universitaris Catalans* i dels *Analecta Sacra Tarraconensia* corresponents a l'any 1936.

Aplaudim sincerament la idea d'un homenatge tan merescut, al qual col·laborarem molt gustosament amb unes notes d'etimologia catalana, i felicitem de tot cor, per endavant, l'insigne Mestre de les lletres catalanes, digne hereu dels mèrits del gran Milà i Fontanals.

Nous Socis Protectors del Diccionari.

Han ingressat recentment a la Lliga de Socis Protectors del Diccionari els següents senyors:

DE LA CLASSE A: Sr. B. March Servera. Palma.

DE LA CLASSE B: Sr. M. Sanchis Guarner. València.

Sr. Joan Sard Pujades. Artà.

Mn. Antoni Truyols. Manacor

Societat «La Protectora». Palma.

Agraïm cordialment a tots llur generosa cooperació.

Reben el títol de *Socis Protectors del Diccionari* aquelles persones que contribueixen al sosteniment del Diccionari en una d'aquestes formes:

CLASSE A: fent en el moment d'inscriure's, un donatiu no inferior a 500 pessetes.

CLASSE B: pagant una quota periòdica no inferior a dues pessetes mensuals.

El títol de Soci Protector dóna al seu posseïdor aquests drets: 1, rebre gratuïtament un exemplar de tots els fascicles del *Diccionari* i del *Bolletí* que es publicuin; 2, adquirir amb descompte del 20 % les *Rondaies* i altres publicacions anexas al Diccionari; 3, preu de favor en la subscripció a la *Biblioteca «Les Illes d'Or»*; 4, la inscripció del nom del Protector en el Llibre d'Honor que es publicarà oportunament.

A més, els Socis Protectors de la Classe A, tenen dret que llurs noms figurin en l'anteportada del volum III del Diccionari.

Bolletí del Diccioniari
de la Llengua Catalana

REVISTA DE LINGÜÍSTICA,
FOLKLORE I LITERATURA

Tom XVII. —Núm. 5

DESEMBRE 1935

SUMARI

J. Amades. *Calemburs*.

J. Calveras. *Oficina Romànica*, Secció de llengua literària. *Consulta 104*.
Crònica.

Notes Bibliogràfiques.

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Mirador, 3, entr. esq.^a

Palma de Mallorca

Espigoladures Filològiques. Palma, 1926. 24 pàg. 1'00 pta.

Comentarios a la reforma de la Academia Española. Palma, 1927. 36 pàg. 1'00 pta.

Introducción al Latín Vulgar. (Traducción del anglès, aumentada con notas y antología). Madrid, Centro de Estudios Históricos, 1928. 384 pàg. 12 ptas.

El traductor, aparte del delicado tacto demostrado en la versión, facilitando muchas veces, con expresión menos sintética, la comprensión del texto a los lectores poco familiarizados con la lingüística, y de haberlo enriquecido con ejemplos, tomados especialmente del español y catalán, ha publicado como apéndice una «Antología del Latín Vulgar», en la que figuran fragmentos de la Cena Trimalchionis, de Peregrinatio Silviae, Mulomedicina Chironis, Regula Monachorum de S. Benito, varias Inscripciones Hispano-Latinas y el texto íntegro del Appendix Probi, todos ellos con constantes notas aclaratorias y referencias de los vulgarismos a los párrafos donde son estudiados por el prof. Grandgent.

(*La Rassegna*, de Génova).

Suplement Català al "Romanisches Etymologisches Wörterbuch".

Barcelona, Oficina Romànica. 1928-1931. 260 pàg. 16 ptes.

Como indica su título, se trata en este trabajo de completar y corregir la parte catalana del REWb de Meyer-Lübke. El Sr. Moll ha emprendido esta difícil labor con extraordinaria competencia y buen acierto. Es de desear que no se interrumpa esta publicación tan necesaria para la lexicografía catalana, muy pobre hasta hoy de estudios etimológicos de conjunto practicados con todo el rigor científico que reclaman estos trabajos.

(S. Gili en *Revista de Filología Española*).

Der vorliegende Aufsatz ist ebenso wie ähnliche Arbeiten García de Diegos, M. L, Wagners, Salvionis ein wertvoller Beitrag eines Einzelsprachlers zu dem REW. Meyer-Lübkes: er diskutiert, verbessert, fügt hinzu.

(L. Spitzer en *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie*).

El Nou de Juliol. Discurs. Palma, 1930. 28 pàg. 1'00 pta.

La flexió verbal en els dialectes catalans. Ordenació sistemàtica dels materials recollits per Mn. Antoni Ma. Alcover a 150 localitats. Barcelona, Oficina Romànica, 1929-1935. 400 pàg. En curs de publicació.

Ortografia mallorquina segons les normes de l'Institut. Palma, 1931. Segona edició augmentada. 1'50 ptes.

Estudi fonètic y lexical del dialecte de Ciutadella, Palma, 1932. 72 pàg. 2'00 ptes.

Vida Coetània del Reverend Mestre Ramon Llull segons el manuscrit 16432 del Brit. Museum, amb introducció, notes i glossari. Palma, 1933. 2 ptes.

L'opuscle de Ramon Llull sobre el Pecat d'Adam. Assaig d'edició crítica. Barcelona, 1933. 16 pàg. 1'00 pta.

Vocabulari tècnic dels molins de vent de les Balears. Barcelona, 1934. 36 pàg. 2'00 ptes.

Cançons populars mallorquines. I. Palma, Biblioteca «Les Illes d'Or», 1934. 144 pàg. 4'00 ptes.

Contribució al lèxic lul·lià: Ets llatinismes de la Lògica Nova.

Barcelona. 1935. 10 pàg. 1'00 pta.

Diccionari Català-Valencià-Balear iniciat per Mn. Alcover. Toms I i II (A - CAR); 80 ptes. Continua la publicació en fascicles de 64 pàg.

Nessun altro vocabolario, di nessuna lingua, raccoglie in sé i pregi di questo, che s'intitola "Diccionari català-valencià-balear". Esso rappresenta infatti un inventario completo di tutto il patrimonio linguistico catalano, scritto e parlato, arcaico e moderno senza esclusione di sorta, e devono essere veramente in quantità trascurabile le omissioni involontarie, dato il metodo seguito nella raccolta del materiale. L'opera completa consterà di molti volume a richiederà parecchi anni di lavoro, ma riuscirà, alla fine, di tale importanza da costituire un monumento perenne di gloria per chi l'ha concepita e attuata e per la stessa lingua a cui è dedicata.

(V. Todesco en *Vita e Pensiero*, de Milà)

¿Què és la Biblioteca

Les Illes d'Or?

UNA COL·LECCIÓ DE LLIBRES DE LITERATURA, HISTÒRIA I CIÈNCIES DE MALLORCA I LES ILLES GERMANES

En la Biblioteca **Les Illes d'Or** es publiquen les obres dels nostres grans poetes i prosistes: Costa i Llobera, Alcover, Pere d'A. Penya, Miquel S. Oliver, Maria Antònia Salvà, Ferrà, 'Orlandis, Tous i Maroto, Caimari, Colom, Riber, etc.

En la Biblioteca **Les Illes d'Or** figuren volums de Gramàtica mallorquina, d'Història de les Balears, de Folklore mallorquí, seleccions de rondalles, cançons populars, manuals de Geologia i Geografia de Mallorca, descripcions de la Flora i Fauna d'aquestes Illes, tractats d'agricultura i indústries típiques, etc. etc.

Són col·laboradors de la Biblioteca **Les Illes d'Or** els millors literats i els més prestigiosos tècnics de les tres Illes.

CONDICIONS DE SUBSCRIPCIÓ I DE VENDA

Es publiquen almenys sis volums anuals de devés 128 pàg.

Preu del volum, per subscripció: 2 pessetes.

Preu del volum solt: 4 pessetes.

Els preus que hem indicats són els de l'edició corrent. A més d'aquesta, es fa una edició de bibliòfil, de curta tirada en paper de fil, a 4 pessetes el volum pels subscriptors, i a 6 pessetes pels no subscriptors.

Dirigiu les inscripcions al Director de **Les Illes d'Or**: Mirador, 3, entr. Palma de Mallorca.

"almacenes matheu,,

brossa, 11

palma de mallorca

sempre novetats per senyora
assortit complet en llencerla

CASA MALONDRA

MAQUINES,
MOBLES I
MATERIAL
per Oficines

Jaume II, 78-Tel. 1732-Palma

Andreu Buades Ferrer

Grans magatzems de bateria de cuina, vaixela, crestalleria, mobiliari
i tota classe d'utensilis casolans.

Venda a l'engròs i a la menuda

VÀRIES EXCLUSIVES

Importació directa

Plaça de Cort, 23 i 24.

Carrer dels Paners, 15 i 17.

Telèfon 1432 — Palma de Mallorca

Menjau galletes

però...

Galletes C E T R E

Fàbrica i despatx: BOLSERIA, 7
Palma de Mallorca

FABRICA DE
Ratjoles Hidràuliques
de

Antoni Bauzà Ribas

Carrer de Zornoza, 10
SINEU (Mallorca)

GRAN ASSORTIT EN IMITACIONS
DE PEDRA

FERRETERIA
DE

F. ALBERTÍ SALAS

Hostales, 37 y 41
Sindicato, 62

Tel. 1323 — Palma de Mallorca

**BOLLETÍ DEL DICCIONARI
DE LA LLENGUA CATALANA**

TOM XVII. NÚM. 5

DESEMBRE 1935

[177]

Llengua i Folklore

CALEMBURS (177-181)

El calembur és una graciosa formula enigmística, en què es dissimula el vertader significat d'un mot o d'una frase per la identitat de pronunciació o de grafia amb un mot o frase de sentit diferent. En català hi ha algunes endevinalles-calemburs de domini popular, prou gracioses, que arxivarem en el present article.

«Si barreges pa i un all,
tindràs menjar pel cavall». (=La palla).

«Jo ho he dit,
jo ho diré
i no sabràs què é». (=El jou).

En català oriental, el conjunt del pronom personal *jo* i del pronom neutre *ho* es pronuncia [ʒow] i resulta homònim de *jou*.

«Te la dic i no m'entens,
te la repeteixo i no em comprens;
te la repetiré, i no sabràs què é». (=La tela).

«És possible menjar un pa
cuit avui i pastat demà»

(=Pastat de mà, o sia, manualment).

[178]

«Des pares i dos fills
es menjaren tres conills
i en va tocar un per cada u».

Eren pare, fill i nét. El pare i el seu fill eren pares; el fill i el nét eren fills. Per tant, dos pares i dos fills.

«Dues mares i dues filles
van a missa amb tres mantellines;
¿Com pot esser això?»
Eren mare, filla i néta.

«L'apotecari i sa filla,
el metge i la seva muller
van menjar-se nou taronges,
cada u se'n va menjar tres».
(La filla de l'apotecari era la muller del metge).

«Vuit costelles en un plat;
quatre frares entaulats
van menjar-ne dues per barba
i en quedaren quatre al plat.
¿Com pot ser aquest passat?»
(Hi havia dos frares que duïen barba, i els altres dos no en portaven).

«En Vives va anar a caçar,
tres perdius va matar
i vives a casa les va portar».
(Perquè es deia Vives de nom).

«Va tenir un fill
En Gros Pinell,
que quan va néixer
ja era tan gros com ell».
(Perquè eren *Gros* de llinatge).

«A casa de l'avi Roc,
com més són,
mengen més pocs».

[179]

(L'avi es deia Roc Poc, i per tant, com més eren de família més *Pocs* s'asseien a taula).

«Dotze peres a un plat,
dotze frares convidats,
cada qual menjà una pera
i en van quedar onze al plat.
-¿Com s'explica aquest passat?».

(Un dels frares es deia *Cadaqual*; aquest va pendre una pera, i els altres no en tocaren cap, i per tant en restaren onze al plat).

«Tres peres penjant;
tres cavallers passant,
cada u en va agafar una
i en van quedar dues penjant».

(La mateixa explicació de l'anterior. Un dels cavallers es deia *Cadaú*, i fou l'únic que agafà una pera).

«Tres amics van anar a fora
i portaven tres pollastres;
cada qual en va menjar dos

i encara en va quedar un».

(Es una variant dels dos anteriors. Un dels amics es *deia Cadaqual*).

«Un caçador va anar a caçar
amb un ca tot sol;
ja he dit el nom del ca;
endevina com es deia».
(Es deia *Totsol*).

«Quan plou,
¿què és el que cau?»

Quan es pregunta això, l'interrogat respon *naturalment: Aigua*. Però com que la locució *que cau* en català oriental es pronuncia igual que *cacau*, el qui ha preguntat contesta:

[180]

«El cacau sempre és cacau
tant quan plou com quan fa sol».

«Quins són els arbres més bons de dir?»

L'interrogat no sol contestar, i el preguntador diu: *Matapiom*. O bé: *Boixompifaig*. Pronunciat depressa, dóna la impressió que es tracta d'un sol arbre, i l'interrogat no sap quin és ni el troba gens bo de dir; però pronunciat sil·labejant, resultà en el primer cas:

«Mata, pi, om»

i en el segon:

«Boix, om, pi, faig».

Hi ha alguns calemburs en què l'enigma es funda en la possibilitat de col·locar la puntuació de diferent manera. Exemple:

«Jo dormo sota el llit i damunt la teulada».

Sembla que vulgui dir que dorm posat sota el llit col·locat damunt la teulada, però modificant la puntuació vol dir:

«jo dormo; sota, el llit; i damunt, la teulada».

És molt conegut, dins aquest orde, el calembur contingut en la famosa dècima castellana que comença:

*Teresa, Juana y Leonor,
en competencia las tres...*

segons la qual es poden donar a un mateix text quatre diferents interpretacions. Hi ha una versió catalana d'aqueixa dècima, que corria impresa en ventalls de paper de la primeria del segle XIX i era molt popular entre els nostres avis. Deia així:

«Tres dames de gran blancor
totes tres m'han demanat
que els contesti aviat
quina fa patir el meu cor.
Contestar és cosa d'honor.
Dic que estimo a la Mercè

[181]

no a la Maria que té
del món la més gran bellesa
no aspira el meu cor la Teresa
que no poques gràcies té».

Del mateix orde dels calemburs són els palíndroms, això és, aquelles fòrmules lingüístiques que llegides del dret i del revés tenen sentit. Aquestes fòrmules no són gaire abundants en català, puix que el català no és de les llengües que més s'hi prestin. Nosaltres no en coneixem cap de perfecte que pugui constituir una frase, com se'n troben en altres llengües; els nostres palíndroms es limiten a una sola paraula, i encara, com a màxim, bisil·làbica. No coneixem mes que els quatre següents:

«Mirat pel dret,
és un animalet;
mirat pel detràs,
és un animalàs».
(=El poll i el llop).

«Mirat pel davant
és un mineral;
mirat pel darrera
és un vegetal».
(=La sorra i l'arròs).

«Llegit pel dret,
és una condició;
llegit pel revés,
és un peixó.
(=Fidel i delfí).

«Mirat pel davant,
pesca molt bé;
mirat pel darrera,
tothom dues en té».
(=L'ham i la mà).

JOAN AMADES

Oficina Romànica
Secció de llengua literària (182-184)

CONSULTES

Cons. 104. —L'equivalent català del castellà *vez*, ¿és *volta* o *vegada*?
—F. S.

Resp. —1. Del nom llatí VICE davallen l'italià *vece* (*vice*), el castellà i portuguès *vez*, i el català *veu*, que trobem en els escrits antics:

«Con aquests X jorns foren passats, sí li tramès a dir lo rey ço que l'altra *veguada* li havia dit. Sidrach li respon axí com l'altra *veu*» (*Sidrach* 8).

«quatre *veus* en l'any sien aplegats tots los confreres» (Doc. Arch. XL, 236).

«*E veus girades* (=vice versa) la dita donzella ab exprés consentiment y voluntat de dits sos pare y mare... pren lo dit T. per leal spos y marit» (*Ordinari Tarragona*, 1440).

El català modern ha perdut la paraula *veu* equivalent de *vez*, per evitar la confusió amb *veu*, antigament *vou*, que baixa del llatí VOCE i correspon al castellà *voz*.¹⁰⁴ L'ha substituïda amb la paraula *vegada*, que davalla de [183] *VICATA, un derivat de VICE, i surt ja en els documents catalans del segle XI:

¹⁰⁴ Nota (1) de l'original: La paraula *portantveus*, que alguns a tort han volgut restablir per comptes de *portaveu*, conté la paraula *veus* derivada de VICE i no de VOCE.

Portantveus pròpiament parlant només es pot aplicar al suplent o substitut, al que «hace las veces» d'un altre en un càrrec, no al que «lleva la voz» de tots, de la societat, partit, etc. i n'és el *portaveu*:

«que inibició no'ls puxa ésser feta per vostres Llochtinents, Generals, Gobernador o *portantveus* (=substituts) (Capmany, *Mem.* IV, 243).

«per quantes *vegades* me'n recherràs, (Alart, III, 280; any 1081).

«per *quantas vegades* no'ls li recherràs» (Miret, VII; any 1061).

Vegada, corrent en els clàssics catalans,¹⁰⁵ existia també en el castellà antic i es conserva viu a Salamanca i Zamora. El té també el portuguès, al costat de *vez* i *vezada*.

2. Com equivalents o substituïts de *vegada*, els parlars catalans tenen *cop*, *camí*, *pic*, *tomb*, *volta*:

1. M'ho demana cada *cop* que el trobo.

¿No hi tornaràs mai més? —No més un *cop* cada *vegada*.

Cada *cop* ho trobo més pesat.

Un *cop* entre sempre (=una *vegada* a la vida) (Vilatorta).

2. He picat dos *camins* (Rosselló, Camp de Tarragona, Tortosa).

Un altre *camí* fes-ne més via.

3. Vaig anar tres *pics* a la font (Camp de Tarragona).

«S'al·lota m'ha dat guerrer

i jo li he dada guerrera;

molts *de pics* per causa seva

me'n vaig a colgâ es darrer»

(Cançó popular mallorquina).

4. L'has d'encertar al primer *tomb*.

Un altre *tomb* ja no hi seràs a temps.

5. A *voltes* se trau més del cru que del sec» (Ref. val., p. 32).

«A *voltes* per un mosquit perd la paciència el més sofrit» (Refr. val., p. 361).

Cal tenir present que allà on és viu *volta* s'usa també *vegada* sense distinció:

¹⁰⁵ Nota (2) de l'original: Vetaquí exemples:

«ne poguéssim a *vegades* conferir» (Somni 664).

«a les *veguades* dave-li ab un coutell, mas no li feya nafre ne senyal» (Legend. Ms. 184 v).

«dich ma culpa que lo temps no he despès, axí com devia e podia, a servey e laor de nostre Senyor, ans a *vegades* deliberadament, a *vegades* per ma negligència, a *vegades*

[184]

«A *voltes* no és com a *vegaes*» (*Refr. val.*, p. 32).

«A *vegaes* val més perdre que guanyar» (*Refr. val.*, p. 32).

«A *vegaes* pega el frare barretaes» (*Refr. val.* p. 32).

Igual pràctica trobem en els autors clàssics antics:

«Tu qui per mi l'has tantes *voltes* reprès e castigat, afalaga'l una sola *vegada*» (*Curial* 3323).

«pér ço que yo, qui en tantes parts me son mostrat tantes *vegades*, una sola *volta*, me mostre devant vos» (*Curial* 8142).

Vuelta per *vez* el registra el Diccionari de l'Acadèmia Espanyola, quan *vez* significa «*torn*», i en la frase: *lo ha hecho otra VUELTA*. *Volta* italià és l'equivalent ordinari de *vez*; *vece* és reservat a sentits particulars.

D'aquests antecedents resulta clar que no té cap fonament la pràctica exclusivista d'alguns autors moderns de posar sempre *volta* i mai *vegada*. Tan català i tan clàssic és *vegada* com *volta*, i tots dos poden alternar sense dificultat.¹⁰⁶ L'ús exclusiu de *volta* resulta un italianisme.

J. CALVERAS

Secretari de Redacció

per ma malícia o per mon delit, he despès aquell en peccats o en ociositats inútils o vanes ocupacions» (Eiximenis, *Cercapou*, 2710).

¹⁰⁶ Nota (3) de l'original: El *Diccionari General de la Llengua Catalana* registra *vegada* com la forma normal i *volta* com un sinònim.

CRONICA (184-187)

Agraïm...

A l'Excm. Ajuntament de Palma, el pagament de la subvenció de 1.000 pessetes que hi havia consignada en els pressuposts de 1935 a favor del nostre Diccionari. [185]

...Al nostre col·lega M. Sanchis Guarner, la publicació d'un article sobre «Els dialectes valencians» en el periòdic valencianista *Timó*, en el qual fa de la nostra obra un elogi entusiasta, dient: «El «*Diccionari Català-Valencià-Balear* és l'obra a la que destinà Mossèn Alcover la seua vida i la seua hisenda. És el recull de les variants, lexicals i àdhuc morfològiques de la nostra llengua, tretes de la despulla minuciosa i sistemàtica dels arxius, de les obres literàries antigues i modernes i dels dialectes actuals. Duu també etimologies i notes etnogràfiques que fan d'ell el millor sense dubte dels diccionaris de les llengües romàniques. En F. de B. Moll, deixeble i hereu espiritual de Mossèn Alcover, el publica a Mallorca, tenint que salvar grans obstacles, car no compta amb cap ajuda de les corporacions oficials.¹⁰⁷ Acaba d'aparèixer el segon volum, que comprèn les paraules començades per *Arr - Carr*, amb més de mil pàgines, i es ven a 40 ptes.»

...Al poeta valencià Sr. Enric Navarro Borràs, l'afalagadora nota bibliogràfica que ha dedicat al volum 10 de la Biblioteca «Les Illes d'Or» (*Primeres Poesies* de Miquel Costa i Llobera), en les columnes de *Timó*; com també li agraïm l'activa propaganda que des del mateix periòdic ha emprès a favor del Diccionari i de les altres publicacions nostres.

¹⁰⁷ Nota (1) de l'original: Cal fer l'excepció de la Diputació de Balears i de l'Ajuntament de Palma, úniques corporacions oficials que subvencionen el Diccionari, amb una subvenció modesta i evidentment insuficient per a cobrir el dèficit, però que no per això deixa de merèixer la nostra més fonda gratitud, que gustosament reiteram. —N. de la R.

Amics morts.

Sr. Miquel Capllonch.

Dia 20 de desembre cessà d'existir, a la ciutat de Pollença, l'eminent pianista i compositor mallorquí Sr. Miquel Capllonch i Rotger. Havia nascut a Pollença mateix, l'any 1861; de molt jovenet estudià piano a Palma sota la direcció del mestre Guillem Massot; als desset anys passà a continuar els estudis a Madrid, i després d'obtenir el primer premi d'aquell Conservatori, va esser pensionat per la Diputació de les Balears per a [186] perfeccionar els seus estudis a Alemanya. Establit a Berlín, sota la disciplina ferrenya dels mestres alemanys hagué de començar de bell nou l'estudi del piano; rebé ensenyament i orientacions dels grans pianistes Clara Schumann i Antoni Rubinstein, entre altres mestres; acabats amb gran lluïment els seus estudis, es dedicà a l'ensenyament del piano, als concerts i a la composició. Era molt estimat de l'alta societat berlinesa, i entre els seus deixebles figurà la princesa Frederica Leopoldina de Prússia, cunyada de l'emperadriu d'Alemanya. Donà nombrosos concerts a diferents poblacions d'Alemanya i d'Anglaterra. Quan esclatà la guerra mundial, se n'anà de Berlín; residí primer a Madrid, després a Barcelona i finalment es retirà a Mallorca, on continuà donant lliçons i dedicant-se a la composició de peces pianístiques i cants religiosos inspiradíssims.

Era un gran amic de l'Obra del Diccionari i de totes les nostres empreses. Ja havia estat amic de Mn. Alcover, des de llur joventut; quan Mn. Alcover anà a Alemanya l'any 1907, el Sr. Capllonch l'acompanyà alguns dies a mostrar-li monuments i edificis interessants de Berlín. Fa tretze anys que vaig entrar en relació amb el Mestre, a qui em presentà un altre excel·lent amic també músic insigne, ja difunt, Mn. Antoni Josep Pont i Llodrà. El mateix dia que vaig conèixer el Sr. Capllonch li vaig demanar que m'admetés a les seves lliçons, i m'acollí amb tanta benevolència que més que en deixeble, me convertí en íntim amic seu i em féu objecte de continues i delicades atencions. I quan, al cap de dos anys, l'excés

d'ocupacions m'impedí de continuar rebent les seves sàvies lliçons, l'amistat i les proves d'afecte no minvaren, i algun temps després, sabent ell que jo necessitava aplicar-me fort a l'estudi de l'alemany, s'oferí espontàniament a dedicar-me algunes hores setmanals de conversació, en la qual poguí aprofitar els seus extensos coneixements d'aquell idioma.

Amb el Sr. Capllonch desapareix una figura pròcer, de les més representatives en el món de l'art de la nostra terra; desapareix un dels millors amics del nostre Diccionari, subscriptor constant d'aquesta obra, del *Bolletí*, de la Biblioteca «Les Illes d'Or» i de tota publicació nostra; desapareix d'entre nosaltres un esperit ple d'exquisesa, de ciència per aconsellar i de generositat per [187] ajudar i encoratjar tot aquell que necessitès elevar-se o simplement obrir-se pas en el camí de l'art o de la ciència. És amb dolor cordialíssima que registram aquesta mort, i expressam sincerament el nostre condol a la Sra. Gabriela Miteau Vda. de Capllonch i als seus fills, també amics nostres estimadíssims. Al cel lo vegem!

F. DE B. M.

Notes bibliogràfiques (187-190)

DR. ANDREU CAIMARI, Canonge de la Seu de Mallorca. *Edificant la Ciutat. I. Amor*. Impremta «Mn. Alcover». 1935. —XXVI+200 pàgs.

Ja no és d'avui, que el poeta mallorquí Mn. Caimari «edifica la Ciutat». Ja fa anys que duu dins el seu cap la construcció d'una Ciutat ideal, i que expressa aquest ideal en llibres, articles i poesies. Un llibre seu de densa prosa, publicat fa alguns anys, es titula *Perfils de la Ciutat*; un extens programa cultural i social, exposat en vers, és la poesia *La Ciutat pagesa*, que també coneixem fa estona; i ara ens ofereix el primer volum d'una

sèrie titulada *Edificant la Ciutat*, volum de poesies que no és sinó la primera part d'una trilogia, que té per subtítols els tres mots del lema dels Jocs Florals: Amor, Pàtria, Fe.

El «ciutadanisme» de Mn. Caimari no és una de tantes manifestacions de l'*urbanisme* que alguns poetes han proclamat i contraposat al *ruralisme* d'altres. La Ciutat de Mn. Caimari s'ha de bastir precisament damunt fonaments d'harmonia entre la vida rural i la vida urbana, entre la ciutat i el camp. I realment l'autor, nascut al cor de la «pagesia» mallorquina però format en un ambient ciutadà i en una escola tan clàssica com la de Costa i Llobera, sembla posseir les millors condicions per a realitzar en la seva obra poètica [188] aqueixa harmonia fecunda. Sovint el ruralisme es converteix en rusticitat i l'urbanisme en cosmopolitisme: extrems viciosos, que Mn. Caimari sap defugir per igual. Algunes de les seves composicions (com és ara *Dies plovers*, *El joc de Sant Miquel*, *Burots i baldufes*, el mateix poema *L'aplega de les ovelles*) són de tema totalment o predominantment pagès; però tractat amb una distinció que les fa llegidores als ciutadans més exigents i que en fa sentir tota la poesia, tota l'exquísita i fins tota la transcendència filosòfica i social. ¿Voleu millor exposada aqueixa transcendència que en la descripció del joc infantil de *Sant Miquel*?

Les composicions que figuren en aquest volum subtitulat *Amor*, van agrupades en diferents seccions o capítols: *La Ciutat en flor* (quatre poesies que tenen per tema les altes destinacions dels infants i del jovent); *Rossinyoleig d'infants* (quatre quadrets descriptius de jocs infantils, deliciosos); *La grandesa dels infants* (sobre llur grandesa en el sentit religiós; a remarcar la intensitat humana de *L'albat*); *Amors de muntanya* (que conté tot el poema *L'aplega de les ovelles*, d'inspiració i forma mistraliana); *Les humils gaubances* (amb ingenuïtats de franciscanisme i iròniques aplicacions de records de la infantesa); *Amors madures* (sobre les bodes d'argent d'un matrimoni cristià); i *Amors excelses* (exaltació de l'amor mística en ses diverses manifestacions).

A part del valor intrínsec de les poesies que formen aquest llibre, hi ha una nota d'originalitat en els pòrtics o prologuets amb què l'autor ha

encapçalat cada composició i que contenen un comentari breu, però sucós, del tema de la poesia respectiva, a la qual aporten documentació, aclariments i augment d'interés. Interessantíssim també el *Pròleg galeat* que umpl 22 pàgines al començament del llibre, i en el qual l'autor es «defineix», fixa la seva posició i criteri literari i fa notar la importància social que té la Poesia.

Sura damunt algunes planes del llibre un lleu fumet polèmic; el mateix nom de *galent* (encapellat de ferro), aplicat al pròleg, indica una actitud de previsió defensiva. Tot això, junt amb el caràcter i l'estil de les composicions, acusen en el poeta una personalitat força independent. Aquesta independència traspua fins i tot, en el llenguatge del llibre de Mn. Caimari, que és riquíssim i surt dels [189] motlos corrents de l'expressió literària, que solen esser massa limitats. El dialectòleg trobarà en el seu llibre un bon esplet de mots i formes de la més pura mallorquinitat, i no cal dir que la llengua literària general guanyaria apropiant-se'n bona part. Algun castellanisme, com el *temblants* de la pàg. 54, podria haver-se evitat donant un altre tomb al vers.

Celebram que Mn. Caimari s'hagi decidit a reunir en llibres la seva abundosa producció poètica, que fins ara estava escampada per dins periòdics o era romassa inèdita, i desitjam que els altres dos volums de la trilogia surtin ràpidament i deixin prest *edificada la Ciutat*.

ISIDOR MACABICH. *Dialectals*. Poesies eivissenques. Publicacions de «La Revista». Barcelona. 1933. —45 pàgines.

Un llibre de poesies en dialecte, en autèntic dialecte eivissenc. I la Poesia, tan autèntica, tan viscuda com el mateix dialecte en que està expressada. El fons i la forma respirant sinceritat, naturalitat absoluta. Això és el llibret de *Dialectals* de Mn. Macabich.

L'autor, home de gran cultura, segurament l'home més culte que hi ha avui a Eivissa, seria molt capaç de cantar els seus sentiments poètics en

llenguatge literari que li donàs més amplitud de públic i més intensitat de prestigi, que arribàs a totes les esferes del món català. Conscient, però, de la seva missió d'iniciar la gent de la seva illa en l'amor i en el conreu de la llengua pròpia, es posa al nivell i al to general d'aquells insulars i canta amb llurs mateixes paraules, escrites amb la grafia pròpia de la pronúncia dialectal; i la seva gent, la humil pagesia, ho entén i se n'agrada, i vibra al ressò d'aquestes estrofes com vibren els conradors d'Extremadura en sentir *les Extremeñas* de Gabriel y Galán; i el poble ensaboreix les composicions de Mn. Macabich, i se les fa seves, i n'hi ha alguna com *L'Aufabeguera* (imitació eivissenca de *La Serra* de Joan Alcover) que ja floreix en els llavis de molts de joves que l'han apresada de memòria, i que es va convertint a poc a poc en «cançó popular».

Aplaudim sense reserves el criteri dialectalista de Mn. Macabich, i creim que és un vertader encert, per les circumstàncies [190] especials d'Eivissa que evidentment és un país no preparat encara per a la divulgació de literatura més culta, més unificada amb la de Catalunya i Mallorca. Amb aquest criteri fa Mn. Macabich obra de renaixença positiva i eficaç, fent que Eivissa s'interessi de bon grat, sense la més lleu repugnància, en el redreçament de la llengua pròpia com a instrument literari.

Ja que el llibret de *Dialectals* no duu glossari (que hi hauria escaigut molt), voldríem donar-lo en aquest *Bolletí*, explicant els mots i particularitats lingüístiques més interessants que hi hem trobat. Des d'ara oferim a l'autor aquestes pàgines per si hi vol publicar el glossari dels mots més dialectals. Serà la manera millor, dins la nostra modèstia, de col·laborar a la difusió i comprensió de l'obra de Mn. Macabich entre els lectors no eivissencs.

Calendari Franciscà. 1936. Publicació de «El Heraldo de Cristo». Convent de St. Francesc d'Assís. Ciutat de Mallorca.

Bell present aquest que fan els franciscans de la Tercera Orde Regular als lectors de la seva revista «El Heraldo de Cristo». El *Calendari Franciscà*

es presenta en dues edicions: una popular, de propaganda, amb fotogravats, i una altra «literària», que es redueix al santoral i a dotze poesies (una per cada mes) totes d'autors franciscans mallorquins. Fa goig de veure aquesta activitat poètica dins una Orde relativament poc nombrosa; ¿és que tots els franciscans mallorquins han heretat l'estre de llur pare Ramon Llull?

La qualitat de les poesies del *Calendari* és molt variada, cosa que no és d'estranyar si tenim en compte que entre els qui hi col·laboren hi ha jovencells novicis que fan les primeres armes literàries, i poetes madurs i llorejats com el P. Rafel Ginard i el P. Miquel Caldentey. Amb gran satisfacció hem vist també entre ells el nostre col·laborador P. Miquel Colom, qui obre la sèrie de poesies en el gènere, amb una fantasia titulada *L'escomesa a l'ametler florit*, que és una delícia.

Benvingut sia aquest *Calendari*, bell espireig del caliu poètic i mallorquinista de la llar franciscana de Mallorca.